

Analiza porównawcza przepisów dotyczących biegłych w państwach Austrii, Francji, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii oraz analiza polskich regulacji dotyczących biegłych (I), analiza odpowiedzi polskich sądów na pytania zawarte w ankiecie (II) oraz ogólne zdefiniowanie zakresu rekomendacji mających na celu poprawę systemu obowiązującego w Polsce (III) (Sub-activity 1.5)

I. Analiza przepisów dotyczących biegłych w państwach Austrii, Francji, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii oraz analiza polskich regulacji dotyczących biegłych

A. Republika Austrii

Źródła prawa

Ustawa o biegłych i tłumaczach przysięgłych (SDG) 1975

Ustawa o prawie do wynagrodzenia (GebAG) 1975

Przepisy prawnoprocesowe dla postępowania cywilnego i karnego w kodeksie postępowania cywilnego (ZPO) i kodeksie postępowania karnego (StPO)

(w Internecie wolny dostęp pod adresem www.bka.ris.gv.at na stronie Prawo Federalne "Bundesrecht")

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

Biegli sądowi (zwani dalej „biegłymi“) są niezależnymi środkami dowodowymi, których czynności podlegają ocenie dowodów przez sąd.

- Biegli pełnią funkcję niezależnego, bezstronnego eksperta; W przypadku bliskiego związku z jedną ze stron postępowania są tak jak sędziowie wyłączeni z postępowania oraz w przypadku obaw o stronniczość mogą zostać wyłączeni z prowadzenia czynności. Ich zadaniem jest wydawanie szczegółowych orzeczeń na konkretne zlecenia sądu oraz wyciąganie z nich wniosków (opinie w ścisłym tego słowa znaczeniu).
- O tym czy istnieją obawy co do stronniczości lub inne powody, aby wyłączyć biegłego z postępowania jak również w przypadku wniosków o wyłączenie biegłego z powodu niewystarczającej wiedzy fachowej decyduje sąd orzekający w sprawie. Wobec decyzji sądu nie dopuszcza się odrębnych środków prawnych (podważenie decyzji tylko w związku z decyzją w sprawie).

Praca w charakterze biegłego sądowego nie jest pracą pełnoetatową, wedle woli ustawodawcy powinna być ona wykonywana jako praca dodatkowa obok pracy zawodowej.

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

Na biegłych sądowych powoływane są:

a) osoby, które zostały wpisane na prowadzone przez sądy listy zaprzysiężonych sędziów i certyfikowanych biegłych (elektroniczna lista biegłych sądowych "SDG-Liste", w Internecie wolny dostęp pod adresem www.justiz.sdgliste.gv.at).

- Biegli ci musieli poddać się uregulowanej ustawowo procedurze wpisywania biegłych na listę.
- W celu umieszczenia biegłego na liście konieczne jest spełnienie wymogów bliżej określonych w punkcie 3a).
- Biegłych obowiązuje kodeks honorowy (zasady postępowania Centralnego Zrzeszenia Biegłych Sądowych Austrii), którego naruszenie może skutkować nałożeniem kary dyscyplinarnej na członków Zrzeszeń Biegłych.
- Biegli muszą zawrzeć oraz cały czas posiadać ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej na ustawowo określoną kwotę minimalną 400.000,-- Euro na każdy wypadek objęty ubezpieczeniem w razie ewentualnych roszczeń odszkodowawczych.

Powoływanie osób z list biegłych sądowych stanowi regułę.

b) wszystkie inne odpowiednie, znające się na rzeczy osoby – powoływanie „ad hoc“, tryb ten stanowi wyjątek.

- Dla biegłych powoływanych „ad hoc“ nie ma ogólnie obowiązujących kryteriów powoływania ich przez sądy. Biegli muszą posiadać konieczne kwalifikacje, aby zrealizować zlecenie sporządzenia opinii i są w danym wypadku zaprzysięgani.

3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja)

a) Informacje ogólne

- Listą biegłych sądowych administrują prezesi Sądów Krajowych.
- Listę prowadzi Ministerstwo Sprawiedliwości centralnie dla całego kraju w formie elektronicznej i jest ona dostępna dla każdego zainteresowanego przez Internet. Biegli mogą przy pomocy wystawionej dla nich specjalnej karty identyfikacyjnej (która jest jednocześnie kartą chipową z podpisem elektronicznym) w stopniu ograniczonym sami wprowadzać zmiany na liście oraz uzupełniać informacje dotyczące ich wpisu na liście (dane dotyczące adresu oraz możliwości kontaktu, biegli mogą w ten sposób samodzielnie zarządzać swoimi numerami telefonu i adresami mailowymi).
- Prezesi Sądów Krajowych decydują o umieszczeniu biegłego na liście według procedury określonej w Ustawie o biegłych i tłumaczach przysięgłych (SDG).
- Nie istnieje roszczenie prawne do umieszczenia na liście biegłych. Poprzez wpis na listę biegły nie uzyskuje uprawnień do wydawania orzeczeń. Lista pełni jedynie funkcję spisu adresów wykwalifikowanych biegłych w myśl Ustawy o biegłych i tłumaczach przysięgłych (SDG) dla sądów i subsydiarnie dla opinii publicznej.
- Potwierdzenie statusu biegłego lub funkcji jako biegły sądowy (karta identyfikacyjna i pieczęć) przewidziane jest jedynie dla biegłych sądowych wpisanych na listę biegłych.
- W celu odwołania (skreślenia) biegłego z listy biegłych sądowych przewidziana jest również procedura w Ustawie o biegłych i tłumaczach przysięgłych (procedura pozbawienia biegłego funkcji). Wobec takiej decyzji biegły ma prawo do wniesienia odwołania do Wyższego Sądu Krajowego. Wobec decyzji tego sądu dopuszczalne jest odwołanie do Trybunału Administracyjnego (Sądu Najwyższego w sprawach administracyjnych).

b) przesłanki ustawowe i procedury

Aby wpisać biegłego na listę biegłych sądowych muszą być spełnione następujące przesłanki:

1. przesłanki co do osoby kandydata na biegłego:
  - znajomość rzeczy oraz znajomość najważniejszych przepisów materialnego i formalnego prawa w zakresie wymiaru sprawiedliwości,

- potwierdzenie określonego czasowo doświadczenia zawodowego na odpowiedzialnym stanowisku (zazwyczaj 5 lub 10 lat bezpośrednio przed wpisem na listę), osobno potwierdzenie spełnionej przesłanki odnośnie wykształcenia,
  - pełna zdolność do czynności prawnych,
  - zdatność umysłowa i fizyczna,
  - godność zaufania,
  - obywatelstwo austriackie lub obywatelstwo innego państwa UE – lub państwa EOG lub Szwajcarii,
  - uregulowana sytuacja finansowa,
  - potwierdzenie, że biegły dysponuje koniecznymi pomieszczeniami, sprzętem, laboratorium, personelem etc., które konieczne są do wykonywania czynności biegłego.
2. zapotrzebowanie sądów na biegłych sądowych w dziedzinie, którą reprezentuje kandydat.

c) Procedura wpisywania biegłych na listę

Wymagane są:

- wniosek kandydata o wpisanie go na listę biegłych w konkretnej, dokładnie określonej dziedzinie,
- potwierdzenie, że kandydat spełnia wymagania stawiane kandydatom ubiegającym się o wpisanie na listę biegłych,
- Przed dokonaniem wpisu należy przedłożyć potwierdzenie o zawarciu ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej w wysokości € 400.000,-- dla każdego wypadku przewidzianego w umowie ubezpieczenia. Ubezpieczenie należy utrzymać w czasie trwania wpisu. Ograniczenie czasowe ubezpieczenia oraz wyłączenie od odpowiedzialności po zakończeniu czynności jako biegły sądowy jest niedopuszczalne.
- złożenie egzaminu przed komisją

Komisja składa się z przewodniczącego sędziego i przynajmniej 2 egzaminatorów fachowców, którzy sami powinni być biegłymi. Jeden z egzaminatorów wyznaczany jest przez Centralne Zrzeszenie Biegłych Sądowych, drugiego wyznacza ustawowa reprezentacja zawodu, który reprezentuje kandydat na biegłego.

Komisja samodzielnie podejmuje decyzję o tym, czy kandydat nadaje się do wpisu na listę biegłych. Wobec tej decyzji nie dopuszcza się żadnych środków prawnych.

Decyzja komisji stanowi podstawę dla decyzji prezesa Sądu Krajowego odnośnie wpisu na listę biegłych.

d) Ograniczenie czasowe wpisu

- Termin wpisu na listę upływa po pięciu latach kalendarzowych, licząc od roku, w którym biegły został wpisany na listę biegłych.
- Można złożyć wniosek o przedłużenie wpisu każdorazowo o kolejne 10 lat.
- Przed podjęciem decyzji o przedłużeniu wpisu prezes Sądu Krajowego ma za zadanie sprawdzić czy w dalszym ciągu spełnione są wszystkie przesłanki związane z wpisem na listę (za wyjątkiem przesłanki zapotrzebowania). Prezes zasięga przy tym opinii sędziów, na których zlecenie pracował biegły, na temat jakości orzeczeń oraz innych czynności wykonywanych przez biegłego.
- Wobec decyzji odrzucającej wniosek o przedłużenie wpisu nie ma środków prawnych.

e) Wygaśnięcie statusu biegłego sądowego

- Status biegłego wygasa w momencie skreślenia z listy biegłych sądowych (skreślenie następuje w drodze decyzji, którą można zaskarżyć). Skreślenie następuje:
  - W przypadku rezygnacji biegłego z wykonywania czynności
  - W przypadku gdy nie podjęto wymaganej recertyfikacji
  - W przypadku pozbawienia statusu biegłego sądowego
  - W przypadku śmierci biegłego.

f) Pozbawienie statusu biegłego

- Prezes Sądu Krajowego pozbawia biegłego statusu biegłego sądowego w przypadku gdy:
  - okaże się, że biegły nigdy nie spełniał wymagań stawianych kandydatom na biegłych lub później przestał spełniać te wymagania
  - biegły bez przyczyny ustawowej odmawia powołania go w danym przypadku na biegłego
  - powtarza się, że biegły niestosownie zbyt długo przeciąga wydanie orzeczenia i/lub opinii
  - biegły uporczywie narusza zakaz umieszczania określonych niedopuszczalnych adnotacji na liście biegłych sądowych.

4) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania

- Wyboru biegłego dokonuje sędzia. Od roku 2008 w postępowaniach karnych na etapie postępowania przygotowawczego (=postępowanie wstępne) decyzję będzie

podejmować prokurator, w postępowaniu głównym sąd będzie mógł przejąć tego samego biegłego lub powołać innego biegłego.

- Sędzia powinien w pierwszej kolejności powoływać biegłego z listy biegłych sądowych.
- W razie potrzeby można jednak w trybie ad hoc powołać na biegłego oraz zaprzysiąc fachowca, który nie jest wpisany na listę biegłych.
- Przed powołaniem biegłego strony postępowania powinny zostać wysłuchane co do osoby biegłego; strony mogą przy tym odrzucić osobę, która miałaby być powołana na biegłego; wobec decyzji w sprawie wniosku o odrzucenie biegłego nie jest przewidziany żaden szczególny środek prawny.
- Sądowe powołanie na biegłego jest aktem niezależnego orzecznictwa; nie istnieje roszczenie prawne stron postępowania do powołania konkretnego biegłego, nawet w przypadku zgodności wniosków stron postępowania co do powołania biegłego. Strony nie mogą również uniemożliwić powołanie biegłego (brak środków prawnych).
- Powołanie biegłego następuje albo na wniosek uczestników postępowania albo z urzędu na każdym etapie postępowania, w przypadku gdy sąd nie posiada koniecznej wiedzy w danej dziedzinie.
  - Sąd ma za zadanie zlecić biegłemu wykonanie konkretnych czynności oraz wyznaczyć mu stosowny termin na sporządzenie orzeczenia oraz wydanie opinii. Termin ten może też zostać przedłużony.
  - Ustawowe terminy na wykonanie zleconych przez sąd czynności nie są przewidziane.
- Współdziałanie stron postępowania przy sporządzaniu orzeczenia:
  - Postępowanie cywilne:

Jeżeli czynności biegłego wymagają współdziałania uczestników postępowania lub osób trzecich a te nie zostały mu natychmiast zagwarantowane, ma powiadomić o tym sąd. Sąd da stronom konieczne zlecenia wyznaczając termin ich realizacji. Jeżeli zlecenia te nie zostaną wykonane biegły, o ile jest w stanie to uczynić, ma wydać opinię bez owego współdziałania uczestników lub osób trzecich.
  - Postępowanie karne:

Konieczne dokumenty i środki dowodowe mogą być udostępnione biegłemu za sprawą sądu poprzez zastosowanie środków przymusu (przeszukanie domu, zajęcie).
- Dotrzymanie terminów przez biegłego:
  - W razie konieczności może być wymuszone poprzez nałożenie grzywny.

- W przypadku przekroczenia terminu możliwe jest odwołanie biegłego i powołanie innego biegłego.
  - Opóźnienia spowodowane przez biegłego mogą być przyczyną umniejszenia jego honorarium o do 25%.
  - Jeżeli czynność biegłego nie została zakończona, biegły, w przypadku gdy ponosi on winę za ten stan rzeczy, w ogóle nie ma prawa do roszczeń o zapłatę. W innych przypadkach może otrzymać zapłatę tylko w wielkości odpowiadającej zakresowi wykonanej przez niego czynności.
  - Dodatkowo strony mogą w przypadku opóźnień spowodowanych przez biegłego dochodzić roszczeń odszkodowawczych.
- Kontrola merytoryczna czynności biegłego przez sąd i strony
    - Sąd sprawdza opinie pod kątem ich kompletności, zasadności i logiczności w ramach niezależnej oceny dowodów.
    - W przypadku niedociągnięć sąd lub uczestnicy postępowania mogą zażądać wyjaśnienia i uzupełnienia orzeczenia i opinii.
    - Jeżeli nie jest to możliwe, można powołać innego biegłego lub kilku innych biegłych.
    - Nie jest przewidziany żaden szczególny środek prawny wobec decyzji sądu.
    - Biegły jest zobowiązany do wyjaśnienia i uzupełnienia wydanego przez siebie orzeczenia i opinii.

5) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym

- Postępowanie cywilne:

W związku z kontrolą merytoryczną opinii sporządzonej przez biegłego uczestnicy postępowania jeszcze przed decyzją sądu zlecają prywatnym rzeczoznawcom sporządzenie opinii. Opinie te przedkłada się sądowi w celu zwalczania nieprawidłowości w opiniach sądowych.

Sąd nie może zamiast na opinii sądowej oprzeć swojej decyzji na takiej opinii prywatnej, skorzysta z niej jednak w przypadku gdy w opiniach będą występować znaczne rozbieżności. Opinia prywatna posłuży wtedy jako podstawa do zwrócenia się do biegłego sądowego celem wyjaśnienia. W przypadku gdy biegły sądowy nie jest w stanie wyjaśnić tych rozbieżności, sąd może powołać innego biegłego sądowego w celu sprawdzenia pierwszej opinii (wykonania superekspertyzy) lub w celu dokonania ponownej oceny stanu rzeczy. W takim przypadku pierwszy biegły sądowy nie traci prawa do wynagrodzenia.

Prywatny rzeczoznawca może na wniosek swojego zleceniodawcy zostać przesłuchany, w charakterze świadka rzeczoznawcy, odnośnie treści

sporządzonego przez siebie orzeczenia. Nie wolno zadawać mu pytań co do treści jego wniosków (opinii w ścisłym tego słowa znaczeniu).

Bezpośrednie pytania prywatnego rzeczoznawcy do biegłego sądowego podczas rozprawy ustnej nie są dopuszczalne.

- o Postępowanie karne:

Sąd nie musi brać pod uwagę opinii prywatnej.

Na rozprawie głównej podczas przedstawiania opinii przez biegłego sądowego należy stworzyć możliwość prywatnemu rzeczoznawcy, aby zajmował on miejsce koło obrońcy w celu wspierania go przy zadawaniu pytań biegłemu sądowemu.

Prywatny rzeczoznawca nie ma jednak prawa do samodzielnego zadawania pytań.

6.) Metody nadzoru

- Czynności biegłego przed sądem, jego zachowanie zgodne z kodeksem zachowania oraz godność zaufania, również poza działalnością sądową, nadzorowane są przez prezesa właściwego Sądu Krajowego (konkretnie przez prezesa tego sądu krajowego, we właściwości którego biegły wykonuje pracę zawodową lub ma miejsce zamieszkania). Do prowadzenia listy i nadzoru nad biegłymi zawsze powołany jest tylko jeden sąd krajowy.
- Informacje na temat naruszenia wyżej wymienionych zasad przez biegłego w przypadku odpowiedniego ciężaru przewinienia są podstawą dla prezesa Sądu Krajowego do wszczęcia postępowania o pozbawienia biegłego jego statusu biegłego sądowego.
- Biegli, którzy są członkami Centralnego Zrzeszenia Biegłych Sądowych Austrii, podlegają również odpowiedzialności dyscyplinarnej Krajowych Zrzeszeń Biegłych Sądowych (które to wchodzi w skład Centralnego Zrzeszenia).
- Naruszenie zasad zawodowego Kodeksu Zachowania przez biegłych sądowych może również stać się podstawą wszczęcia postępowania o pozbawienia biegłego statusu biegłego sądowego.
- Obciążenie pracą biegłego odnotowane jest na - dostępnej tylko wewnętrznie - elektronicznej liście biegłych sądowych i może w danym przypadku być przyczyną powołania przez sąd innego biegłego sądowego.

7) System wynagradzania biegłych sądowych

- Powołanie biegłego przez sąd jest aktem władczym. Dlatego prawo biegłego do wynagrodzenia jest ustawowo uregulowane. (Ustawa o prawie do wynagrodzenia (GebAG) 1975)
- Biegłemu przysługuje prawo do wynagrodzenia w zależności od rodzaju i zakresu zleconych mu przez sąd czynności.
- Ustawowe prawo do wynagrodzenia obejmuje:
  - Zwrot kosztów podróży oraz pobytu w miejscu wykonywania czynności
  - Zwrot kosztów poniesionych w związku z zatrudnieniem niezbędnych pomocników w zakresie, w jakim jest to konieczne
  - Zwrot wydatków gotówkowych (np. za zużyte materiały, koszty sporządzenia kopii, koszty druku etc)
  - Odszkodowanie za stracony czas (rekompensata za utracony zarobek spowodowany nieobecnością w pracy zawodowej do momentu podjęcia czynności dla sądu)
  - Honorarium za przestudiowanie akt oraz sporządzenie orzeczenia i wydanie opinii (=”zapłata za poniesiony trud”)
- W odniesieniu do pierwszych czterech pozycji oraz przestudiowania akt przewidziane są w ustawie stałe kwoty zwrotu dla wszystkich biegłych, niezależnie od ich specjalności.
- W odniesieniu do zapłaty za poniesiony trud w ustawie przyjęto następujące założenia:
  - Sąd występując z zamiarem powołania biegłego stanowi konkurencję dla zleceniodawców na wolnym rynku, ponieważ biegli sądowi wykonują czynności przede wszystkim nie dla sądów. Aby móc wytrwać w tej pozycji konkurenta sąd musi zapewnić biegłemu wynagrodzenie za wykonywane przez niego czynności w takim samym zakresie jak prywatni zleceniodawcy. Jeżeli nie byłoby to możliwe istniałoby niebezpieczeństwo selekcji negatywnej i nie można byłoby znaleźć „dobrych” biegłych.
  - Ustawa przewiduje dlatego tak zwany „splitting opłat”:

Zasadniczo biegłemu przysługuje oprócz opłaty za poświęcony na sporządzenie orzeczenia i wydanie opinii „czas i trud“ prawo do takiego samego wynagrodzenia, jakie mógłby otrzymać w swoim pozasądowym życiu zawodowym wykonując te same czynności. W przypadku gdy uczestnicy postępowania nie mogą ponosić kosztów biegłego (np. w postępowaniu karnym, w przypadku przyznania pomocy procesowej w postępowaniu cywilnym etc.) biegli muszą zasadniczo liczyć się z niższym honorarium, które

ze względu na interes opieki prawnej będzie jedynie przybliżone do ich pozasądowych dochodów. Ponadto w takich przypadkach ustawa przewiduje również dla określonych grup zawodowych (lekarze, chemicy, biegli w zakresie ruchu drogowego, biegli w zakresie wyceny zabudowanych nieruchomości etc.) zróżnicowane taryfy w zależności od zakresu wykonywanych czynności.

- o Do tego dochodzi jeszcze fakt, iż we wszystkich postępowaniach, w których strony postępowania muszą (i też mogą) ponosić koszty wynagrodzenia biegłego, strony postępowania mogą zgodzić się na ryczałtowe wynagrodzenie biegłego również w zakresie przewyższającym zapisy ustawowe, jeśli wpłaciły one odpowiednią, wyznaczoną przez sąd zaliczkę na poczet kosztów. Ze względu na uproszczony tryb wyznaczenia wynagrodzenia w postępowaniach cywilnych bardzo często robi się użytek z tej regulacji.

8) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych

Interesy austriackich biegłych sądowych są reprezentowane głównie przez Centralne Zrzeszenie Biegłych Sądowych Austrii.

Zrzeszenie to nie jest ustawowym reprezentantem interesów jakiejś grupy zawodowej; Centralne Zrzeszenie Biegłych jest zorganizowane na zasadach prywatnego stowarzyszenia Krajowych Zrzeszeń Biegłych Sądowych, członkostwo zarówno w nim jak i w Zrzeszeniach Krajowych jest dobrowolne. Pomimo tego Centralne Zrzeszenie reprezentuje około 80% wszystkich biegłych sądowych Austrii (ci są dobrowolnymi członkami poszczególnych organizacji krajowych).

Centralne Zrzeszenie Biegłych reprezentuje zarówno interesy materialne biegłych (na przykład wobec Ministerstwa Sprawiedliwości przy ustalaniu wysokości opłat za czynności oraz innych procedurach ustawodawczych), jak również troszczy się o kształcenie i dalsze doskonalenie biegłych. I tak zrzeszenie organizuje między innymi seminaria doszkalające oraz wystawia dla swoich członków tzw. indeks biegłego. Zrzeszenie deleguje również egzaminatorów do komisji egzaminacyjnych na potrzeby procedury wpisywania biegłych na listę biegłych sądowych.

Centralne Zrzeszenie Biegłych ustaliło dla członków swoich Zrzeszeń Krajowych szczegółowe zasady postępowania, które to zostały uznane przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz w orzecznictwie Sądu Najwyższego za obowiązujące dla wszystkich biegłych sądowych. Naruszenie przez członków zrzeszenia zasad zawartych w kodeksie zachowania jest karane przez komisję dyscyplinarną w ramach Krajowych Zrzeszeń Biegłych; biegli, którzy nie są członkami zrzeszenia, nie podlegają temu sądownictwu dyscyplinarnemu, grozi im jednakże skreślenie z listy, kara, która w zasadzie może dotknąć wszystkich biegłych sądowych.

Centralne Zrzeszenie Biegłych Sądowych Austrii jest członkiem Ogólnoeuropejskiego Zrzeszenia Organizacji Biegłych (Euro-Expert), do którego należą obecnie zrzeszenia ośmiu państw europejskich. Organizacja ta wypracowuje międzynarodowe standardy etyczne dla działalności biegłych (Code of Practice for Experts within EuroExpert).

9) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych

- Odpowiedzialność cywilnoprawna:

Biegli sądowi odpowiadają wobec uczestników postępowania zgodnie z przepisami powszechnego kodeksu cywilnego (§ 1299, 1300 ABGB) za zawinione wydanie nieprawidłowej opinii, przy czym jako forma przewinienia wystarczy (lekkie) niedbalstwo (culpa levissima). Ponadto biegłego dotyczą roszczenia odszkodowawcze w przypadku zawinionego opóźnienia w sporządzeniu opinii. Kwestie dotyczące zasadności roszczeń osób trzecich, które twierdzą, że poniosły szkodę, rozstrzyga się zgodnie z ogólnymi przepisami prawa odszkodowawczego.

Nie ma możliwości, aby rzeczoznawca sądowy został wyłączony od odpowiedzialności lub odpowiadał w stopniu ograniczonym.

Stąd bierze się obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia od ponoszenia odpowiedzialności cywilnej dla biegłych sądowych wpisanych na listę biegłych.

Czynności biegłego w postępowaniu sądowym nie powodują przeniesienia odpowiedzialności cywilnej na państwo.

- Odpowiedzialność karnoprawna:

- W przypadku umyślnego sporządzenia fałszywego orzeczenia i/lub wydania fałszywej opinii przed sądem, policją lub prokuraturą grozi kara do 3 lat pozbawienia wolności.
- W przypadku umyślnego sporządzenia fałszywego orzeczenia i wydania fałszywej opinii przed organem administracyjnym grozi kara do jednego roku pozbawienia wolności.
- Biegłemu, który żąda lub przyjmuje korzyść albo obietnicę korzyści za sporządzenie fałszywej opinii grozi kara do 3 lat pozbawienia wolności
- Za ujawnienie lub wykorzystanie tajemnicy, która została mu powierzona lub do której miał dostęp wyłącznie na mocy czynności wykonywanych jako biegły i w przypadku gdy zostały przez to naruszone czyjeś interesy grozi kara grzywny do 360 stawek dziennych lub jednego roku pozbawienia wolności.

B. Republika Francuska (République Française)

Źródła prawa

Kodeks postępowania karnego (Code de procédure pénale): Art. 156 i nast., D 37 i nast.

Nowy kodeks postępowania cywilnego (nouveau code de procédure civile): Art. 263 i nast.

Ustawa o organizacji sądów (code de l'organisation judiciaire): Art. R. 121-7 i nast., R. 225-2 i nast.

Kodeks sądownictwa administracyjnego (code de justice administrative): Art. R. 621-1 i nast.

Ustawa o bezpieczeństwie społecznym (code de la sécurité sociale): Art. R. 142-24-1 i nast.

Ustawa nr 71-498 z 29 czerwca 1971 o biegłych sądowych (Loi n°71-489 du 29 juin 1971 relative aux experts judiciaires)

Ustawa nr 2004-130 z 11 lutego 2004 o zmianie statusu określonych zawodów sądowych lub prawniczych, biegłych sądowych, rzeczników patentowych i biegłych ds. zamówień publicznych (Loi n°2004-130 du 11 février 2004 réformant le statut de certaines professions judiciaires ou juridiques, des experts judiciaires, des conseils en propriété industrielle et des experts en ventes aux enchères publiques) Tit VII Art. 46 bis 56, 79

Dekret nr 2004-1463 z 23 grudnia 2004 o biegłych sądowych (décret n°2004-1463 du 23 décembre 2004 relatif aux experts judiciaires) art. 21 do 40 w wersji nowel z dnia 30 października 2006 i 19 lipca 2007

Postanowienie 10. Juni 2005 o nomenklaturze zgodnie z art. 1 dekretu nr. 2004-1463 z 23 grudnia 2004 (arrêté du 10 juin 2005 relatif à la nomenclature prévue à l'article 1er du décret n°2004-1463 du 23 décembre 2004) w wersji nowel z dnia 22 lutego 2006 i 12 maja 2006.

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

Biegli sądowi są niezależni w wykonywaniu zlecenia, ich opinia służy sądowi do wyrobienia sobie poglądu w kwestiach technicznych, o których sąd nie posiada stosownej wiedzy merytorycznej. Strony mają prawo wypowiedzieć się w kwestii powołania biegłego, udzielenia mu zlecenia sporządzenia opinii oraz co do samej opinii (mogą wnosić o jej zmianę lub uzupełnienie), a biegli zobowiązani są odnieść się do stanowisk stron. Strony mogą też same wnosić o powołanie kolejnego biegłego z listy (w postępowaniu karnym) lub o zasięgnięcie opinii przeciwnej – zwykle dwóch biegłych – (w postępowaniu cywilnym). W sprawach cywilnych strony ponoszą koszty opinii.

Abstrahując od nadzwyczajnych przypadków wzywa się jednego biegłego, który w celu wydania opinii może wezwać dalszych biegłych innych specjalności, a także posłużyć się osobami pomocniczymi ze swojej specjalności, którzy działają pod jego kontrolą i na jego odpowiedzialność. Jeżeli pozwano kilku biegłych, to wydają oni wspólną opinię. Jeżeli są innego zdania, to pogląd odmienny należy wyrazić w tej opinii.

- pełnią oni funkcję niezależnych, bezstronnych ekspertów; którzy tak jak sędziowie w przypadku bliższych związków podlegają wyłączeniu, np. jeżeli wcześniej się daną sprawą zajmowali. Są zobowiązani do natychmiastowego ujawnienia tego faktu i mogą być odrzuceni ze względu na stronniczość. Ich zadanie polega na kompleksowym ustaleniu faktów w kwestiach technicznych i na wyciągnięciu i przedstawieniu sądowi wniosków (opinia w ścisłym znaczeniu)
- o odrzuceniu bądź wyłączeniu biegłego ze względu na stronniczość oraz o wnioskach o nieprzyjęcie zlecenia z powodu braku stosownych kompetencji decyduje sąd rozpoznający daną sprawę. Od postanowienia o powołaniu biegłego (zarówno od samego powołania jak i powołania konkretnej osoby) przysługują natomiast odrębne środki odwoławcze – zwykle w terminie miesiąca – do sądu apelacyjnego, który również z urzędu może wskazać na brak kompetencji biegłego. Zarzuty podnoszone po terminie zawitym nie są rozpatrywane, chyba że dotyczą nowych faktów w sprawie.

Działalność biegłych nie jest pomyślana jako praca w pełnym wymiarze godzin, zgodnie z wolą ustawodawcy ma być wykonywana obok działalności zawodowej. W przypadku osób prawnych wydawanie opinii nie może być ani celem statutowym spółki ani żadnym celem dodatkowym.

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

Na biegłych powoływane są:

a) osoby fizyczne albo prawne, które są wpisane albo na krajową listę biegłych Trybunału Kasacyjnego (najwyższa instancja sądownictwa powszechnego) prowadzoną w celach informacyjnych dla sądów, aktualizowaną na początku roku albo na lokalnie prowadzonych, corocznie aktualizowanych listach sądów apelacyjnych biegłych dla danego okręgu w sprawach cywilnych i karnych. Osoby te ze względu na swe kwalifikacje podlegają ochronie karno-prawnej odnośnie stosowanego tytułu i jego nadużywania. W przypadku osób prawnych osoby je reprezentujące muszą – obok samej osoby prawnej – spełniać wszystkie warunki.

- biegli podlegają uregulowanemu ustawowo postępowaniu o wpis na listę biegłych.
- w celu wpisania na listę wymagane jest przedłożenie dokumentów bardziej szczegółowo opisanych w pkt. 3.
- obowiązują ich stosowne reguły zawodowe, kodeks honorowy, dobre obyczaje oraz obowiązek sumiennego wykonywania zleceń sądowych, przy czym naruszenie każdego z tych obowiązków może w – zależności od wagi naruszenia – mieć konsekwencje dyscyplinarne.
- biegli ponoszą odpowiedzialność odszkodowawczą i zwracają koszty w przypadku naruszenia obowiązku.

Regułą jest powoływanie biegłych z listy. Tylko w procesie karnym, w przypadku gdy zachodzą nadzwyczajne okoliczności, można powołać innego biegłego (którzy zaprzysięgani są ad hoc w każdym postępowaniu), co jednak należy szczegółowo uzasadnić.

b) każde inne powołanie – powołanie ad hoc – stanowi wyjątek i jest możliwe tylko, gdy wymagają tego szczególne okoliczności.

Nie ma przy tym wiążących kryteriów powoływania biegłych ad hoc, muszą oni jednak posiadać porównywalne kwalifikacje merytoryczne.

3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja)

a) Informacje ogólne

- Krajowa lista biegłych sądowych jest prowadzona przez sąd kasacyjny (w pierwszej instancji przez biuro sądu kasacyjnego, bureau de la Cour de cassation, oraz przez prokuratora generalnego przy tym sądzie ze stosownym podziałem zadań, natomiast w drugiej instancji przez Trybunał). Lista jest publicznie dostępna.
- Listy biegłych sądowych dla okręgów sądów apelacyjnych prowadzone są przez te sądy (w pierwszej instancji przez pierwszego prezesa oraz przez prokuratora generalnego przy tym sądzie ze stosownym podziałem zadań, natomiast w drugiej instancji przez Trybunał). Listy są publicznie dostępne. Każdy z biegłych może być wpisany tylko na jedną listę. Równolegle możliwy jest wpis na listę krajową.
- Generalne Zgromadzenie Radców Sądowych w Siedzibie Sądu Apelacyjnego (assemblée générale des magistrats du siège de la Cour d'appel) decyduje o prowizorycznym wpisie na listę (na dwa lata) – oraz po zasięgnięciu uzasadnionej opinii komisji składającej się z innych sędziów i biegłych danego okręgu sądowego – o wpisie (na 5 lat) kandydata na biegłego sądowego na daną listę zgodnie z postępowaniem przeprowadzonym na podstawie ustawy, dekretu premiera i postanowienia ministra sprawiedliwości.
- O wpisie na krajową listę biegłych sądowych na 7 lat (bezpośrednio po trzyletnim wpisie na liście sądu apelacyjnego, który nie traci ważności) decyduje biuro sądu kasacyjnego (bureau de la Cour de cassation).
- zażalenie na decyzję o wniosku o wpis na listy można składać przed sądem kasacyjnym. Wpis na listę nie oznacza prawa do otrzymywania zleceń sądowych na sporządzanie opinii (nie stosuje się zasady rotacji). Listy mają jedynie funkcję informatorów dla sądów i stron, które są zupełnie swobodne w wyborze biegłego.
- Dowód na sprawowanie funkcji biegłego wynika bezpośrednio z wpisu na jedną z list biegłych dostępnych również w internecie.
- Odwołanie (skreślenie) biegłego z list jest przewidziane w normach regulujących wyżej wymienione postępowania. Do przyjęcia dymisji biegłego uprawniony jest przewodniczący trybunału, przez który dana lista jest prowadzona; decyzję o

skreśleniu podejmuje gremium decydujące również o wpisaniu na listę, w przypadku postępowań dyscyplinarnych komisja dyscyplinarna danego trybunału. Od tych decyzji przysługuje odwołanie do sądu apelacyjnego względnie kasacyjnego. W trakcie trwania postępowania w przypadkach niecierpiących zwłoki prezes sądu prowadzącego listę może tymczasowo zawiesić biegłego do zakończenia postępowania. Również w tych przypadkach przysługuje odwołanie do trybunału prowadzącego listę.

b) przesłanki ustawowe i procedury

Ubiegając się o wpis na listę należy spełniać następujące warunki:

co do osoby kandydata:

- dowód wykonywania wystarczająco długo działalności zawodowej w związku ze specjalizacją, która ma być przedmiotem wpisu w warunkach wykazujących wystarczającą kwalifikację
- wykazanie, że nie jest wykonywana żadna działalność nie dająca się pogodzić z działalnością sądową (np. wykonywanie opinii dla towarzystw ubezpieczeniowych)
- pełna zdolność do czynności prawnych oraz sprawność fizyczna i umysłowa, wiek poniżej 70 roku życia
- wykazanie, że kandydat nigdy nie dopuścił się naruszenia honoru, zaufania i dobrych obyczajów, nie popełnił błędu w zawodzie, nie naruszył reguł zawodowych oraz nigdy nie został skreślony, odwołany czy zdymisjonowany w postępowaniu dyscyplinarnym
- zaświadczenie o wykonywaniu działalności zarobkowej, a w przypadku niewykonywania zaświadczenie o miejscu zamieszkania w okręgu danego sądu apelacyjnego
- dodatkowo w przypadku osób prawnych wykazanie, że osoby nimi kierujące spełniają wymogi osobowe, że posiadają wystarczające wyposażenie techniczne i stosowny personel oraz że ich siedziba lub urządzenia techniczne znajdują się w okręgu danego sądu, ponadto wymóg ujawnienia statutu oraz wszystkich wspólników posiadających co najmniej 10 % udziałów w kapitale spółki oraz wykazanie, że celem spółki nie jest wydawanie opinii sądowych (za wyjątkiem spółek medycyny sądowej i badań genetycznych)
- do wpisu na listę krajową wymagany jest dowód co najmniej trzyletniego definitywnego wpisu na listę sądu apelacyjnego, który ma nadal pozostać w mocy.

c) Procedura wpisywania biegłych na listę

- Wniosek kandydata na biegłego o wpis na listę z dokładnie określoną specjalizacją zgodnie nomenklaturą ustaloną z postanowieniem ministra sprawiedliwości na czas ograniczony do 1 marca każdego roku kalendarzowego.

- Wykazanie spełnienia warunków wpisu poprzez przedłożenie wszystkich dokumentów poświadczających kwalifikacje łącznie z podaniem wszystkich dotychczasowych zleceniodawców i specjalizacji.
- Podanie, jakimi środkami i urządzeniami kandydat dysponuje.
- Sprawdzanie spełnienia przesłanek i przeszkód do wpisu przez prokuratora z Tribunal de Grande Instance, w którego okręgu kandydat wykonuje działalność, a w przypadku niewykonywania działalności, w którym mieszka.
- Następnie we wrześniu przedłożenie wniosku do prokuratora generalnego przy danym sędziu apelacyjnym łącznie z uzyskanymi wynikami egzaminu
- W przypadku pierwszego wpisu na dwuletni okres próby: przedłożenie sprawy pierwszemu przewodniczącemu sądu apelacyjnego oraz weryfikacja przez Generalne Zgromadzenie Radców Sądowych w Siedzibie Sądu Apelacyjnego (Assemblée Generale des Magistrats du siege de la Cour d'appel) oraz decyzja w listopadzie
- W przypadku wpisu definitywnego oraz ponownego na kolejne 5 lat: wykazanie doświadczenia zdobytego przez kandydata zarówno w danej dziedzinie jak i w praktyce jako biegły sądowy oraz uzyskanej wiedzy z zakresu norm prawa formalnego i zawodu biegłego
- Przedłożenie sprawy komisji opiniującej przy właściwym sędziu apelacyjnym przez prokuratora z Tribunal de Grande Instance. Gremium to składa się z jednego sędziego przewodniczącego i sędziów członków (których zmienia się zależnie od wielkości i składu sądu apelacyjnego) oraz 5 biegłych sądowych z różnych dziedzin ustalonych w nomenklaturze, którzy działają jako biegli od co najmniej 5 lat i zostali powołani zgodnie przez pierwszego prezesa i prokuratora generalnego sądu apelacyjnego z rekomendacji związków i zrzeszeń biegłych sądowych. Wszyscy członkowie komisji SA powołani na trzy lata i mogą być powołani na ponowną kadencję.
- Komisja swobodnie wydaje opinię na temat spełniania przez kandydata wymogów i może kandydata również wezwać i przesłuchać. W przypadku różności głosów rozstrzyga głos przewodniczącego.
- następnie we wrześniu: przedłożenie sprawy pierwszemu prezesowi sądu apelacyjnego oraz weryfikacja przez Generalne Zgromadzenie Radców Sądowych w Siedzibie Sądu Apelacyjnego (Assemblée Generale des Magistrats du siege de la Cour d'appel) oraz decyzja w listopadzie
- Od decyzji przysługuje odwołanie do sądu kasacyjnego.
- Wnioski o wpis na krajową listę biegłych sądowych należy kierować do prokuratora generalnego przy sędziu kasacyjnym do 1 marca danego roku. Ten po weryfikacji przedkłada sprawę pierwszemu przewodniczącemu i prokuratorowi generalnemu sądu apelacyjnego a następnie przedkłada wniosek w biurze sądu kasacyjnego w celu podjęcia decyzji, którą biuro podejmuje w grudniu. Od decyzji przysługuje odwołanie do sądu kasacyjnego.

d) Ograniczenie czasowe wpisu

- Wpis następuje początkowo na dwuletni okres próby i kończy się z upływem 2 roku kalendarzowego, a następnie jest w sądzie apelacyjnym ograniczony na okres 5 lat, w sądzie kasacyjnym okres ten wynosi 7 lat.
- Przed podjęciem decyzji o przedłużeniu wpisu należy sprawdzić, czy warunki nadal są spełnione i czy nie występują żadne przeszkody. Przy tej okazji dokonuje się oceny obowiązkowych corocznych raportów biegłych o ilości wydanych przez nich opinii z podaniem sygnatury akt sprawy, datą postanowień o powołaniu oraz z wyznaczonymi przez sąd terminami.
- Od odmowy dokonania wpisu przysługują wymienione już możliwości odwołania się do sądu kasacyjnego.

e) Wygaśnięcie statusu biegłego sądowego

- Właściwość wygasa wraz z dymisją biegłego z ważnej przyczyny, z upływem okresu, na który biegły został powołany, w przypadku śmierci biegłego, w przypadku skreślenia z listy w związku z niezdolnością prawną oraz w wyniku orzeczenia kary dyscyplinarnej.
  - Ważnymi powodami dymisji są tylko trwała nieobecność, choroba i ciężkie przewlekłe upośledzenie.
  - Niezdolność prawna następuje w przypadku popełnienia poważnego błędu zawodowego albo w przypadku skazania biegłego za czyny, które naruszają honor, zaufania lub dobre obyczaje.
  - Skreślenia jako kara dyscyplinarna można orzec na okres 3 lat albo dożywotnio. Postępowania dyscyplinarne może być także wszczęte już po utracie właściwości biegłego przez daną osobę w przypadku działań lub zaniechań, których biegły sądowy dopuścił się w trakcie sprawowania swej funkcji.
  - Skreślenie z listy sądu apelacyjnego pociąga za sobą skreślenie z listy krajowej. To samo dotyczy odwrotnego przypadku.

f) Pozbawienie statusu biegłego

- Statusu biegłego pozbawia organ właściwy do dokonania wpisu biegłego, gdy
  - się okaże, że nastąpiła niezdolność prawna
  - gdy biegły odmawia przyjęcia zlecenia wykonania opinii albo lub stwierdzenia faktów lub wykonania opinii albo jeżeli wykonuje opinię nie w terminie

- Statusu biegłego pozbawia się w drodze postępowania dyscyplinarnego z reguły w ustnym jawnym postępowaniu przed właściwą komisją dyscyplinarną sądu apelacyjnego albo kasacyjnego i stanowi to karę dyscyplinarną na czas ograniczony albo dożywotnio, gdy
  - biegły w znacznym stopniu naruszy prawa zawodowe lub warunki zlecenia, gdy wykazuje brak honoru, zaufania i dobrych obyczajów, nawet jeśli chodzi o sprawy, które nie są związane ze zleceniem sądowym..
  - Od decyzji przysługuje środek odwoławczy do sądu kasacyjnego..

4) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania

- Wyboru biegłego dokonuje sąd (sędzia śledczy, przewodniczący) w postępowaniu karnym względnie również strony.
  - Sąd w pierwszej kolejności powinien powołać biegłego z list sądowych, odmienną decyzję należy uzasadnić a w postępowaniu karnym wymagane są nadzwyczajne okoliczności.
  - W razie potrzeby można jednak powołać na biegłego ad hoc eksperta nie wpisanego na listę, którego przy powołaniu należy zaprzysiąc
  - W przypadku powołania biegłego należy wysłuchać zdania stron o konieczności samego powołania, co do osoby biegłego, jego kwalifikacji i zlecenia sporządzenia opinii. Strony mogą zakwestionować konieczność powołania biegłego oraz odrzucić biegłego ze względu na stronniczość lub brak wymaganych kwalifikacji wnosząc o poprawienie lub uzupełnienie postanowienia o powołaniu biegłego. Od decyzji przysługuje odrębny środek prawny, przy czym sąd odwoławczy zobowiązany jest do sprawdzenia kwalifikacji biegłego z urzędu.
  - Sądowe powołanie biegłego stanowi jest aktem niezawisłego sądownictwa. Strony mają prawo do powołania kolejnego wybranego przez nich biegłego (w procesie karnym) oraz zasięgnięcie opinii przez – zwykle dwóch – kolejnych biegłych (w postępowaniu cywilnym), jest to również możliwe w przypadku niezgodnych wniosków stron. Koszty zawsze ponoszą strony (wyjątek: zwolnienie z kosztów /pomoc proceduralna/ i częściowo w postępowaniu karnym).
- Powołanie biegłego należy do uznania sądu, który poprzez wnioski stron lub działając z urzędu dba o ustalenie prawdy w każdym stadium postępowania.
  - Sąd już w postanowieniu o powołaniu biegłego udziela konkretnych zleceń oraz wyznacza stosowny termin na ustalenie faktów i sporządzenie opinii, którego prolongata może nastąpić tylko na obszerny uzasadniony wniosek (również biegłego), który jednak powinien być dotrzymany pod rygorem surowej sankcji dyscyplinarnej.

- Postępowanie dyscyplinarne prowadzi prokurator przy sądzie prowadzącym listę, o ile dowie się o naruszeniu. Może się przy tym posługiwać możliwościami dochodzeniowymi wynikającymi z funkcji prokuratora. Postępowanie dyscyplinarne jako postępowanie karne odbywa się na posiedzeniu jawnym (wyłączenie jawności jest możliwe z ważnych powodów podsądnego).
- Tym samym przewidziane są ustawowe terminy wykonania zlecenia. To samo dotyczy wysokości przewidzianego wynagrodzenia, które należy ustalić już w postanowieniu o powołaniu biegłego. Strony płacą w kasie sądów zaliczkę na wynagrodzenie biegłego.
- Biegli muszą przyjąć zlecenie (sankcjonowany dyscyplinarnie obowiązek zawodowy), przysługuje im jednak odwołanie od postanowienia o powołaniu, w szczególności w odniesieniu do ustalonego wynagrodzenia.
- Współdziałanie stron przy ustalaniu faktów:
  - Jeżeli biegły potrzebuje współdziałania uczestników postępowania lub osób trzecich, to może je wezwać i udzielić zlecenia. Jeżeli to nie jest wystarczające, to powinien niezwłocznie poinformować o tym sąd, który wówczas sam udziela zlecenia i zarówno w postępowaniu cywilnym jak i karnym ma możliwość do zmuszenia do ich wykonania (powód do przedłużenia terminu dla biegłego)
- Dochowanie terminu przez biegłych, którzy w określonych sytuacjach (jeżeli powołano kilku biegłych albo gdy jeden biegły powołał dodatkowych biegłych, ponieważ jego wiedza merytoryczna nie była wystarczająca) muszą wykonać wspólną opinię, jest obowiązkiem zawodowym.
  - Naruszenie tego obowiązku jest sankcjonowane przez kary dyscyplinarne (jak upomnienie w przypadku niewielkiego przekroczenia terminu, w pozostałych przypadkach wykreślenie na okres trzech lat albo dożywotnio).
  - W przypadku przekroczenia terminu konieczne jest odwołanie postanowienia o powołaniu i powołanie nowego biegłego. Odwołany biegły zobowiązany jest do pokrycia wszystkich wynikłych kosztów oraz odszkodowania. Okres przedawnienia w przypadku niewłaściwego wykonywania świadczenia przez biegłego wynosi 10 lat.
  - Biegłym nie przysługuje w takiej sytuacji roszczenie o wynagrodzenie. Zobowiązani są do oddania wszelkich przekazanych im przedmiotów i dokumentów. Muszą również przedłożyć sądowi wynik swych dotychczasowych ustaleń, badań, protokoły i wnioski.
- Merytoryczna kontrola działalności biegłych sądowych przez sąd i strony
  - Sąd sprawdza, czy sporządzona opinia jest wystarczająco jasna, by miała wpływ na podjęcie decyzji przez sąd w ramach swobodnej oceny materiału dowodowego.

- W przypadku braków lub niejasności sąd lub strony mogą żądać wyjaśnień i uzupełnienia ustaleń faktycznych i opinii.
- Jeżeli nie jest to możliwe, należy powołać innych biegłych.
- Od decyzji sądu przysługuje odrębny środek odwoławczy.
- Biegli zobowiązani są do sporządzenia opinii w ramach z góry ustalonego wynagrodzenia. Tylko w przypadku nieprzewidzianych okoliczności mających wpływ na rozmiar opinii przewidziane jest ponowne ustalenie wynagrodzenia.

5) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym

- O ile wynika z ustawy, tego typu środek dowodowy nie jest przewidziany. Opinię biegłego prywatnego można by wykorzystać w postępowaniu jedynie w ramach przedstawienia dowodu z zeznań świadka (odnośnie własnych spostrzeżeń) lub z dokumentu.

W związku z merytoryczną weryfikacją opinii sporządzonej przez biegłego sądowego opinie prywatne zlecane przez uczestników procesu mogą się okazać przydatne w tym sensie, że mogłyby pomóc w sformułowaniu pytań do biegłego sądowego w celu wyjaśnienia, zmiany bądź uzupełnienia opinii oraz mogłyby prowadzić do powołania kolejnego biegłego lub zasięgnięcia opinii przeciwnej.

Biegły prywatny może na wniosek zostać przesłuchany w charakterze biegłego świadka odnośnie poczynionych przez niego ustaleń, by w ten sposób przyczynić się do wyjaśnienia sprawy.

6.) Metody nadzoru

- Działalność zawodową biegłych – nie tylko przed sądem – ich zachowanie zgodne z etyką zawodową, honor i zaufanie również poza wykonywaniem działalności sądowej, nadzorują właściwy pierwszy prezes sądu prowadzącego listę oraz prokurator generalny tego sądu.
- Prokurator zobowiązany jest do sprawdzania informacji na temat naruszeń ze strony biegłego oraz niespełnienia przez niego określonych kryteriów, a także do podejmowania takiego działania z urzędu. Zawiadamia o tym także pierwszego prezesa sądu. W przypadku podejrzenia, iż biegły dopuścił się czynów skutkujących odpowiedzialnością dyscyplinarną, powoduje powołanie odpowiedniej komisji dyscyplinarnej i wszczyna postępowanie dyscyplinarne. Zależności od wagi popełnionego czynu komisja dyscyplinarna orzeka sankcje od upomnienia po dożywotnie skreślenia z listy biegłych, przy czym orzeczenie komisji dyscyplinarnej może mieć wpływ na całą działalność zawodową danej osoby. O ile wiadomo nie jest przewidziane orzekanie kar pieniężnych.

- Biegli podlegają także kontroli organizacji zawodowych.
- Informacje na temat pracy biegłego uzyskuje się na podstawie obligatoryjnych corocznych raportów o ilości powołań i terminach.

7) System wynagradzania biegłych sądowych

- Powołanie biegłego przez sąd jest aktem administracyjnym, w którym określana jest także przewidywalna opłata i osoby zobowiązane do jej uiszczenia. Roszczenie biegłego o wynagrodzenie oraz obowiązek ponoszenia kosztów przez strony rozstrzygane są zatem w podlegającym egzekucji postanowieniu sądowym, które może być zaskarżone przez każdą ze stron. Zarządzenie o wypłaceniu wynagrodzenia sąd wydaje po zakończeniu czynności we wcześniej ustalonej wysokości.
- Biegłym przysługuje roszczenie wynagrodzenie stosownie do rodzaju i rozmiaru udzielonego przez sąd zlecenia.
- Ustawowe roszczenie o wynagrodzenie obejmuje:
  - Zwrot kosztów dla osób trzecich
  - Zwrot kosztów sporządzenia opinii (np. zużytych materiałów, kosztów ksero, artykułów biurowych itp.)
  - Wynagrodzenie za czynność ustalenia faktów i wykonanie opinii (łącznie z personelem pomocniczym i innymi powołanymi biegłymi)
- Nie przewidziano żadnych stałych kwot. Wynagrodzenie sąd ustala z góry mając na względzie kompleksowość materii, nakład potrzebny do sporządzenia opinii, zdanie biegłego i stron. Podwyższenie wynagrodzenia jest możliwe tylko w wyniku odwołania biegłego w formie postanowienia sądu. Obowiązek ponoszenia kosztów przez strony może być jeszcze zmieniony w wyroku zasadniczym. Wszelkie postanowienia SA natychmiastowo zaskarżalne i w przypadku braku zaskarżenia stają się prawomocne.

8) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych

Działalność takich stowarzyszeń uregulowana jest ustawowo od 1901 r. (Compagnies d'Experts près les Cours d'appel). Członkostwo w tych organizacjach jest dowolne. O ile wiadomo nie ma przymusu przynależności do danego stowarzyszenia. Stowarzyszenia takie mają prawo rekomendacji biegłych sądowych na członków komisji weryfikacyjnych działających przy sądach apelacyjnych.

Reprezentują one pod względem politycznym i zawodowym interesy biegłych sądowych na zewnątrz. Stowarzyszenia te działają w ogólnokrajowej organizacji (Compagnie Nationales

des Ecpertes Justice). Nie posiadają statusu oficjalnych reprezentacji zawodowych takich jak izby zawodowe.

9) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych

- Odpowiedzialność cywilnoprawna :

Biegli sądowi ponoszą odpowiedzialność za każdą szkodę (również w wyniku zwłoki) uczestników postępowania wynikającą z naruszenia obowiązków zawodowych. Okreś przedawnienia wynosi 10 lat. Bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się po zakończeniu czynności biegłego w postępowaniu sądowym.

- O ile wiadomo nie ma żadnych przepisów szczególnych regulujących odpowiedzialność karną.

C. Królestwo Hiszpanii

Źródła prawa

Ustawa o postępowaniu cywilnym (Ley de Enjuiciamiento Civil, Ley 1/2000, de 7 enero, de Enjuiciamiento Civil) 2. Księga, I. Tytuł, 6. Rozdział, 5. Dział, Art. 335 i nast. (LEC) w aktualnie obowiązującej wersji.

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

- Biegli sądowi są, niezależnie od tego czy są powołani przez sąd czy przez stronę, zawsze środkami dowodowymi. (Wskazuje na to systemowe usytuowanie działu o dowodzie z biegłych sądowych, podobnie jak wiele innych zbieżnych postanowień dotyczących dowodu z zeznań świadka).
- Niezależnie od tego, czy zostali powołani przez strony czy też przez sąd, podlegają nakazowi obiektywizmu (art. 335 (2) LEC). Poza ich wiedzą fachową nie przypisuje im się takich właściwości jak niezależność. O ile w podręcznikach określani są obrazowo mianem „pomocników sądu”, to dotyczy to tych samych aspektów, które jednocześnie odnoszą się do świadków nie posiadających stosownej wiedzy merytorycznej (np. Jose Almagro Nosedo, Derecho Procesal (1996), Tom. I, Vol. 2, pp. 134 i nast.).
- Funkcja biegłych sądowych w postępowaniu sądowym to funkcja bezstronnego eksperta; Nie ma jednak niezależności, ponieważ poza swą wiedzą merytoryczną biegli związani są poleceniami strony, która ich wezwała albo sądu. Ich działalność nie jest porównywalna z urzędem sędziowskim, ponieważ porządek prawny nie przypisuje im wyrokom większego znaczenia, traktując je jedynie jako wnioski świadka podlegające swobodnej ocenie dowodowej.
- Niezależność biegłego dotyczy tylko kwestii merytorycznych, ale również tu jest ograniczona przez określone obowiązki prawne (np. dokonania określonych badań, które biegły uważa za zbędne, które jednak sąd ze względów prawnych uważa za konieczne albo zalecenie, by powstrzymać się z wygłaszaniem opinii wartościujących przed dokonaniem oceny prawnej). Biegli odpowiadają za merytoryczny wynik wydanej opinii.
- Biegli powołani przez stronę mogą być odwołani tylko przez daną stronę; zarzuty wobec nich mają jedynie wpływ na wartość dowodową wydawanych przez nie opinii (art. 344 LEC). O odrzuceniu biegłego powołanego przez sąd decyduje się tak jak o odrzuceniu sędziego (Art. 343 (1) LEC).
- Funkcje biegłego sądowego zasadniczo wykonuje się jako działalność dodatkową do głównej działalności zawodowej.

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

- Zasadniczo wymagane jest ukończenie stosownego wykształcenia zawodowego i odpowiednie dopuszczenie do zawodu („titulo oficial“). Jeżeli w danej dziedzinie brakuje drogi do zdobycia wykształcenia bądź uzyskania tytułu, warunkiem jest stosowne doświadczenie zawodowe (Art. 340 LEC).
- Szczególne doświadczenie (okres, intensywność pracy, dotychczasowa działalność w charakterze biegłego) nie jest wymagane (Art. 340 LEC).
- O ile wiadomo, szczególne postępowania certyfikacyjne (w szczególności odnośnie wykształcenia i dopuszczenia do zawodu) nie jest unormowane (Art. 340 LEC).
- Wiedza wychodząca poza wykształcenie czy doświadczenie zawodowe (znajomość prawa zawodu biegłych sądowych, norm postępowania, regulacji dyscyplinarnych, metodyki ustalania faktów i sporządzania opinii) nie stanowi przesłanki powołania na biegłego (art. 340 LEC). Jednak przy sporządzaniu opinii biegły zobowiązany jest do złożenia przysięgi lub honorowego zapewnienia, że zna prawno-karne konsekwencje naruszenia obowiązków biegłego w postępowaniu (Art. 355 (2) LEC).
- Biegły wykazuje swe kwalifikacje przy wpisywaniu na listę, natomiast w przypadku biegłych nie wpisanych na listę wiedza w sposób naturalny wykazywana jest ad hoc (Art. 341 LEC). Zatem od strony formalnej sąd ma jedynie obowiązek sprawdzenia wymaganych kwalifikacji przez tych ostatnich. Od strony materialnej kwalifikacje biegłego należy sprawdzić w każdym postępowaniu w ramach oceny dowodów.

3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja)

a) Informacje ogólne

- Istnieje postępowanie regulujące roczny wpis na listę biegłych (Art. 341 LEC).
- O ile wiadomo nie ma żadnego unormowanego dowodu poświadczającego tożsamość biegłego albo innego dowodu poświadczającego status lub funkcję biegłego sądowego (dowód, szczególny podpis, pieczęć).
- O ile wiadomo nawet przy spełnieniu wszystkich przesłanek nie ma wyraźnego prawa podmiotowego do wpisu na listę biegłych albo do bycia powołanym z listy w konkretnej sprawie na zasadzie rotacji, czy też wyraźnie uregulowanego postępowania, w którym takiego uprawnienia można by dochodzić. W obydwu przedstawionych przypadkach takie działanie może być uznane za bezprawne i wywoływać skutki prawne na zasadach ogólnych (Art. 341 LEC).

b) przesłanki ustawowe i procedury

- O ile wiadomo standardy etyczne (tzn. takie wychodzące poza kwestię wykształcenia i dopuszczenia do zawodu) jako warunek wpisu nie są w wyraźny sposób unormowane.

- O ile wiadomo brak jest wyraźnie uregulowanych szczególnych wymogów dotyczących stosownego wyposażenia (tzn. takie wychodzące poza kwestię wykształcenia i dopuszczenia do zawodu). W ramach powoływania biegli mają obowiązek korespondujący z ich przysięgą lub zapewnieniem do ewentualnego odrzucenia powołania i podania przyczyn uniemożliwiających ich powołanie (Art. 342 (1) und (2) LEC).

c) Procedura wpisywania biegłych na listę

- Wpis następuje co roku na jeden rok. Jak stwierdzono, dokonywany jest przez właściwy sąd.

d) Ograniczenie czasowe wpisu

- Właściwość biegłego posiadają osoby wpisane na listę przez okres jednego roku.

e) Wygaśnięcie i pozbawienie statusu biegłego sądowego

- O ile wiadomo, nie ma żadnych wyraźnych norm odnośnie sposobu ewaluacji biegłych.
- O ile wiadomo sankcja skreślenia z listy nie jest wyraźnie unormowana.

4) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania

- Wybór biegłych sądowych
  - Biegli sądowi wpisywani są corocznie na listę, z której wybierani są przez sąd rozpoznający konkretną sprawę wg zasady rotacji. (Art. 341 LEC).
  - Biegli sądowi wybierani są w określonym postępowaniu albo przez strony (Art. 335 LEC) albo przez sąd (Art. 339 LEC).
- Powołanie biegłych
  - Wybrany przez stronę biegły zasadniczo powoływany jest przed postępowaniem, natomiast wybrany przez sąd na początku postępowania (Art. 335 i nast. LEC).
  - Powołanie w jednostkowym przypadku nie ma skutku wychodzącego poza dane postępowanie; zasadniczo wpis na coroczną listę umożliwia biegłym ich powoływanie przez sądy (Art. 335 i nast. LEC).
- Współdziałanie uczestników postępowania przy ustalaniu faktów:
  - O ile wiadomo obowiązek stron do współdziałania nie jest wyraźnie unormowany. Pewien prawny obowiązek współdziałania stron wynika z pozostałych postanowień dotyczących postępowania oraz z regulacji dotyczącej ciężaru dowodu.

- Dotrzymanie terminów przez biegłych
  - Termin w przypadku biegłych powoływanych przez strony wynika ze swobodnego porozumienia stron, natomiast w przypadku biegłego powoływanego przez sąd, termin wyznacza sąd zgodnie ze swym przekonaniem.
  - O ile wiadomo sankcje za niedotrzymanie terminu nie są wyraźnie unormowane.
  - O ile wiadomo w przypadku wynagrodzenia nie ma możliwości posłużenia się uznaniowością w celu zwiększenia motywacji biegłego do dotrzymania terminu.

- Merytoryczna kontrola działalności biegłych przez sąd i strony
  - Ustalenia faktyczne, opinia lub wiedza merytoryczna biegłego mogą być zakwestionowane nie tylko przez innego biegłego, lecz przez każdy dowolny dowód. O prawidłowości przeprowadzenia takiego dowodu decyduje sąd w ramach swobodnej oceny dowodów (Art. 344 (2), Art. 348 LEC).
  - Jeżeli zostanie podana w wątpliwość bezstronność biegłego wybranego przez stronę, sąd podejmuje stosowną decyzję po wysłuchaniu stron i biegłego bezpośrednio w ramach swobodnej oceny dowodu (Art. 344 (2) LEC) Jeżeli zostanie podana w wątpliwość bezstronność biegłego wybranego przez sąd, sąd podejmuje stosowną decyzję w ramach procedury odrzucenia biegłego (Art. 343 (1) LEC). Jeżeli istnieją wątpliwości co do wiedzy merytorycznej, kwalifikacji czy jakości ustaleń faktycznych i opinii biegłego, sąd podejmuje stosowną decyzję w ramach postępowania dowodowego dokonując swobodnej oceny dowodów (Art. 348 LEC).
  - Od decyzji sądu dotyczącej bezstronności biegłego wybranego przez stronę w ramach swobodnej oceny dowodów stronie przysługuje jedynie odwołanie od samej tej decyzji, w ramach którego badana jest ta okoliczność. Od decyzji sądu dotyczącej wyłączenia biegłego wybranego przez sąd przez pokrzywdzoną taką decyzją stronę przysługują środki prawne procedury odrzucającej zarówno wobec biegłego jak i sędziego. Od decyzji sądu odnośnie wiedzy merytorycznej biegłego, kwalifikacji oraz jakości ustalenia przez biegłego stanu faktycznego, stronie pokrzywdzonej przysługuje jedynie odwołanie od samej decyzji, w ramach którego badana jest ta okoliczność.
  - Zarzuty podnoszone niesłusznie wobec biegłego powołanego przez stronę mogą skutkować orzeczeniem kary porządkowej. Biegli wybrani przez stronę mają prawo tego, by sąd pod koniec postępowania w drodze oświadczenia oczyścił ich z podnoszonych wobec nich zarzutów (Art. 344 (2) LEC).
  - Biegli wybrani przez stronę mogą być odwołani tylko przez tę stronę; zarzuty wobec nich mają jedynie wpływ na wartość dowodową wydanych przez nich opinii (Art. 344 LEC). O odrzuceniu biegłego powołanego przez sąd podejmuje się decyzję jak o odrzuceniu sędziego (Art. 343 (1) LEC).

- O ile wiadomo obok konkretnych zobowiązań wynikających ze złożenia przysięgi lub zapewnienia przez biegłego ewentualne zastosowanie mogą mieć jeszcze ogólne zobowiązania zawodowe. (Ogólne zobowiązania zawodowe dotyczą wszystkich przedstawicieli danego zawodu).
- Współpraca między sądem a poszczególnym biegłym jest uregulowana w prawie procesowym (LEC).
- Współpraca pomiędzy sądem a poszczególnymi biegłymi odbywa się na zasadach oczywistego podporządkowania biegłego poleceniom sądu w kwestiach nie odnoszących się do wiedzy merytorycznej biegłego; również w ramach wiedzy biegłego można sobie wyobrazić wydawanie poleceń przez sąd (np. wykonania określonych badań, które biegły uważa za zbędne a które sądowi wydają się ze względów prawnych konieczne).

5) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym

Zgodnie z Art. 335 ust. 1 k.p.c. strony mogą posługiwać się w postępowaniu opiniami sporządzonymi na prywatne zamówienie. mają one wartość dowodową równą opinią sporządzonym przez biegłych powołanych przez sąd. Różnice dotyczą tylko kwestii odrzucania biegłego. Wobec biegłych prywatnych możliwy jest tylko zarzut, który sąd pierwszej instancji zobowiązany jest uwzględnić przy dokonywaniu oceny dowodów po wysłuchaniu stron. Natomiast biegli powołani przez sąd, SA odrzucani na zasadach dotyczących sędziów. zasadniczo jednak obowiązek obiektywizmu dotyczy obu grup biegłych, ponieważ zobowiązują się do takiego zachowania w przysiędze (lub zapewnieniu). Oba rodzaje biegłych muszą być również pod względem osobistym i finansowym niezależne od stron. Brak merytoryczne opinii muszą być zatem uwzględnione w postępowaniu dowodowym i w razie potrzeby sankcjonowane stosownym środkiem prawnym. „Odpowiedzialność skarbu państwa” dotyczy tylko biegłych powołanych przez sąd, nie wyklucza ona jednak ani odpowiedzialności cywilnej ani karnej takiego biegłego ani też sędziego. Skarb państwa może, obok poszczególnych organów, zostać pociągnięty do odpowiedzialności z powodu wyroku nieprawidłowego pod względem materialnym opierającego się na materialnie nieprawidłowej opinii. Również biegli prywatni odpowiadają obu stronom za nieprawidłowość swej opinii (ale tylko zlecniodawcą na zasadzie umownej, np. za niewykonanie zlecenia).

6.) Metody nadzoru

- O ile wiadomo nie ma żadnego urzędu nadzorującego pracę biegłych, co wiąże się z zaufaniem do zachowania i czynności biegłego przed sądem, w obrocie gospodarczym i finansowym, a także w życiu publicznym i prywatnym (ani sąd ani żaden organ administracji czy też jakiś prywatny związek, którego członkiem jest biegły, nie wykonuje takich funkcji).
- O ile wiadomo kodeks zachowań dotyczący danego wykonywanego zawodu głównego odnosi się również do czynności biegłego.

- O ile wiadomo nie ewidencjonuje się ani nie nadzoruje także ilości zleceń wykonywanych przez poszczególnych biegłych. Jednak w ramach ustalania ich wynagrodzenia przez sąd ocenia się ilość świadczonych godzin także po wysłuchaniu stron i danej reprezentacji zawodowej. Nie stosuje się także żadnych systemów monitorowania obciążenia biegłych zleceniami przed udzieleniem kolejnego zlecenia, które prawdopodobnie pomagałyby również biegłemu w określeniu stosownego terminu na wykonanie zlecenia.
- W ramach powoływania biegli mają jednak obowiązek korespondujący z ich przysięgą lub zapewnieniem do ewentualnego odrzucenia powołania i podania przyczyn uniemożliwiających ich powołanie (Art. 342 (1) i (2) LEC).
- O ile wiadomo szczególne postępowania dyscyplinarne (poza postępowaniami dotyczącymi konkretnych grup zawodowych) nie są wyraźnie unormowane.

7) System wynagradzania biegłych sądowych

- Wysokość wynagrodzenia wybranego przez stronę zależy od porozumienia z biegłym. Wysokość wynagrodzenia biegłego wybranego przez sąd na podstawie zestawienia kosztów biegłego ustala sąd według swobodnego uznania.
- W tym przypadku wysokość wynagrodzenia ustalana jest na podstawie istniejących regulacji dotyczących opłat zwykle stosowanych w danym zawodzie, które ustala się w porozumieniu z organizacjami reprezentującymi daną grupę.
- W razie sporu wynagrodzenie ustala sąd po wysłuchaniu stron i biegłego. Decyzja sądu nie podlega zaskarżeniu. (Art. 241 i nast., w szczególności Art. 246 (3) LEC). Wydaje się, że takie decyzje mogą być egzekwowane podobnie jak pozostałe tytuły wykonawcze.
- Obowiązek zapłaty dotyczy zawsze stron. O ile wiadomo, ani sąd ani Ministerstwo Sprawiedliwości nie ponoszą odpowiedzialności za niewykonanie opinii.

8) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych

- O ile wiadomo organizacje reprezentujące interesy biegłych nie są przewidziane w ustawie i nie są wspierane przez prawo.
- O ile wiadomo w Hiszpanii istnieją jedynie związki poszczególnych biegłych, mających na celu wspieranie gospodarcze ich działalności (optymalizacja podatkowa, podział pracy, ustalanie obciążenia pracą itp.). Członkostwo w takich organizacjach nie jest obowiązkowe.

9) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych

- O ile wiadomo obowiązek biegłych do naprawienia szkody nie jest wyraźnie unormowany. Zachowanie biegłych może być jednak bezprawne i w tej sytuacji możliwe jest zastosowanie ogólnych regulacji dotyczących odpowiedzialności odszkodowawczej.
- O ile wiadomo obowiązek zawierania szczególnego ubezpieczenia nie jest wyraźnie unormowany. Nie ma w związku z tym też szczególnego wymogu co do stosownej kwoty pokrycia w związku z prowadzeniem działalności biegłego.
- O ile wiadomo nie ma szczególnej sankcji za nadużywanie funkcji lub określenia biegłego w postępowaniu sądowym w celach poprawienia swej konkurencyjności na wolnym rynku. Jednak takie zachowanie może być bezprawne i tym samym może być sankcjonowane według ogólnych zasad prawa zapobiegania nieuczciwej konkurencji.
- O ile wiadomo nie ma szczególnej sankcji za nadużywanie funkcji lub określenia biegłego w postępowaniu sądowym. Jednak takie zachowanie może być bezprawne i tym samym może być sankcjonowane według ogólnych zasad prawa karnego.
- O ile wiadomo nie ma szczególnej sankcji za korupcyjne zachowanie biegłego w postępowaniu sądowym. Jednak takie zachowanie może być bezprawne i tym samym może być sankcjonowane według ogólnych zasad prawa karnego.
- O ile wiadomo biegłym wybranym przez sąd nie przysługuje ochrona prawna porównywalna do austriackiego „immunitetu“ biegłego w rozumieniu skargi skierowanej przeciwko niemu za jego błędne zachowania. Jednak doktryna i orzecznictwo hiszpańskie wydają się opowiadać za odpowiedzialnością skarbu państwa za błędy biegłego w formie bezpośredniej skargi przeciwko skarbowi państwa (Carlos Alberto Parellada, Luis Horacio Cuervo, Silvina Furlotti; Fabiana Martinelli y Pablo Quirós, Responsabilidad civil de los auxiliares de la justicia: peritos judiciales, http://www.aaba.org.ar/bi20op70.htm#_ftn2).

D. Wielka Brytania

Rechtsquellen

Kodeks postępowania cywilnego (Civil Procedure Rules - CPR).

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

a) Informacje ogólne

Oдноśnie systemu biegłych w Wielkiej Brytanii:

Na wstępie należy wskazać, że w Wielkiej Brytanii nie obowiązuje jednolity porządek prawny. Najważniejszymi systemami prawnymi są:

Prawo Anglii i Walii (mają jednolity porządek prawny i tradycję prawną)

-Prawo Szkocji

- Prawo Irlandii Północnej

- Prawo innych obszarów, np. Isle of Man, Wysp Kanałowych.

te porządki prawne wykazują zarówno podobieństwa jak i różnice. Anglia i Walia stosują prawo angielskie. Poniższe wywody odnoszą się do tej właśnie tradycji prawnej.

b) Funkcja

Istnieje uznany prawnie opis zadań, obowiązków i odpowiedzialności biegłych. Obszerna definicja funkcji biegłych sądowych znajduje się w kodeksie postępowania cywilnego (Civil Procedure Rules - CPR).

Regulacja ta zawiera zalecenia zachowań (Parts) i dyrektywy praktyczne (Practice directions - PD), które mają charakter norm prawnych.

Istotne wymogi odnoszące się do biegłych znajdują się § 35 (Part 35 - Appendix A) oraz w praktycznych dyrektywach (PD - Appendix B). Chodzi tu o „Icarian Reefer Rules”, które zostały potwierdzone w postępowaniu przed sądem najwyższym House of Lords.

Zawarty w regułach prawa procesowego (CPR) kodeks zachowań biegłych sądowych i osób ich kształcących (CPR-Code of Guidance for Experts and those instructing them) nie ma takiej samej mocy prawnej jak reguły prawa procesowego (Rules), stanowi jednak uznany miernik zachowań biegłych sądowych, adwokatów i sędziów.

Zadania i odpowiedzialność biegłych sądowych opisane są w § 35 ust. 3 CPR (Part 35.3), w ten sposób, że najważniejsze jest pomaganie sądowi. To zobowiązanie jest najważniejsze spośród wszystkich innych zachowań, którymi biegli mogą się kierować działając na rzecz swych zleceniodawców lub osób, które ich opłacają (patrz CPR aneks C)

c) Reguły organizacji zawodowych

W Wielkiej Brytanii nie ma ogólnie przyjętych norm zachowań organizacji zawodowych odnośnie biegłych sądowych. Akademia Biegłych Sądowych (Academy of Experts) oraz Rada Rejestracji Ekspertów Sądowych (Council for the Registration of Forensic Practitioners - CRFP) mają wspólne reguły zachowań (Code of Practice - CP) oraz wspólny standard dla wszystkich biegłych sądowych, które bazują na stosownych regulacjach CPR.

Te wspólne reguły zachowań ustalają standardy minimalne, które powinny być przestrzegane przez wszystkich biegłych sądowych i są stosowane przez Akademię Biegłych Sądowych. Uznaje się tym samym, że w Europie istnieją różne systemy i porządki prawne, które mogą nakładać na biegłych dodatkowe obowiązki, z których ci mają się wywiązać.

Dodatkowo oprócz standardów minimalnych biegli muszą przestrzegać zasad fundamentalnych, które stanowią, że

- mają być oni osobami zdolnymi do pełnienia funkcji pod względem fizycznym i umysłowym (being „fit and proper” persons)
- muszą posiadać i utrzymywać wysoki standard wiedzy technicznej i praktycznego doświadczenia w swej dziedzinie
- muszą ciągle aktualizować swą wiedzę niezbędną do wykonywania działalności opiniodawczej
- muszą stale poprzez doskonalenie zawodowe podnosić swe kwalifikacje i wykształcenia.

1. Biegłym posiadającym te właściwości nie wolno nic czynić, co by naruszało ich

- a) niezależność, bezstronność i obiektywizm
- b) co by im przeszkadzało w wykonywaniu obowiązków wobec sądu
- c) przeszkadzało w obronie czci biegłego oraz grupy zawodowej biegłych
- d) co by im przeszkadzało w utrzymaniu właściwego standardu wykonywanych czynności
- e) co by uniemożliwiało zachowaniu obowiązku poufności.

2. Biegli sądowi biorący udział w sporze (postępowaniu spornym) nie mogą zawrzeć takiego porozumienia, które by rzutowało na ich bezstronność. Nie mogą również uzgadniać wysokości honorarium w zależności od wygrania sprawy.

3. Biegli sądowi nie mogą przyjmować żadnych wskazówek w jakiegokolwiek formie w sytuacji aktualnego czy potencjalnego konfliktu interesów. Mogą otrzymywać takie zalecenia od swych zleceniodawców tylko wtedy, gdy ujawnią ten fakt sądowi i zainteresowanym stronom a te się na to zgodzą. Jeżeli sytuacja konfliktu interesów nastąpi po przyjęciu zlecenia, biegły zobowiązany jest do ujawnienia tego faktu sądowi i stronom i, w razie potrzeby, do rezygnacji ze zlecenia.

4. Biegli sądowi w celu ochrony swych zleceniodawców zawierają umowę ubezpieczenia z towarzystwem ubezpieczeniowym cieszącym się dobrą reputacją (reputable insurer) na stosowne ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej z wystarczającą sumą pokrycia.

5. Biegli sądowi nie mogą w żadnym wypadku propagować swej działalności w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami (bad taste). Ich reklama nie może być myląca i wprowadzać w błąd.

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

Brak jest ustawowych uregulowań dotyczących nabywania statusu biegłego sądowego. Istnieje jednak ogólne zrozumienie dla koniecznych wymogów, jakie muszą spełniać biegli. Biegli powinni:

- posiadać dowód stosownych kwalifikacji i doświadczenia w danej dziedzinie
- być osobą zdrową fizycznie i godną zaufania ("fit and proper" persons)
- spełniać wysokie standardy moralności
- posiadać należyte wykształcenie
- być niezależnym, bezstronnym i obiektywnym.

Fundament tych wymogów stanowi CPR, przy czym istotne wymogi znajdują się w CPR, PD - Appendix B.

3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja)

a) Informacje ogólne

Nie ma list sądowych.

b) Ograniczenie czasowe wpisu

Ponieważ w Wielkiej Brytanii nie ma ograniczenia czasowego statusu biegłego, nie ma również procedury recertyfikacji. Obecnie Akademia Biegłych Sądowych oraz CRFP pracują nad propozycją ograniczenia statusu do 5 lat i wprowadzeniem recertyfikacji.

c) Wygaśnięcie i pozbawienie statusu biegłego sądowego

Biegłego sądowego można zawiesić, jeżeli narusza normy zawarte w CPR. Akredytowani praktykujący biegli świadkowie (Accredited Practising Expert Witnesses) zobowiązani są także do przestrzegania standardów zawodowych i etycznych zgodnie z Codes of Practice, których przestrzegania można wyegzekwować na drodze dyscyplinarnej.

4) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania

- Wybór i powołanie biegłych sądowych
  - następuje przez osoby prywatne (Privat Appointed Experts - PAE)
  - biegli powoływani przez sąd (Court Appointed Experts CAE) są w Anglii zjawiskiem nietypowym
  - wynika ze wspólnego wyboru stron lub wcześniejszej aprobaty sądu (podstawowy sposób postępowania w Anglii i Walii, biegli sądowi określani są mianem pojedynczych wspólnych biegłych sądowych „Single Joint Experts“ –SJE, nie są oni biegłymi CAE).
- Współdziałanie stron przy ustalaniu faktów :
  - Ocena materiału dowodowego jest domeną sądu, który jest przy tym zupełnie swobodny. sędziowie posługują się swą wiedzą i doświadczeniem, by stosownie ocenić dowody i wywody stron. Mają prawo do orzekania (decide „judicially”). Chociaż nie ma prawnie unormowanych kwalifikacji biegłych sądowych, istnieje ogólne rozumienie tych wymogów. Jest to stosowne doświadczenie i kwalifikacje w danej dziedzinie. dodatkowo biegli powinni być należycie wykształceni, niezależni, bezstronni i obiektywni (co jest zawarte w CPR i PD).
  - Brak przepisów regulujących stosunek sądu do biegłych. Zasadą jest jednak absolutna niezależność od siebie. Obie strony mają swą własną rolę, zasady prawa naturalnego (Rules of Natural Justice) przypisują im taki podział ról. Wychodząc z tego założenia należy rozważyć kilka praktycznych szczegółów:
    - Biegli przygotowując opinię zwykle jeszcze nie wiedzą, który sędzia będzie prowadził rozprawę. Dlatego mało jest prawdopodobne, by ewentualny stosunek między nimi miał wpływ na opinię.
    - Jeżeli biegli dowiedzą się o jakimikolwiek stosunku łączącym ich z sądem, muszą powiadomić o tym zleceniodawcę. Przedstawiciele prawni muszą powiadomić o tym sąd.
    - Nieostrożnością jest (unwise), gdy biegli sądowi pozostają w jakichkolwiek stosunkach do jednej ze stron postępowania, ponieważ narusza to ich niezależność a przynajmniej może sprawiać takie pozory. w każdym razie należy fakt ten możliwie jak najszybciej ujawnić zleceniodawcy. również w opinii fakt ten musi być ujęty w sposób jasny i transparentny.
    - Biegli sądowi muszą ujawnić wszystkie fakty, które mogłyby podać w wątpliwość ich niezależność.

- Dochowanie terminów przez biegłych

Na ten temat nie ma żadnych uregulowań prawnych.

- Merytoryczna kontrola działalności biegłych przez sąd i strony.

- § 35 ust. 5 CPR (Part 35.5) przewiduje, że wywody biegłych (evidence = dowód i środek dowodowy) należy ująć w opinii, o ile sąd nie zarządzi czegoś innego (Expert's Report). Wnioski biegłych zapisywane są do akt Biegli sądowi mogą być przesłuchiwani również na rozprawie ustnej przed sądem zgodnie z zasadą kontrydiktoryjności (prawo do zadawania pytań mają strony i sąd).
- Z braku opinii pisemnej lub w przypadku niedopuszczalności takiej opinii, biegli z reguły nie mogą być przesłuchani jako środek dowodowy (the Expert cannot give evidence).
- Niełatwo opisać czynności biegłego w postępowaniu, ponieważ zależą w głównej mierze od okoliczności konkretnej sprawy. Tam, gdzie jest to stosowne, biegli będą dokonywać ustaleń faktycznych, np. poprzez dokonanie pomiaru lub badania. W każdym jednak przypadku wydadzą opinię i przedstawią wnioski w sprawach mieszczących się w zakresie ich kompetencji merytorycznych i objętych zleceniem sądu (opine of them).
- Biegli sądowi nie są „wyszukiwaczami faktów” („Finder of fact”). Fakty ustala sąd. Biegli sądowi mogą jedynie przedstawić swe wnioski w obliczu faktów stwierdzonych przez sąd, które sąd może przyjąć albo odrzucić.

5) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym

Opinie biegłych sądowych odpowiadają w Anglii i Walii definicji „opinii prywatnych” w pozostałych czterech badanych porządkach prawnych.

Biegli sądowi powoływani jedynie przez stronę (Private Appointed Experts - PAE) kontaktują się tylko z tą stroną i pracują wyłącznie dla niej. Zwykle nie mają kontaktu ze stroną przeciwną i nawiążą taki kontakt tylko na wyraźne polecenie. Przykładem takiego kontaktu może być badanie medyczne powoda przez biegłego medycznego strony pozwanej. Biegli sądowi nie mogą się spotykać ze stroną przeciwną, umawiać się z nią, chyba że otrzymają wyraźne polecenie od zleceniodawcy.

nie ma natomiast zastrzeżeń co do tego by biegli sądowi wspólnie powołani przez strony (Single Joint Experts - SJE) spotykały się ze stronami. Jednak nie jest w zwyczaju, by biegli spotykali się w takiej sytuacji ze stronami osobno.

Istnieje postępowanie znane pod nazwą dyskusji biegłych sądowych (Discussions between Experts – CPR Part 35.12) lub spotkanie biegłych sądowych, jeżeli strony postępowania mają PAE (Private Appointed Experts). Zwykle to sąd zarządza spotkanie biegłych. Celem spotkania jest ograniczenie kwestii technicznych przez tzw. memorandum, ustalenie kwestii bezspornych, kwestii spornych oraz kwestii, w przypadku których osiągnięcie porozumienia nie jest możliwe. Nie ma ograniczenia co do ilości biegłych sądowych. Sąd jednak ma obowiązek ograniczenia dowodu z opinii biegłego do rozsądnych rozmiarów (CPR Part 35.2 9) i do udzielenia każdemu biegłemu specyficznego pozwolenia (CPR Rule 35.4).

Skutek tych regulacji jest taki, że ilość biegłych jest z reguły ograniczona do jednego na stronę i dziedzinę.

Akademia Biegłych Sądowych stworzyła „opinię modelową” dla biegłych sądowych, która została opracowana przez komitet sądowy (Judicial Committee) Akademii. Komitet ten składa się sędziów o wyższej randze (senior judges), którzy reprezentują największe kręgi prawne Wielkiej Brytanii. Obecnie toczą się prace nad zmianą „opini modelowej” w celu uwzględnienia zmian w przepisach i praktyce. Prawdopodobnie wprowadzone zmiany będą miały charakter minimalny.

Alternatywnie biegli sądowi mogą występować w charakterze biegłych doradców (expert advisers). Nie występują oni w sądzie. Są zobowiązani tylko wobec swych zlecających. W związku z tym ponoszą też wobec nich pełną odpowiedzialność za każdy rodzaj winy nieumyślnej (negligence) za udzielane opinie i rady.

6.) Metody nadzoru

Postępowania dyscyplinarne

Jeżeli Akademia Biegłych Sądowych (TAE) dowie się, że jeden z jej członków został skrytykowany przez sąd (judicial criticism), sprawę bezzwłocznie przedkłada się komitetowi śledczemu (formularz skarg - Complaint Form), w celu podjęcia przez ten komitet badania bądź śledztwa. TAE może orzec karę upomnienia, ciężkiego upomnienia lub zawiesić biegłego na czas określony. W takim przypadku członek ma prawo do rozpatrzenia sprawy przez Trybunał Dyscyplinarny (Disciplinary Tribunal).

Możliwe konsekwencje prawne dla członka to wykluczenie, zawieszenie, nagana, upomnienie na piśmie lub zalecenie co do zachowania w przyszłości. Jeżeli członek nie zgadza się z orzeczeniem Trybunału Dyscyplinarnego, może odwołać się od orzeczonej kary, w wyniku czego Trybunał Odwoławczy może zmienić albo utrzymać w mocy orzeczenie Trybunału Dyscyplinarnego. Obowiązują odpowiednie terminy do podjęcia środków prawnych.

TAE prowadzi rejestr dyscyplinarny z wewnętrzną częścią A i częścią B, która jest dostępna dla ogółu, w którym zawarte są stosowne szczegóły dotyczące wszystkich przedmiotów postępowań.

7) System wynagradzania biegłych sądowych

W Wielkiej Brytanii nie ma ustawowych stawek dla CAE (Court Appointed Experts), którzy zresztą występują nadzwyczaj rzadko.

Chociaż czynione są próby kontrolowania wysokości honorariów, nie ma określonej taryfy. Kryteria ustalenia odszkodowania liczy się w stawkach godzinowych.

Normalne honorarium opiera się na stawkach godzinowych za przygotowanie i stawkach dziennych za stawiennictwo w sądzie.

Biegłemu nie wolno ustalać wysokości honorarium w zależności od wartości przedmiotu sporu lub wysokości szkody, nie może także ustalać honorarium od wygranej sprawy. Stawka godzinowa różni się w zależności od branży i osoby biegłego. Główne kryterium

stanowi tu siła wolnego rynku. Dopuszczalne są dodatkowe wynagrodzenia do honorarium (proper fee), np. zwrot poniesionych kosztów.

Biegli sądowi mogą korzystać z pomocy asystenckiej w przygotowaniu opinii i mogą obciążać zleceniodawcę powstałymi kosztami. Powinni jednak ujawnić ten fakt w opinii.

Koszty prowadzenia sekretariatu pokrywa się zwykle z honorarium biegłego, można żądać zwrotu kosztów innego wsparcia.

Trudno ustalić wysokość przeciętnego wynagrodzenia biegłych, ponieważ istnieją różnice pomiędzy grupami zawodowymi, regionami kraju oraz niedoświadczonymi ekspertami i ekspertami o światowej renomie. Większość biegłych zarabia ca 150 € na godzinę, najniższa stawka godzinowa wynosi 75 €, najwyższa ok. 750 €. W Wielkiej Brytanii nie ma żadnych taryfikatorów wynagrodzenia, większość spraw podlega negocjacji. W celu zapewnienia, że biegli sądowi otrzymają honorarium, zaleca się im zawarcie skutecznej umowy ze zleceniodawcą. Zleceniodawca i adwokat odpowiadają za zapłacenie całej kwoty wynagrodzenia.

8) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych

Stowarzyszenia:

Akademia Biegłych Sądowych (TAE) reprezentuje organizacje biegłych sądowych w Wielkiej Brytanii oraz w Europejskim Stowarzyszeniu Biegłych Sądowych (EuroExpert).

Oprócz tego istnieje Rada Rejestracji Ekspertów Sądowych (Council for the Registration of Forensic Practitioners - CRFP), Instytut Dowodu z Zeznań Biegłego (Expert Witness Institute) oraz inne stowarzyszenia.

Akademia Biegłych Sądowych (TAE)

TAE jest stowarzyszeniem zawodowym biegłych sądowych zapewniającym wprowadzanie wysokich standardów w pracy biegłego. TAE stała się międzynarodowym centrum wysoko wyspecjalizowanej wiedzy eksperckiej dla biegłych sądowych o członkostwie wielodyscyplinarnym. Działa jako podmiot akredytujący i reprezentacja zawodowa. Wszyscy kandydaci na członków, którzy chcą zostać akredytowanymi praktykującymi ekspertami (Accredited Practising Expert Witnesses), poddawani są rygorystycznej procedurze lustracyjnej, w celu zapewnienia utrzymania wysokiego standardu wiedzy. Prowadzi to do oficjalnego uznawania pełnej akredytacji na biegłego sądowego. Standardy etyczne i zawodowe opierają się na CP CPR i są egzekwowane w postępowaniach dyscyplinarnych.

9) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych

Biegły sądowy po sporządzeniu opinii i przedstawieniu jej w sądzie nie może już być pociągnięty do odpowiedzialności odszkodowawczej, nawet jeśli jego działanie cechowało niedbalstwo. należy przy tym nadmienić, że w prawie angielskim nie istnieje zobowiązanie do sporządzenia opinii prawidłowej czy bezbłędnej (odpowiedzialność za skutek), tylko jedynie

obowiązek dołożenia należytej staranności (proper care) w ustalaniu faktów i sporządzaniu opinii. Biegli sądowi przedstawiają swe wnioski w oparciu o swą wiedzę merytoryczną i doświadczenie – bez gwarancji, że sąd ich wnioski podzieli.

Nie ma specyficznego postępowania w celu dochodzenia odszkodowania od biegłego. zleceniodawca może wytoczyć powództwo na ogólnych zasadach odszkodowawczych. Biegli sądowi mają również możliwość ograniczenia lub wyłączenia swej odpowiedzialności co do meritum oraz ograniczenia odpowiedzialności co do wysokości odszkodowania, musi być to jednak rozsadne („reasonable”) w obliczu obowiązywania stosownych przepisów prawnych.

Jeżeli strona chce zmienić biegłego, to wnosi o udzielenie pozwolenia na to przez sąd, który w przypadku istnienia powodów uzasadniających wymianę biegłego udziela zgody.

E. Rzeczpospolita Polska

Źródła prawa

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 o ochronie danych osobowych

Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 lipca 2004

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1975

Ustawa z dnia 17 czerwca 2004 o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki

Dekret z dnia 26 października 1950 o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym

Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 1983 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylografii

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach.

Ustawa o ustroju sądów powszechnych

Ustawa o postępowaniu administracyjnym

Kodeks Postępowania Cywilnego

Kodeks Postępowania Karnego

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

- Biegli sądowi nie są pełnomocnikami strony postępowania ani sądu, nie są również członkami sądu. Opinie biegłych mogą stanowić dowód w postępowaniach sądowych. Biegli są organem pomocniczym sądu i niewątpliwie powinni cieszyć się zaufaniem sądu.
- Biegły sądowy, w znaczeniu potocznym, jest to osoba posiadająca wiedzę fachową w danej dziedzinie (znawca, rzeczoznawca, ekspert) i uznana za eksperta w zakresie swojej działalności, powoływana w postępowaniu sądowym w celu przedstawienia fachowych opinii. Opinie dotyczą okoliczności mających znaczenie dla sprawy, a których wyjaśnienie wymaga specjalistycznej wiedzy w danej dziedzinie. W znaczeniu proceduralnym jest to osoba powołana na biegłego przez organ orzekający (E. Iserzon: komentarz IV, 1970, s. 176). Biegłym może być zarówno osoba wpisana na

listę biegłych sądowych, jak również osoba spoza tej listy, która ma wiedzę fachową w danej dziedzinie. W odniesieniu do niektórych kategorii spraw istnieje prawny obowiązek powołania biegłego z listy, przy czym w odniesieniu do takich osób przepisy określają szczegółowe wymagania odnośnie kwalifikacji, wykształcenia, praktyki zawodowej oraz inne wymagania, które muszą spełniać kandydaci na biegłych sądowych.

- W postępowaniu sądowym organ orzekający nie jest związany opinią biegłego. Opinia oceniana jest swobodnie, tak jak pozostałe dowody. Organ orzekający może zwrócić się do biegłego lub biegłych o wydanie opinii, gdy w sprawie wymagane są wiadomości specjalne. Chodzi tu zatem o przypadki, w których dla rozstrzygnięcia sprawy potrzebna jest szczególna wiedza (K. Kołakowski, *Komentarz do k.p.c.*, s. 870). W uzasadnieniu wyroku SN z dnia 18 lipca 1975 r., sygn. I CR 331/75, niepublikowany, przyjęto, że wiadomości specjalne to wiadomości wykraczające poza zakres tych, jakimi dysponuje ogół osób inteligentnych i wykształconych. Z kolei według E. Wengerka rozstrzygnięcie sprawy wymaga wiadomości specjalnych wtedy, gdy przy jej rozpoznaniu wyłoni się zagadnienie mające znaczenie dla rozstrzygnięcia, którego wyjaśnienie przekracza zakres wiadomości i doświadczenia życiowego osób mających wykształcenie ogólne i nie jest możliwe bez posiadania wiadomości specjalnych w określonej dziedzinie nauki, sztuki, rzemiosła, techniki, stosunków gospodarczych itp., z którą wiąże się rozpatrywane zagadnienie (w: *Komentarz do k.p.c.*, 1989, s. 458).
- Przedmiotem opinii biegłego są okoliczności dotyczące stanu faktycznego rozpatrywanej sprawy. Wobec tego nie jest dopuszczalne powołanie biegłego celem wykładni obowiązujących przepisów i stosowania prawa. Jednakże dopuszczalne jest wyjaśnienie przy pomocy biegłego obowiązujących tradycji lub miejscowych zwyczajów, jeżeli ustawa wiąże z takimi zwyczajami określone skutki prawne, zaś ich ustalenie w inny sposób nie jest możliwe (E. Wengerek (w:) *Komentarz do k.p.c.*, 1989, s. 459; podobnie E. Iserzon (w:) *Komentarz IV*, 1970, s. 175).
- Biegli sądowi nie mają w postępowaniu sądowym takiego samego statusu jak sędziowie, można ich wyłączyć z udziału w postępowaniu w przypadkach określonych ustawą.
- Zgodnie z treścią art. 281 K.p.c., aż do ukończenia czynności biegłego strona może żądać jego wyłączenia z przyczyn, z jakich można żądać wyłączenia sędziego.
- Gdy strona zgłasza wniosek o wyłączenie biegłego z postępowania po rozpoczęciu przez niego czynności, obowiązana jest ona uprawdopodobnić, że przyczyna wyłączenia powstała później lub że przedtem nie była jej znana.

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

- Na biegłych sądowych powoływane są:
  - Osoby, które wpisane są na prowadzone przez sądy listy biegłych:

Zgodnie z §12 ust. 1 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. biegłym sądowym może być ustanowiona osoba, która:

1. korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
  2. ukończyła 25 lat,
  3. posiada teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne z danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności, dla której ma być ustanowiona,
  4. daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego,
  5. wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym.
- Posiadanie wiadomości specjalnych powinno być wykazane dokumentami lub innymi dowodami, zgodnie z § 12 ust. 2 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. Ocena, czy posiadanie wiadomości specjalnych zostało dostatecznie wykazane, należy jednakże do prezesa tego sądu okręgowego, przy którym dany kandydat na biegłego ma być ustanowiony. Decyzja prezesa w zakresie ustanowienia biegłym sądowym ma wyłącznie charakter uznaniowy. Oznacza to, że nie istnieje prawny obowiązek prezesa sądu okręgowego ustanowienia biegłym każdej osoby, która się zgłosiła i posiada określone kwalifikacje. Prezes sądu okręgowego ma bowiem obowiązek wybierania biegłych sądowych spośród najlepszych kandydatów w danej dziedzinie.
  - Kandydata na biegłego sądowego powinien także cechować nieskazitelny charakter, zgodnie z § 12 ust 1 pkt 4 cyt. rozporządzenia w *sprawie biegłych sądowych*.
  - W celu zbadania przesłanki określonej w cyt. przepisie rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego, prezes sądu okręgowego powinien wezwać zainteresowanego do przedłożenia lub sam zasięgnąć aktualnej informacji z Krajowego Rejestru Karnego.
- Wszystkie inne osoby posiadające wiedzę fachową – powołanie „ad hoc“:
    - Niezależnie od wyżej opisanych biegłych, sądy zgodnie z art. 279 K.p.c. w połączeniu z art. 283 § 2 K.p.c. i art. 195 K.p.k. dopuszczają możliwość wydania opinii przez osoby nie wpisane na listę biegłych sądowych. Biegli ci powoływani są do konkretnej sprawy przez sąd lub inny organ zlecający wydanie opinii i określani są mianem biegli *ad hoc lub ad causa*. Powołanie biegłego w taki sposób nie powoduje, że staje się on biegłym sądowym wpisanym na listę. Opinie biegłych *ad hoc lub ad causa* mają taką samą moc dowodową jak opinie biegłych sądowych z listy. Rozstrzygnięcie o dopuszczeniu dowodu z biegłego jest decyzją suwerennego organu procesowego. Nie ma w przepisach wskazówki, aby dowód z opinii biegłych *ad hoc lub ad causa* dopuszczać dopiero wówczas, gdy nie można dopuścić dowodu z opinii biegłego z listy. Postanowienie w przedmiocie dopuszczenia dowodu z biegłego nie podlega zaskarżeniu. Może być skarżone dopiero w apelacji od orzeczenia kończącego postępowanie.
  - Prezes sądu okręgowego nie sprawuje nadzoru nad biegłymi *ad hoc*.

3.) Procedura wpisywania biegłych na listy biegłych sądowych (certyfikacja)

a) Zasady ogólne

- Decyzja prezesa sądu okręgowego w zakresie ustanowienia biegłym sądowym ma wyłącznie charakter uznaniowy. Kandydatowi na biegłego nie przysługuje roszczenie o ustanowienie biegłym. Odnosi się to także do biegłych, którzy pełnią lub pełnili tę funkcję i upływa im kadencja. Niejednokrotnie prezes „przypomina” takiemu kandydatowi, że kończy się jego kadencja jako biegłego. Jednakże jest to tylko sygnał, że w razie złożenia wniosku przez kandydata i niestwierdzeniu w postępowaniu w sprawie ustanowienia biegłym (postępowanie to winno być za każdym razem przeprowadzone według reguł Kodeksu postępowania administracyjnego) wniosek taki zostanie pozytywnie załatwiony. Jednakże w razie potrzeby ustanowienia biegłego, prezes może w szczególności zwrócić się do właściwych stowarzyszeń lub organizacji zawodowych, przedsiębiorstw państwowych, instytucji, szkół wyższych oraz urzędów państwowych o wskazanie osób posiadających teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności (§ 14 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.). Natomiast w przypadku kandydatów na biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu po uzyskaniu ich pisemnej zgody zgłasza kierownik wojewódzkiego ośrodka terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia w porozumieniu z konsultantem wojewódzkim w dziedzinie psychiatrii (§ 2 ust. 2 rozporządzenia z 30 lipca 2004 r.). Zasadą jest jednakże, że kandydat na biegłego sam zgłasza swoją kandydaturę.
- Biegły pełni funkcję biegłego. Biegły nie wykonuje zawodu biegłego sądowego. Wykonywanie zawodu w danej dziedzinie ocenianie jest w ramach przesłanki legitymowania się wiedzą praktyczną. Oznacza to, że nie istnieje prawny obowiązek prezesa sądu okręgowego ustanowienia biegłym sądowym każdej osoby, która się zgłosiła i posiada określone kwalifikacje. Na prezesach sądów okręgowych spoczywa bowiem obowiązek wybierania biegłych sądowych spośród najlepszych kandydatów w danej dziedzinie.

b) przesłanki prawne i procedury

- Problematykę ustanawiania biegłych sądowych reguluje rozporządzenie z 24 stycznia 2005r. oraz rozporządzenie z 30 lipca 2004 r. To ostatnie uregulowanie dotyczy biegłych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu. Biegli ci, oprócz wymagań stawianych biegłym sądowym, powinni wykazywać się odbyciem szkolenie z zakresu diagnostyki uzależnienia, podstaw terapii uzależnienia od alkoholu, orzecznictwa i metod krótkiej interwencji motywującej do terapii oraz szkolenie z zakresu aktualizacji wiedzy o uzależnieniu od alkoholu, metodach terapii i orzecznictwa. Na biegłych w tej dziedzinie mogą być powoływani lekarze psychiatry i psycholodzy (§ 1 rozporządzenia).
- Kandydat na biegłego sądowego musi spełniać określone wymogi formalne.

- W § 3 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. określono, że ustanowienie biegłym sądowym osoby zatrudnionej wymaga zasięgnięcia opinii zakładu pracy zatrudniającego tę osobę. Natomiast ustanowienie biegłym sądowym osoby wykonującej wolny zawód wymaga zasięgnięcia opinii organizacji zawodowej, do której osoba ta należy.
- Zgodnie z § 12 ust. 1 tego rozporządzenia biegłym sądowym może być ustanowiona osoba, która:
  - 1) korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich;
  - 2) ukończyła 25 lat życia;
  - 3) posiada teoretyczne i praktyczne wiadomości specjalne w danej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innej umiejętności, dla której ma być ustanowiona;
  - 4) daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego;
  - 5) wyrazi zgodę na ustanowienie jej biegłym.
- Ustęp 2 tego przepisu stanowi, że posiadanie wiadomości specjalnych powinno być wykazane dokumentami lub innymi dowodami. Ocena, czy posiadanie wiadomości specjalnych zostało dostatecznie wykazane, należy do prezesa sądu okręgowego, przy którym dany kandydat na biegłego ma być ustanowiony.
- Należy podkreślić, iż kandydata na biegłego sądowego powinien także cechować nieskazitelnym charakter, zgodnie z § 12 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia.
- W celu zbadania przesłanki rękojmi określonej w cytowanym przepisie, prezes sądu okręgowego powinien wezwać zainteresowanego do przedłożenia informacji z Krajowego Rejestru Karnego lub sam zasięgnąć aktualnych informacji tego rodzaju o kandydacie.
- Ponadto osoba starająca się o ustanowienie biegłym powinna również udowodnić, iż nie była karana dyscyplinarnie w ramach swojej działalności zawodowej. Co więcej, nie może się przeciwko niej nawet toczyć postępowanie karne lub dyscyplinarne.
- Niekaralność sądową, jak również niekaralność w ramach działalności zawodowej, należy traktować jako element rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego sądowego, która stanowi warunek konieczny pełnienia tej funkcji.
- Należy podkreślić, że niespełnienie przez kandydata któregokolwiek z warunków specjalizacji (§ 8 ust. 1 rozporządzenia z 24 stycznia 2005r.), w szczególności przesłanek wymienionych w § 12 ust. 1 i w § 3 rozporządzenia, uniemożliwia ustanowienie danej osoby biegłym sądowym. Listy biegłych sądowych są dostępne dla zainteresowanych w sekretariatach sądów.
- Biegłym może zostać ustanowiona osoba, która spełnia kryteria etyczne. Wymienione standardy etyczne zostały ujęte przez ustawodawcę w § 12 pkt. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie biegłych sądowych. Przepis ten wymaga by

biegły w czasie wykonywania powierzonej mu funkcji „dawał rękojmię należytego wykonywania obowiązków”. Pojęcie to nie jest wprost zdefiniowane w aktach normatywnych w prawie polskim. Istnieje natomiast wykładnia tego pojęcia w literaturze prawniczej jak również zostało ono ukształtowane przez orzecznictwo sądowe. Prezes właściwego sądu, przy którym ma być ustanowiony biegły ma obowiązek dokonania oceny kandydata na powyższe stanowisko m.in. w oparciu o powyższe kryterium. Jednocześnie prezes ten sprawuje nadzór na pracą biegłego i weryfikuje jego zachowanie również pod kątem dotrzymania standardów etycznych.

- Wskazane kryterium stanowi zatem jedną z przesłanek umożliwiającą wpis biegłego na listę biegłych. Należy podkreślić, że przepisy proceduralne poszczególnych gałęzi prawa polskiego nie zawierają wprost tożsamego zapisu mającego wpływ na nie powoływanie biegłego w toku postępowania. Natomiast uregulowania te odnoszą się do wątpliwości co do rzetelności sporządzonej przez niego opinii i jej przydatności. W oparciu o te przepisy biegły zobowiązany jest wykonać opinię posiadającą cechy spójności i rzetelności (np. art. 201 Kodeksu postępowania karnego, orzeczenie Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 6 stycznia 2000 r. o sygn. IV SA/Wa Nr 1697/05).
- Istnieją również uregulowania dotyczące wyłączenia biegłego ze sprawy na zasadach zbliżonych do wyłączenia sędziów lub innych organów prowadzących postępowanie; wyłączenie może na przykład nastąpić z przyczyn powiązań rodzinnych ze stroną oraz prowadzenia wcześniej czynności w postępowaniach jako organ (prowadzący w danej sprawie śledztwo policjant, prokurator, sąd) lub występowanie w nich w charakterze strony (podejrzany – oskarżony, powód, pozwany, wnioskodawca) lub pełnomocnika strony (art. 281 Kodeks postępowania cywilnego, 196 § 1 Kodeks postępowania karnego, art. 84 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego). Sąd lub inny organ procesowy powinien zatem przy dokonaniu oceny przydatności powołania biegłego zweryfikować jego zachowanie również pod kątem zachowania etycznego biegłego. Wymienione kryterium powinno być oceniane przez te organy również w toku postępowania. Strony postępowania bowiem mogą przed rozpoczęciem postępowania lub w jego toku składać wnioski podważające etyczność biegłego co powinno być zweryfikowane przez organ procesowy.
- Należy wskazać, że w toku wydawania opinii nie występuje charakterystyczna dla stosunków cywilnoprawnych równoprawność pozycji, gdyż organ procesowy ma pozycję władczą. Biegły wezwany do sporządzenia opinii pracuje na rachunek organu procesowego. Biegły nie posiada zatem możliwości swobodnego kształtowania stosunku łączącego go z właściwym organem oraz wybierania sobie podmiotu zlecającego. Z tego też względu biegły wykonując na zlecenie organu procesowego opinię nie musi prowadzić działalności gospodarczej. Nie występuje również obowiązek ubezpieczenia działalności biegłego sądowego. Biegli należący do poszczególnych samorządów zrzeszających daną grupę zawodową, w ramach przynależności do właściwej izby samorządu zawodowego podlegają obowiązkowi ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej za szkody, które mogą wynikać z związku z wykonywaniem obowiązków. Tytułem przykładu można wskazać art. 6 § 2 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000r. o *samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów* (Dz. U. z 2001 r. Nr 5, poz. 42 z późn. zm.).

Przepis ten nakłada wymieniony powyżej obowiązek ubezpieczenia między innymi na osoby sprawujące samodzielne funkcje techniczne w budownictwie lub projektujące samodzielnie przestrzeń w skali regionalnej lub lokalnej.

- Należy wskazać, że przepisy nie nakładają na biegłych obowiązku posiadania sprzętu niezbędnego do wykonania opinii. Biegły powinien przy sporządzaniu ekspertyzy posługiwać się urządzeniami, które są niezbędne do wykonania rzetelnej opinii. Wykonana ekspertyza co do jej wartości zostanie poddana ocenie w toku postępowania przez organ procesowy i strony postępowania. W praktyce organ procesowy w sprawach wymagających znacznego nakładu pracy i zastosowania skomplikowanych technik badawczych zleca wykonanie opinii instytutom naukowo – badawczym lub wyspecjalizowanym instytucjom.

c) procedura wpisywania na listę biegłych

Ponadto prezes sądu okręgowego na podstawie art. 64 § 2 kodeksu postępowania administracyjnego, ma prawo wzywać kandydata do uzupełnienia dokumentów, za pomocą których mógłby wykazać spełnienie wszystkich przesłanek określonych w przepisach rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.

- W szczególności do akt osobowych powinny być dołączone następujące dokumenty:
  - oświadczenie w przedmiocie korzystania z pełni praw cywilnych i obywatelskich,
  - aktualna informacja z Krajowego Rejestru Karnego,
  - opinia organizacji zawodowej, pracodawcy lub samorządu zawodowego, w tym informacje o ewentualnym pociągnięciu do odpowiedzialności zawodowej,
  - opinie zawierające zarówno ocenę wykonywanych obowiązków zawodowych, jak również obowiązków pełnionych w ramach funkcji np. biegłego sądowego, syndyka, itp.
- Ponadto osoba starająca się o ustanowienie biegłym powinna również udowodnić, iż nie była karana dyscyplinarnie. Co więcej nie może się przeciwko niej toczyć postępowanie karne lub dyscyplinarne.
- Niekaralność sądową, jak również zawodowo- dyscyplinarną, należy bowiem traktować jako element rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego sądowego, która stanowi warunek konieczny pełnienia tej funkcji.
- Należy podkreślić, iż nie spełnienie przez kandydata któregokolwiek z warunków wymienionych w § 12 ust 1 oraz § 3 cyt. rozporządzenia, uniemożliwia ustanowienie go biegłym sądowym. Postępowanie w sprawie ustanowienia biegłym jest postępowaniem administracyjnym.
- Po ustanowieniu biegły zostaje wpisany na listę biegłych sądowych przez prezesa sądu okręgowego. Prezes tego sądu bowiem prowadzi takie listy - według poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności.

Prezes prowadzi również wykazy biegłych sądowych na kartach założonych dla każdego biegłego; w listach i wykazach podaje się adres biegłego i termin, do którego został ustanowiony, a także inne dane dotyczące biegłego. Listy te udostępnia się stronom, uczestnikom postępowania oraz organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych i sądom wojskowym (§ 8 ust. 3 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.). Nadto w styczniu każdego roku prezes podaje do wiadomości sądom rejonowym w okręgu sądu okręgowego oraz Ministerstwu Sprawiedliwości listy biegłych sądowych (§ 9 tego rozporządzenia). Jednakże Minister Sprawiedliwości nie posiada uprawnienia do utworzenia jednej krajowej listy biegłych. Zakaz taki wynika m.in. z ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 Nr 101, poz. 926 późn. zm.).

Wpis na jedną listę biegłych uprawnia do wydawania opinii przed sądami i organami ścigania na terenie całego kraju bez potrzeby ustanawiania biegłym przy innym sądzie okręgowym przez okres całej kadencji. Jednakże zdarza się, że biegli składają wnioski o ustanowienie przy kilku sądach. Przepisy nie zabraniają wprost takiej praktyki. Ministerstwo próbowało wprowadzić uregulowania, które zabraniałyby ustanawiać jedną osobę jako biegłego przy różnych sądach okręgowych, uważając, że może to prowadzić do nierzetelności w działaniu biegłych, a prezesom sądów utrudnia nadzór nad biegłymi, ale Sąd Administracyjny przedstawił odmienny pogląd.

W celu uzyskania pełnej informacji o biegłych wpisanych na listę wyżej wymienione organy zwracają się do Ministerstwa Sprawiedliwości i uzyskują w tym zakresie pełną informację.

- Zgodnie z § 15 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. ustanowienie biegłym sądowym uprawnia, po złożeniu przyrzeczenia, do wydawania opinii na zlecenie sądu lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych - w zakresie tej gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła a także innych umiejętności, dla której ustanowienie nastąpiło. Biegły wydając opinię używa tytułu biegłego sądowego z oznaczeniem specjalności oraz sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony. Biegły nie posiada jednak specjalnego dowodu potwierdzającego jego tożsamość jako biegłego.

d) Ograniczenie czasowe wpisu

Zgodnie z art. 28a ustawy z dnia 26 października 1982 oraz § 2 ust. 1 i 4 rozporządzenia z 30 lipca 2004 r., biegłych sądowych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu ustanawia przy danym sądzie okręgowym prezes tego sądu na okres 3 lat. Biegli sądowi w pozostałych dziedzinach ustanawiani są przy danym sądzie okręgowym przez prezesa tego sądu na okres 5 lat (§ 1 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.).

Zgodnie z § 1 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r., biegłych sądowych ustanawia przy sądzie okręgowym prezes tego sądu na okres pięciu lat,

- za wyjątkiem biegłych sądowych w przedmiocie uzależnienia od alkoholu, których kadencja wynosi 3 lata (§ 2 ust. 4 rozporządzenia z 30 lipca 2004 r.). Okres ustanowienia upływa z końcem roku kalendarzowego. W styczniu każdego roku prezes podaje do wiadomości sądom rejonowym w okręgu sądu okręgowego oraz Ministerstwu Sprawiedliwości listy biegłych sądowych, także zawiadamia

niezwłocznie o każdej zmianie listy oraz o wszczęciu wobec tych osób postępowania karnego albo postępowania o ubezwłasnowolnienie.

Liczba kadencji, na które biegły zostanie ustanowiony, oraz wiek, do którego można pełnić funkcję biegłego sądowego nie są ograniczone przez obowiązujące przepisy. Prezes zwalnia biegłego sądowego z funkcji:

- 1. na jego prośbę; ale również gdy biegły
- 2. utracił warunki do pełnienia tej funkcji, albo gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom tym nie odpowiadał i nadal nie odpowiada.
- Prezes może także zwolnić biegłego z funkcji z ważnych powodów, w szczególności jeżeli ten nie wykonuje należycie swoich czynności.

Ocenę pracy biegłego sądowego może zainicjować w zasadzie każdy. Strona procesowa w toku postępowania sądowego lub poza nim, może zgłosić uwagi odnośnie wykonywanych przez biegłego czynności. Skarga na czynności biegłego złożona do Prezesa Sądu Okręgowego może być powodem przeprowadzenia wnikliwej analizy pracy biegłego przez Prezesa Sądu i w następstwie skutkować skreśleniem go z listy biegłych.

- Inicjatorem oceny pracy biegłego może być również organ procesowy, który w toku prowadzonego postępowania napotka na uchybienia w czynnościach biegłego i następnie złoży skargę do Prezesa Sądu Okręgowego.

Należy podkreślić, iż zgodnie z zasadą wysłuchania stron (art. 10 kodeksu postępowania administracyjnego) przed wydaniem decyzji strona powinna mieć możliwość wypowiedzenia się co do zebranych materiałów oraz zgłoszonych żądań. Zasada ta obowiązuje także przy zwolnieniu biegłego sądowego z funkcji – zgodnie z § 6 ust. 3 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. przed zwolnieniem biegłego z funkcji, prezes obowiązany jest wysłuchać biegłego, chyba że jest to niemożliwe. Nie dotyczy to sytuacji, gdy zwolnienie następuje na prośbę samego biegłego. W przypadku, gdy wysłuchanie biegłego jest niemożliwe, prezes sądu obowiązany jest podać przyczynę, dla której zaniechano wysłuchania biegłego.

- Na decyzję prezesa sądu okręgowego o skreśleniu biegłego z listy biegłych danego sądu, przysługuje odwołanie na podstawie art. 138 § 2 kodeksu postępowania administracyjnego do organu wyższego stopnia. Natomiast na decyzję ostateczną stronie przysługuje skarga do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie, którą można wnieść w terminie 30 dni od dnia jej otrzymania, za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości (art. 3 § 2 pkt. 1, art. 13 § 2, art. 53 § 1 i art. 54 § 1 ustawy z 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – Dz. U. Nr 153, poz. 1270 z późn. zm.).
- Od orzeczenia Wyższego Sądu Administracyjnego przysługuje skarga kasacyjna do Naczelnego Sądu Administracyjnego na mocy art. 177 § 1 tej ustawy w terminie 30 dni od dnia otrzymania odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem.

e) Wygaśnięcie statusu biegłego sądowego

Prezes sądu okręgowego jest jedynym organem uprawnionym do ustanawiania jak i zwalniania z funkcji biegłych sądowych, zgodnie z § 6 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. Prezes zwalnia biegłego z funkcji na jego prośbę lub jeżeli biegły utracił warunki do pełnienia tej funkcji albo gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom tym nie odpowiadał i nadal im nie odpowiada oraz z ważnych powodów, w szczególności jeżeli nienależycie wykonuje on swoje czynności. Zgodnie z § 6 ust. 3 rozporządzenia z 24 stycznia 2005r., w wypadkach, gdy biegły utracił warunki do pełnienia tej funkcji albo gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom nie odpowiadał i nadal im nie odpowiada oraz jeżeli nienależycie wykonuje on swoje czynności, prezes jest obowiązany wysłuchać biegłego, chyba że jest to niemożliwe. Niedopełnienie tego obowiązku jest istotnym naruszeniem procesowym i może spowodować uchylene przez Wyższy Sąd Administracyjny skarżonej decyzji.

- Postępowanie w przedmiocie pozbawienia biegłego jego funkcji jest także postępowaniem administracyjnym. Organem odwoławczym jest Minister Sprawiedliwości. Od jego decyzji przysługuje skarga do Wyższego Sądu Administracyjnego. Od orzeczenia Wyższego Sądu Administracyjnego przysługuje skarga kasacyjna do Najwyższego Sądu Administracyjnego.
- Należy podkreślić, że nie ma reguł co do powoływania przez sąd orzekający danego biegłego do wydania opinii. Decyzja powołania biegłego na potrzeby konkretnego postępowania jest decyzją procesową organu orzekającego. Zasadą jest jednak, że organy procesowe najpierw starają się powoływać biegłych wpisanych na listę w sądzie okręgowym we właściwości którego leży tenże sąd.

f) Pozbawienie statusu biegłego

Biegły sądowy jest organem pomocniczym sądu w wypadkach wymagających wiadomości specjalnych a sporządzona przez niego opinia stanowi dowód w postępowaniu przed sądami oraz organami prowadzącymi postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych (§ 15 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.). Z tych względów, zgodnie z wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 maja 1999 r. II S. A. 806/99, Lex nr 46721- od biegłego sądowego wymagane jest posiadanie nie tylko niekwestionowanej wiedzy i najwyższych kwalifikacji zawodowych, ale także zaufania publicznego, sumienności i bezstronności (art. 196 § 3 i art. 197 § 1 k.p.k. oraz art. 282 § 1 k.p.c.), a ponadto zaufania sądu do osoby biegłego (art. 198 § 1 k.p.k. i art. 284 k.p.c.).

- Kwalifikacje biegłego są sprawdzane przede wszystkim w trakcie postępowania o ustanowienie go biegłym i wpis na listę biegłych.

Jeżeli organ procesowy - po wydaniu przez biegłego opinii - uzna, iż biegły nie posiada odpowiedniej wiedzy z danej dziedziny i dlatego nie powinien dalej pełnić swojej funkcji, może wystąpić do prezesa sądu okręgowego o zwolnienie biegłego z funkcji. Strona postępowania może także występować do prezesa o zwolnienie biegłego z funkcji z tego powodu, że biegły jest niekompetentny. Należy jednak mieć na uwadze, że strona jest

zawsze zainteresowana korzystnym dla siebie rozstrzygnięciem i może istnieć konflikt między jej interesem a opinią biegłego.

- Biegły zobowiązany jest do podnoszenia kwalifikacji zawodowych, gdyż po upływie 5 – letniej kadencji, kiedy ubiega się o ponowne ustanowienie go biegłym, powinien wykazać spełnienie wszystkich stawianych biegłym wymagań, w tym również spełniać kryterium posiadania najwyższych kwalifikacji.

4) Powoływanie oraz czynności biegłych na potrzeby danego postępowania

- Wybór biegłego
  - W wypadkach wymagających wiadomości specjalnych sąd (zgodnie z art. 278 kodeksu postępowania cywilnego) po wysłuchaniu wniosków stron co do liczby biegłych i ich wyboru, może wezwać jednego lub kilku biegłych w celu zasięgnięcia ich opinii.
  - Art. 193 § 1 kodeksu postępowania karnego stanowi, że jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga posiadania wiadomości specjalnych, należy zasięgnąć opinii biegłego albo biegłych.
  - W związku z powyższym, biegłego można powołać na każdym etapie postępowania, aż do zamknięcia rozprawy i wydania wyroku, także przed sądem rozpoznającym apelację (art. 452 k.p.k. i art. 391 k.p.c. w zw. z art. 386 § 4 k.p.c.)
- Ustanawianie biegłych
  - Zgodnie z treścią rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. w sprawie biegłych sądowych w chwili obecnej biegłych sądowych nie obowiązuje żaden kodeks etyczny biegłego, ponieważ jest to pełniona funkcja a nie zawód wykonywany w ramach posiadanych uprawnień. Taki kodeks do chwili obecnej nie powstał.
  - Cała procedura dotycząca powołania biegłych sądowych oraz zasady współpracy między biegłymi a organami sądu są uregulowane w wyżej wymienionym rozporządzeniu. Kwestie dotyczące roli biegłych sądowych w postępowaniu cywilnym oraz karnym są regulowane odpowiednio w k.p.c. i k.p.k.

Zgodnie z § 1 pkt 1 i pkt 2 cytowanego rozporządzenia biegłych ustanawia przy sądzie okręgowym prezes tego sądu, na okres pięciu lat, okres ten upływa z końcem roku kalendarzowego.

Zgodnie z art. 57. § 1 ustawy o ustroju sądów powszechnych wynika, iż prezes sądu okręgowego ustanawia biegłych sądowych i prowadzi ich listę. Zgodnie z § 2. Minister Sprawiedliwości określa w drodze rozporządzenia tryb ustanawiania biegłych sądowych,

pełnienia przez nich czynności oraz zwalniania ich z funkcji. W tym samym trybie Minister Sprawiedliwości może również określić szczegółowe zasady powoływania i działania zespołów biegłych sądowych.

- Z § 2 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. wynika, iż biegłych ustanawia się dla poszczególnych gałęzi nauki, techniki, sztuki, rzemiosła, a także innych umiejętności. Natomiast § 5 stanowi, iż biegły nie może odmówić wykonania należących do jego obowiązków czynności w okręgu sądu okręgowego, przy którym został ustanowiony, zleconych przez sąd lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawach karnych, z wyjątkiem wypadków określonych w przepisach regulujących postępowanie przed tymi organami.
- Biegły sądowy może zostać zwolniony z pełnionej funkcji w przypadkach wskazanych w § 6 cytowanego rozporządzenia, który stanowi:
  - Prezes zwalnia biegłego z funkcji:
    - 1) na jego prośbę,
    - 2) jeżeli biegły utracił warunki do pełnienia tej funkcji albo gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom tym nie odpowiadał i nadal im nie odpowiada.
  - Prezes może zwolnić biegłego z funkcji, z ważnych powodów, w szczególności jeżeli nienależycie wykonuje on swoje czynności. W wypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 2 lub w ust. 2, prezes jest obowiązany wysłuchać biegłego, chyba że jest to niemożliwe.

Z wyżej wymienionych regulacji wynika, iż biegły sądowy może odmówić stawiennictwa w sądzie i wydania opinii w danej sprawie jedynie w przypadkach wskazanych w ustawie czy rozporządzeniu. W postępowaniu karnym jak i cywilnym biegły sądowy może zostać wyłączony z mocy prawa z udziału w postępowaniu na tych samych zasadach co sędzia. (zgodnie z art. 40 kpk oraz art. 48 kpc). Jednocześnie należy podkreślić, że biegły sądowy nie może wydawać opinii w postępowaniu dotyczącym jego osób najbliższych, co jest zgodne z treścią art. 178 kpk, 182 kpk, 185 kpk.

Przepis art. 280 k.p.c. stanowi, iż osoba wyznaczona na biegłego może nie przyjąć włożonego na nią obowiązku z przyczyn, jakie uprawniają świadka do odmowy zeznań, a ponadto z powodu przeszkody, która uniemożliwia jej wydanie opinii.

- W świetle tego przepisu, osoba wyznaczona na biegłego (stałego biegłego lub powołanego w trybie *ad hoc*) może odmówić przyjęcia obowiązków z tym związanych bądź z przyczyn uprawniających świadka do odmowy zeznań (ale również odmowy odpowiedzi na pytania, jak przyjmuje się w literaturze - por. art. 261), bądź też z powodu przeszkody uniemożliwiającej wydanie opinii (którą, zdaniem judykatury, należy wykazać). Do tych ostatnich zalicza się m.in. długotrwałą chorobę, długoterminowy wyjazd, brak wiadomości specjalnych z określonej dziedziny wiedzy, brak specjalistycznego sprzętu. Ocena zasadności takiej odmowy należy do sądu orzekającego. Przyjmuje się również, że biegłemu nie przysługuje zażalenie na postanowienie sądu odmawiające zwolnienia z obowiązków biegłego (orzeczenie SN

z dnia 15 lipca 1969 r., II CZ 78/69, OSNCP 1970, nr 4, poz. 87; orzeczenie SN z dnia 8 lipca 1983 r., III CZP 29/83, OSNCP 1984, nr 2-3, poz. 22).

- W postępowaniu karnym zgodnie z art. 193 k.p.k., jeżeli stwierdzenie okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy wymaga wiadomości specjalnych, zasięga się opinii biegłego albo biegłych. W celu wydania opinii można również też zwrócić się do instytucji naukowej lub specjalistycznej. Natomiast w wypadku powołania biegłych z zakresu różnych specjalności, o tym, czy mają oni przeprowadzić badania wspólnie i wydać jedną wspólną opinię, czy opinie odrębne, rozstrzyga organ procesowy powołujący biegłych.
  - Zasięgnięcie opinii biegłego jest dopuszczalne tylko wówczas, gdy zachodzi potrzeba stwierdzenia okoliczności mających istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy i aby to ustalić, konieczne jest posiadanie wiadomości specjalnych. Wiadomości, których może dostarczyć biegły, nie mogą być zastąpione przez organ procesowy (wyr. SN z 19 VI 1980 r., I KR 118/80, nie publ.; wyr. SN z 25 VIII 1980 r., I KR 191/80, nie publ.; A. Bachrach: *Glosa...*, PiP 1972, nr 2, s. 174-177). Trafne jest spostrzeżenie Sądu Najwyższego, że *Gdyby więc nawet sąd posiadał wiadomości specjalne, to i tak - zgodnie z treścią art. 176 § 1 [ob. 193 § 1] k.p.k. - powinien korzystać z opinii biegłego* (wyr. SN z 3 V 1982 r., I KR 319/81, OSNPG 1982, nr 11, poz. 149).
  - Biegły wydając opinię w danej sprawie powinien opierać się na posiadanej wiedzy fachowej i zdobytym doświadczeniu. Nie może przy wydawaniu opinii kierować się interesem prywatnym, jego opinia w danej kwestii musi być obiektywna i niezależna.
- Współdziałanie stron postępowania w celu stwierdzenia stanu rzeczy:

Sąd może zarządzić oględziny z udziałem biegłych (art. 292 k.p.c.), a także może zarządzić okazanie biegłemu akt sprawy i przedmiotu oględzin oraz zarządzić aby brał udział w postępowaniu dowodowym (art. 284 k.p.c.). Tak samo reguluje tą kwestię k.p.k. stanowiąc, że w miarę potrzeby udostępnia się biegłemu akta sprawy w zakresie niezbędnym do wydania opinii i wzywa się go do udziału w przeprowadzeniu dowodów (art. 198 k.p.k.). Biegły bez zgody organu procesowego nie może sam żądać od stron dowodów.

- Rozporządzenie Ministra Zdrowia z 30 lipca 2004 r. w sprawie trybu powoływania biegłych, zasad sporządzania opinii oraz warunków i sposobu dokonywania badań w przedmiocie uzależnienia od alkoholu (Dz. U. z 2004 r. Nr 183, poz. 1895) reguluje kwestię przeprowadzenia badania w celu wydania opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu. Badania takie przeprowadza się albo w warunkach zapewniających poszanowanie godności osoby badanej (§ 4 ust. 2), albo, jeśli badanie połączone jest z oddaniem pod obserwację, przeprowadza się je w zakładach leczenia odwykowego (§ 4 ust. 3). Jeśli jednak, osoba badana odmawia poddania się badaniu, utrudnia jego przeprowadzenie lub z innych powodów nie jest możliwe ustalenie wniosków diagnostycznych, biegły ogranicza swoje czynności do możliwych w danej sytuacji i wzmiankuje o zaistniałych okolicznościach w sporządzonej opinii (§ 5).

- Przestrzeganie terminów przez biegłych
  - Organ prowadzący postępowanie określa każdorazowo termin do wydania opinii, zawarty w postanowieniu o powołaniu biegłego (art. 194 pkt 3 k.p.k. i art. 287 k.p.c.).
  - Termin wyznaczony do sporządzenia opinii uzależniony jest od zakresu, problematyki, a także złożoności sprawy. Termin ten na uzasadniony wniosek biegłego może być zmieniony.
  - Biegły zobowiązany jest do wydania opinii w terminie wyznaczonym przez odpowiedni organ procesowy. W przypadku, gdyby biegły dopuścił się nieuzasadnionej zwłoki, w jakikolwiek sposób zaniedbał swoje obowiązki, sąd skazuje biegłego na grzywnę (art. 287 k.p.c.).
  - W przypadku gdyby termin wyznaczony dla biegłego okazał się niewystarczający do wydania opinii, organ procesowy może wyznaczyć kolejny termin do jej wydania (art. 285 § 3 k.p.c.).
- Zgodnie z § 11 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 grudnia 1975 r. *w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w postępowaniu sądowym* (Dz. U. z 1974 r. Nr 46, poz. 254 z późn. zm.), w sytuacji gdy biegły wyda opinię ze znacznym, nieusprawiedliwionym opóźnieniem, wynagrodzenie biegłego ulega odpowiedniemu obniżeniu.
- W ostateczności sąd może wystąpić do prezesa sądu okręgowego o zwolnienie biegłego z funkcji z powodu nierzetelnego jej wykonywania.
- Sąd jest odpowiedzialny za przewlekłość postępowania, na które składać może się też zbyt długie sporządzanie opinii przez biegłego, zgodnie z art. 2 ustawy z 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz. U. Nr179, poz. 1843), który stanowi, że:
  - „**Art. 2. 1.** Strona może wnieść skargę o stwierdzenie, że w postępowaniu, którego skarga dotyczy, nastąpiło naruszenie jej prawa do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli postępowanie w tej sprawie trwa dłużej, niż to konieczne dla wyjaśnienia tych okoliczności faktycznych i prawnych, które są istotne dla rozstrzygnięcia sprawy, albo dłużej niż to konieczne do załatwienia sprawy egzekucyjnej lub innej dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego (przewlekłość postępowania).
  - 2. Dla stwierdzenia, czy w sprawie doszło do przewlekłości postępowania, należy w szczególności ocenić terminowość i prawidłowość czynności podjętych przez sąd w celu wydania w sprawie rozstrzygnięcia co do istoty lub czynności podjętych przez sąd lub komornika sądowego w celu przeprowadzenia i zakończenia sprawy egzekucyjnej albo innej sprawy dotyczącej wykonania orzeczenia sądowego, uwzględniając charakter sprawy, stopień faktycznej i prawnej jej złożoności, znaczenie dla strony, która wniosła skargę, rozstrzygniętych w niej zagadnień oraz zachowanie się stron, a w szczególności strony, która zarzuciła przewlekłość postępowania.”

- Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. w § 11 stanowi, że biegłemu przysługuje za wykonanie czynności wynagrodzenie w wysokości określonej odrębnymi przepisami.

Tryb i zasady wynagradzania biegłych sądowych reguluje dekret z 26 października 1950 r. o *należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym* (Dz. U. Nr 49, poz. 445 z późn. zm.) oraz wydane na podstawie art. 10 ust. 3 i art. 16 tego dekretu – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 grudnia 1975 r. w *sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym* (Dz. U. Nr 46, poz. 254 z późn. zm.).

Zgodnie z § 10 rozporządzenia z 18 grudnia 1975 r., jeżeli rozporządzenie ustala dolną i górną granicę stawki wynagrodzenia, przy określaniu wynagrodzenia należy mieć na uwadze w szczególności kwalifikacje biegłego lub innych osób biorących udział w opracowaniu opinii lub w czynności sądowej, stopień złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunki, w jakich opracowano opinię lub dokonano czynności sądowej.

- Wynagrodzenie może być, na wniosek zainteresowanego, podwyższone w granicach do 50 % stawki, jedynie w sytuacji złożonego charakteru problemu będącego przedmiotem opinii, a biegły posiada dyplom ukończenia studiów wyższych lub dyplom mistrzowski oraz pełni funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub rzeczoznawcy przez okres co najmniej pięciu lat (§ 2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w postępowaniu sądowym).
- Podwyższenie wynagrodzenia, o nie więcej niż 50 %, przewiduje także § 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 października 1983 r. w *sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylogonii* (Dz. U. z 1983 r. Nr 64, poz. 292) w sytuacji przesłuchiwanie przez biegłego osoby głuchej, niemej lub głuchoniemej podczas badania jej stanu psychicznego albo przy udziale innych biegłych. W tym przypadku, podwyższenie wynagrodzenie następuje także na wniosek biegłego.

Za każdym razem przedstawiony przez biegłego rachunek podlega ocenie sądu, który może nie zgodzić się z przedstawionym wyliczeniem i obniżyć wynagrodzenie. Zatem opinia ma być wydana rzetelnie i w terminie zakreślonym przez organ. Opóźnienie w jej sporządzeniu może obniżyć wynagrodzenie i dodatkowo spowodować nałożenie kary pieniężnej.

- Kontrola merytoryczna czynności biegłego przez sąd i strony postępowania
  - W świetle stanowiska nauki i praktyki, przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego nie może zostać ograniczone do złożenia jej w formie pisemnej do akt sprawy. Biegły powinien w każdym wypadku zostać wezwany na rozprawę, aby strony mogły mu zadawać pytania. To rozwiązanie daje sądowi możliwość żądania, stosownie do okoliczności, ustnego wyjaśnienia przez biegłego jego opinii wcześniej sporządzonej w formie pisemnej. Od uznania sądu zależy również konieczność przedstawienia dodatkowej opinii od tego samego lub innego biegłego. W szczególności przyjmuje się, że jeżeli występuje rozbieżność, niezupełność lub niejasność opinii, a materiał dowodowy nie daje podstawy do oparcia się wyłącznie na opinii jednego biegłego, sąd powinien przez łączne zbadanie stanowiska biegłych wyjaśnić zachodzące w ich opiniach sprzeczności bądź też

zażądać dodatkowej opinii innych biegłych. Uznanie przez sąd opinii jednego biegłego za wiarygodną, a nie przyjęcie opinii drugiego biegłego, poparte uzasadnieniem tego stanowiska, zwalnia sąd od obowiązku wzywania jeszcze innego biegłego. Jeżeli opinia jest niepełna lub niejasna albo zachodzi sprzeczność samej opinii, możliwe jest także sporządzenie opinii uzupełniającej przez tych samych biegłych, w której zostaną wyjaśnione niejasności zawarte w pierwszej opinii lub uzupełnione pominięte wcześniej kwestie, jak też usunięte występujące sprzeczności (S. Kalinowski: *Opinia...*, s. 237-239). Można też powołać innych biegłych; powinno to mieć miejsce wówczas, gdy w treści dotychczasowej opinii lub po jej uzupełnieniu nie zostały wyjaśnione okoliczności wymagające wiadomości specjalnych, a dotychczasowi biegli nie są w stanie tego uczynić. Zgodnie z powyższym możliwe jest podważenie opinii biegłego sądowego, ponieważ podlega ona weryfikacji przez strony i ich przedstawicieli (obrońców i pełnomocników), a w każdym przypadku zawsze przez organ procesowy.

Dowód z opinii biegłego - jak podkreślił Sąd Najwyższy - oceniany być musi zwłaszcza z zachowaniem następujących wskazań, tj. czy:

1. biegły dysponuje wiadomościami specjalnymi, niezbędnymi do stwierdzenia okoliczności mających istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (arg. z art. 176 § 1 (ob. 193 § 1) k.p.k.)
  2. opinia biegłego jest logiczna, czy jest ona zgodna z doświadczeniem życiowym i wskazaniami wiedzy (arg. z art. 4 § 1 k.p.k.);
  3. opinia ta jest pełna i jasna oraz nie zachodzi nie wyjaśniona sprzeczność pomiędzy nią a inną opinią ujawnioną w toku przewodu sądowego?
- Zgodnie z art. 281 k.p.c., stronie przysługuje uprawnienie do zgłoszenia żądania o wyłączenie biegłego z przyczyn wskazanych w odpowiednio stosowanym (na mocy odesłania) art. 49 k.p.c., w terminie prekluzyjnym (od chwili powzięcia wiadomości przez stronę co do osoby wyznaczonej na biegłego) do czasu ukończenia przez biegłego czynności (utożsamianego z chwilą złożenia przez niego opinii lub żądanego ewentualnie przez sąd ustnego wyjaśnienia opinii - art. 286 k.p.c.). Jednakże w przypadku zgłoszenia takiego wniosku dopiero po rozpoczęciu przez biegłego czynności (a więc, jak przyjęto w praktyce, od podjęcia pierwszej czynności przez biegłego - choćby o charakterze przygotowawczym, o której strona wie lub wiedzieć powinna), na stronie spoczywa także obowiązek uprawdopodobnienia przesłanek wskazanych w art. 281 zd. 2 k.p.c. Według orzecznictwa, skutkiem niezachowania właściwego terminu lub braku uprawdopodobnienia jest negatywne postanowienie w przedmiocie wyłączenia biegłego.
  - Pomimo braku wyraźnego unormowania w tej materii, powszechnie przyjmuje się konieczność wyłączenia biegłego z urzędu w każdym stanie sprawy w razie zajścia przyczyn wskazanych w odpowiednio stosowanym art. 48 k.p.c. i to bez ograniczeń wskazanych dla wcześniejszych przypadków.
  - Biegły zgodnie z art. 48 k.p.c. może być wyłączony z mocy samej ustawy, tak jak sędzia:

- w sprawach, w których sam jest stroną lub pozostaje z jedną ze stron w takim stosunku prawnym, że wynik sprawy mógłby mieć wpływ na jego prawa lub obowiązki;
  - w sprawach swego małżonka, krewnych lub powinowatych w linii prostej, krewnych bocznych do czwartego stopnia i powinowatych bocznych do drugiego stopnia;
  - w sprawach osób związanych z nim z tytułu przysposobienia, opieki lub kurateli;
  - w sprawach, w których był lub jest jeszcze pełnomocnikiem albo był radcą prawnym jednej ze stron.
- Powody wyłączenia biegłego z postępowania trwają także po ustaniu uzasadniającego je małżeństwa, przysposobienia, opieki lub kurateli.
  - W postępowaniu karnym przyczyny wyłączenia biegłego z postępowania określone są w art. 195 k.p.k.
  - Przyjmuje się, że opinia biegłego, który został w sprawie po złożeniu opinii wyłączony, powinna zostać uznana za niebyłą na wzór dowodów przeprowadzonych w postępowaniu następnie zniesionym (Komentarz do art. 281 kodeksu postępowania cywilnego (Dz.U.64.43.296), A. Jakubecki, J. Bodio, T. Demendecki, O. Marcewicz, P. Telenga, M.P. Wójcik, Kodeks postępowania cywilnego. Praktyczny komentarz, Zakamycze, 2005, wyd. II.). W postępowaniu karnym w przypadku wyłączenia biegłego wydana przez niego opinia nie stanowi dowodu, a na jego miejsce powołuje się innego biegłego (art. 195 § 2 k.p.k.).
    - Postanowienie o wyłączeniu biegłego jest niezaskarżalne, ale podlega ocenie przez sąd odwoławczy pod kątem czy nie miało wpływu na wynik sprawy.

Obowiązek obiektywnego i bezstronnego sporządzenia opinii nakłada na biegłego rota przyrzeczenia, czy to składanego przez biegłego z listy przed objęciem funkcji (§ 5 rozporządzenia z 24.01.2005 r.), czy też przez biegłego *ad hoc* przed wydaniem opinii (art. 282 §1 k.p.c. i art. 197 § 1 k.p.k.).

W przypadku, gdy organ procesowy stwierdzi nieobiektywizm biegłego w sporządzaniu opinii, prezes sądu okręgowego może zwolnić biegłego z funkcji.

5) Pozycja prywatnych rzeczoznawców w postępowaniu sądowym

Opiniami w rozumieniu art. 193 § 1 k.p.k. nie są tzw. prywatne ekspertyzy (ekspertyzy pozasądowe), sporządzane na użytek procesu przez biegłego na zlecenie innych podmiotów niż organ procesowy, głównie stron lub ich pełnomocników. Kodeks postępowania karnego nie przewiduje opinii biegłego przedstawianej przez stronę (S. Kalinowski: *Biegły. Ogólne wiadomości z prawa dowodowego. Prawa i obowiązki biegłego. Biegły w postępowaniu karnym*, Warszawa 1973, s. 134). Biegłym jest osoba powołana przez organ procesowy, ale nie wskazana przez stronę. Jak słusznie zauważył Sąd Najwyższy: *Pozaprocesowa opinia biegłego zgodnie z ustaloną praktyką nie może stanowić dowodu będącego podstawą oceny*,

dowód ten bowiem nie został przeprowadzony w sposób przewidziany przez kodeks postępowania karnego i strony nie miały możliwości ustosunkowania się do tego dowodu. Nie można jednak takiego dokumentu pominąć w postępowaniu odwoławczym, zawiera bowiem informację o dowodzie, który nie jest pozbawiony znaczenia dla prawidłowego rozstrzygnięcia sprawy (wyr. SN z 6 V 1985 r., I KR 105/85, OSNPG 1986, nr 6, poz. 66). Nie można aprobować odmiennego stanowiska, opowiadającego się za dopuszczeniem takiej opinii, lecz jednocześnie zobowiązującego organ procesowy do dokładnego jej rozważenia (M. Lipczyńska: *O tzw. "opinii prywatnej"...*, Pal. 1976, nr 3, s. 46-53). Zasadnie podnosi się w piśmiennictwie, że samo posiadanie wiadomości specjalnych nie wystarcza, by być dostarczycielem dowodu w postaci opinii biegłego, najpierw bowiem trzeba uzyskać procesowy status biegłego, do czego potrzebna jest decyzja kompetentnego organu procesowego (T. Widła: *Ekspertyza pozasądowa*, PP 1989, nr 7, s. 18).

6.) Metody nadzoru

Kontrolę nad biegłymi sprawuje prezes tego sądu okręgowego, przy którym dany biegły został ustanowiony. Uprawnienia kontrolne reguluje m.in. § 6 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r., stanowiący w ust. 1 pkt 2, że prezes zwalnia z funkcji biegłego między innymi jeżeli biegły utracił warunki określone w § 12 ust. 1 cyt. rozporządzenia do pełnienia tej funkcji. Jeżeli zostanie ujawnione, że biegły przy wydawaniu opinii złamał zasadę bezstronności, jego ekspertyza nie może stanowić dowodu w sprawie. Ponadto w takiej sytuacji istnieje podstawa do przyjęcia, że biegły sądowy utracił rękojmię należytego pełnienia powierzonych mu funkcji - § 12 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r.

- Kontrola sprawowana przez prezesów sądów okręgowych ma jedynie charakter administracyjny. Skargi na biegłych sądowych przesyłane do Ministerstwa Sprawiedliwości kierowane są według właściwości w celu rozpatrzenia do danego prezesa sądu okręgowego. Opinia biegłego jest dowodem w sprawie i podlega - na etapie postępowania sądowego - swobodnej ocenie niezawisłego sądu rozpatrującego daną sprawę (art. 233 § 1 k.p.c.).
- Dlatego organy administracji nie mogą ingerować w treść rozstrzygnięć sądowych, jak również nie są uprawnione do oceny opinii wydawanych przez biegłych w toku postępowania sądowego. Stąd skargi administracyjne dotyczące biegłych sądowych, których prawo rozpatrzenia posiadają właściwi prezesi sądów okręgowych (art. 233 kpa, art. 229 pkt 7 kpa), nie mogą zawierać zarzutów skierowanych przeciwko orzeczeniom sądowym, w tym nie mogą odnosić się do sądowej oceny opinii biegłego. Zarzuty tego rodzaju mogą być bowiem podniesione i rozpatrzone wyłącznie w toku postępowania instancyjnego (art. 286 k.p.c., art. 201 k.p.k., 367 k.p.c., art. 344 k.p.k.).

Osoba, która pełni funkcję biegłego sądowego w pewnej dziedzinie, musi być fachowcem w tej dziedzinie, czyli prowadzić działalność w danym zakresie. W takiej sytuacji osoba ta podlega kodeksom etyki obowiązującym w danej dziedzinie. Wydając opinię w sprawie musi więc także kierować się obowiązującym ją kodeksem etyki zawodowej.

W chwili obecnej nie prowadzi się rejestru dotyczącego liczby opinii, terminowości, prawidłowości ich sporządzenia przez biegłego. Nie ma też limitów, ile opinii maksymalnie

lub minimalnie w ciągu roku (kadencji) powinien wydać biegły. Powołanie biegłego do sporządzenia opinii w danej sprawie (czy to biegły z listy bądź *ad hoc*) jest suwerenną decyzją sądu.

W prawie polskim nie ma obecnie jakiegokolwiek aktu normatywnego, który regulowałby postępowanie dyscyplinarne w stosunku do biegłych sądowych. Biegli nadto nie są zorganizowani w samorząd, nie posiadają także ogólnokrajowego stowarzyszenia, które wytyczyłoby standardy postępowania dla wszystkich biegłych.

- Kwestie odpowiedzialności porządkowej regulują poszczególne przepisy różnych aktów prawnych. I tak, zgodnie z art. 287 K.p.c. za nie usprawiedliwione niestawiennictwo, za nieuzasadnioną odmowę złożenia przyrzeczenia lub opinii albo za nie usprawiedliwione opóźnienie złożenia opinii sąd skazuje biegłego na grzywnę do 1000 PLN. Może także zażądać zwrotu kosztów od biegłego przez niego niezasadnie spowodowanych, zgodnie z art. 110 k.p.c. Natomiast w myśl art. 285 k.p.k. na biegłego, który bez usprawiedliwienia nie stawiał się na wezwanie organu prowadzącego postępowanie albo wydalili się bez zgody takiego organu z miejsca czynności przed jej zakończeniem, można nałożyć karę pieniężną do 10.000 PLN, a wyjątkowo zarządzić przymusowe zatrzymanie i doprowadzenie.
- Biegli sądowi ponoszą odpowiedzialność dyscyplinarną za postępowanie sprzeczne z zasadami wykonywania zawodu lub zasadami etyki zawodowej danej grupy zawodowej, określonymi w regulaminach postępowań dyscyplinarnych, uchwalanych przez stowarzyszenia, skupiające dane grupy biegłych sądowych. Naruszenie zasad etyki zawodowej potwierdzone orzeczeniem dyscyplinarnym może stanowić podstawę do zwolnienia biegłego z jego funkcji przez prezesa sądu okręgowego.
- W stosowaniu sankcji w sytuacji niewłaściwego wykonywania zawodu, właściwe jest przede wszystkim ciało kompetentne przewidziane przez przepisy regulujące wykonywanie zawodu przez osobę, będącą jednocześnie biegłym sądowym. Po wydaniu orzeczenia przez wspomniany organ, prezes sądu okręgowego może zwolnić biegłego z funkcji.
- Z uwagi na niewłaściwe wykonywanie obowiązków Sąd lub prokurator (w zależności na jakim etapie jest postępowanie) - może skazać biegłego sądowego na karę grzywny za nie usprawiedliwione niestawiennictwo, za nieuzasadnioną odmowę złożenia przyrzeczenia lub opinii albo za nie usprawiedliwione opóźnienie złożenia opinii.
- Sąd może także ukarać biegłego karą porządkową na mocy art. 48 – 50 u.s.p.:
  - „**Art. 48. § 1.** Sędzia przewodniczący składowi sądu może upomnieć osobę, która narusza powagę, spokój lub porządek czynności sądowych, a po bezskutecznym upomnieniu może ją wywalić z sali rozpraw.
  - § 2. Sąd może wywalić osobę biorącą udział w sprawie tylko wtedy, gdy mimo uprzedzenia o skutkach prawnych jej nieobecności przy czynnościach sądowych nadal zachowuje się w sposób określony w § 1.
  - § 3. Sąd może wywalić z sali rozpraw publiczność z powodu jej niewłaściwego zachowania.

- **Art. 49. § 1.** W razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 10.000 złotych lub karą pozbawienia wolności do czternastu dni; osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, można wymierzyć karę przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania.
- § 2. Jeżeli czynu określonego w § 1 dopuścił się żołnierz w czynnej służbie wojskowej, sąd - zamiast wymierzenia kary - zwraca się do właściwego dowódcy jednostki wojskowej, który stosuje środki przewidziane w przepisach dotyczących żołnierzy; przepis ten stosuje się odpowiednio do osoby odbywającej zasadniczą służbę w obronie cywilnej.
- **Art. 50. § 1.** Postanowienie o ukaraniu karą porządkową jest natychmiast wykonalne. Od postanowienia przysługuje zażalenie do sądu bezpośrednio przełożonego, a gdy zostało wydane przez sąd apelacyjny - do Sądu Najwyższego. Ponadto do zażalenia stosuje się przepisy o postępowaniu właściwe w sprawie, w której zastosowano karę porządkową. W razie wniesienia zażalenia sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może wstrzymać wykonanie kary porządkowej.
- § 2. Ukazanie karą porządkową nie uchyla odpowiedzialności karnej i dyscyplinarnej za ten sam czyn.
- § 2a. Do wykonania kary porządkowej grzywny stosuje się odpowiednio art. 206 § 1 i 2 Kodeksu karnego wykonawczego.
- § 3. W razie nieuiszczenia kary porządkowej grzywny, zamienia się ją na karę pozbawienia wolności do siedmiu dni, biorąc pod uwagę rodzaj przewinienia, warunki osobiste ukaranego oraz stopień jego winy. Od postanowienia przysługuje zażalenie. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio.“
- Za tego rodzaju przewinienia także prezes sądu może zwolnić biegłego z funkcji.
  - Należy zauważyć, że przepisy rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. nie przewidują możliwości zawieszenia biegłego w czynnościach przez prezesa.
- W postępowaniu dyscyplinarnym biegłego można ukarać sankcjami przewidzianymi przez przepisy dotyczące odpowiedzialności dyscyplinarnej członków danej grupy zawodowej.
  - W postępowaniu przed organem może to być grzywna (kara pieniężna), przymusowe doprowadzenie a wyjątkowo i zatrzymanie bądź kara pozbawienia wolności (z u.s.p.).
- Zgodnie z § 6 ust. 2 Rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. w sprawie *biegłych sądowych* Prezes Sądu może zwolnić z funkcji biegłego z ważnych powodów, w szczególności jeżeli nienależyście wykonuje swoje czynności.

Biegli sądowi nie posiadają immunitetu ani materialnego, co oznaczałoby że nie mogliby być pociągnięci do odpowiedzialności za działania wchodzące bezpośrednio w zakres sprawowania funkcji biegłego, ani formalnego, co oznaczałoby ograniczenie odpowiedzialności prawnej (w szczególności odpowiedzialności karnej) biegłego ze względu na pełnioną funkcję.

Zgodnie z art. 2 i art. 23 ust. 1 pkt 2 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. o *ochronie danych osobowych* (Dz. U z 2001 r. Nr 101. poz. 926 z późn. zm.), przetwarzanie danych osobowych osób fizycznych jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy jest to niezbędne do zrealizowania uprawnienia lub spełnienia obowiązku wynikającego z przepisu prawa.

- Zgodnie z § 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 24 stycznia 2005 r. w *sprawie biegłych sądowych* biegły sądowy może tylko wtedy wykonywać czynności, gdy wykonanie tych czynności zostało mu zlecone przez sąd lub inny organ prowadzący postępowanie przygotowawcze w sprawie karnej.
- W związku z tym brak jest podstaw prawnych, aby dane adresowe biegłych sądowych były udostępniane innym podmiotom, niż wymienione w § 5 cytowanej ustawy, co prowadzi do ochrony biegłych sądowych przed naciskami osób zainteresowanych.

W obowiązującym systemie prawa polskiego nie ma przepisów, które chroniłyby biegłych sądowych przed otrzymywaniem „łapówek”, jednakże osoba będąca biegłym sądowym musi dawać rękojmię prawidłowego wykonywania zawodu, a co za tym idzie, nie może uzyskiwać dodatkowych, nieprzewidzianych prawem korzyści finansowych. Wszak biegły powinien być osobą o najwyższych cechach moralnych, osobą najwyższego zaufania.

7) System wynagradzania biegłych sądowych

Rozporządzenie z 24 stycznia 2005 r. w § 11 stanowi, że biegłemu przysługuje za wykonanie czynności wynagrodzenie w wysokości określonej odrębnymi przepisami.

Tryb i zasady wynagradzania biegłych sądowych reguluje dekret z 26 października 1950 r. o *należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym* (Dz. U. Nr 49, poz. 445 z późn. zm.) oraz wydane na podstawie art. 10 ust. 3 i art. 16 tego dekretu – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 grudnia 1975 r. w *sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym* (Dz. U. Nr 46, poz. 254 z późn. zm.).

Zgodnie z § 10 Rozporządzenia z 18 grudnia 1975 r., jeżeli rozporządzenie ustala dolną i górną granicę stawki wynagrodzenia, przy określaniu wynagrodzenia należy mieć na uwadze w szczególności kwalifikacje biegłego lub innych osób biorących udział w opracowaniu opinii lub w czynności sądowej, stopień złożoności problemu będącego przedmiotem opinii oraz warunki, w jakich opracowano opinię lub dokonano czynności sądowej. Wynagrodzenie może być, na wniosek zainteresowanego, podwyższone w granicach do 50 % stawki, jedynie w sytuacji złożonego charakteru problemu będącego przedmiotem opinii, a biegły posiada dyplom ukończenia studiów wyższych lub dyplom mistrzowski oraz pełni funkcję biegłego sądowego nie krócej niż jedną kadencję lub rzeczoznawcy przez okres co najmniej pięciu lat (§ 2 ust. 3 rozporządzenia w sprawie kosztów przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w postępowaniu sądowym).

- Podwyższenie wynagrodzenia, o nie więcej niż 50 %, przewiduje także § 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 31 października 1983 r. w sprawie wynagradzania biegłych (tłumaczy) z zakresu daktylografii (Dz. U. z 1983 r. Nr 64, poz. 292) w sytuacji przesłuchiwania przez biegłego osoby głuchej, niemej lub głuchoniemej podczas badania jej stanu psychicznego albo przy udziale innych biegłych. W tym przypadku, podwyższenie wynagrodzenie następuje także na wniosek biegłego.
- Wysokość wynagrodzenia za czynności biegłych reguluje dekret z 26 października 1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 49, poz. 445 z późn. zm.) oraz wydane na podstawie art. 10 ust. 3 i art. 16 tego dekretu – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18 grudnia 1975 r. w sprawie kosztów przeprowadzenia dowodu z opinii biegłych w postępowaniu sądowym (Dz. U. Nr 46, poz. 254 z późn. zm.).
  - Zgodnie z art. 10 ust. 1 dekretu z 26 października 1950 r. wysokość wynagrodzenia biegłego za wykonaną pracę określa sąd, uwzględniając wymagane od biegłego kwalifikacje, potrzebny do wydania opinii nakład pracy i poświęcony czas, a także w miarę potrzeby pokrycie wydatków niezbędnych do wykonania zleconej pracy.
  - Podstawę obliczenia wynagrodzenia biegłych sądowych za wykonaną pracę stanowi kwota bazowa dla osób, o których mowa w art. 5 pkt 1 lit. a) ustawy z 23 grudnia 1999 r. o kształtowaniu wynagrodzeń w państwowej sferze budżetowej oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 110, poz. 1255 z późn. zm.). Kwota bazowa jest to prognozowane wynagrodzenie w sferze budżetowej na dany rok budżetowy, która na rok 2007 wynosi 1.795,80 zł.
  - Zgodnie z § 2 ust. 2 rozporządzenia z 18 października 1975 r., jeżeli przepisy inne nie stanowią inaczej, wynagrodzenie biegłych za wykonaną pracę wynosi za godzinę pracy od 1,2 % do 1,7 % podstawy obliczenia, czyli w 2007 r. od 215 zł 50 gr. do 305 zł 29 gr.
  - Dla biegłych posiadających tytuł naukowy lub stopień naukowy, wynagrodzenie za godzinę pracy wynosi:

• dla profesorów	3,7%
• dla doktorów habilitowanych	2,9%
• dla doktorów	2,4%

kwoty bazowej.
- Prawo polskie nie przewiduje możliwości zawierania umów pomiędzy stroną a biegłym sądowym o sporządzenie opinii lub ekspertyzy. W związku z tym nie ma także możliwości porozumienia co do wysokości wynagrodzenia za sporządzenie danej ekspertyzy. Stawki są ustalone w przepisach prawa i biegły musi liczyć swoje wynagrodzenie według tych stawek oraz zasad wskazanych w przepisach.

- Zgodnie z art. 14 § 1 rozporządzenia z 1975 r. należność biegłych ustala się i przyznaje na podstawie przedstawionych przez biegłych rachunków, które realizowane są przez sąd lub prokuraturę, na których zlecenie została sporządzona opinia. Budżet sądu, z którego wypłacane jest wynagrodzenie dla biegłych sądowych jest pokrywany ze środków finansowych Skarbu Państwa. W sprawach cywilnych zasadą jest, że strona lub strony (w zależności od decyzji sądu) wpłacają zaliczkę na pokrycie kosztów biegłych, która ostatecznie zostaje rozliczona w orzeczeniu kończącym postępowanie w danej instancji. Natomiast w sprawach prowadzonych z urzędu i w przypadku przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego z urzędu, Skarb Państwa tymczasowo finansuje wydatki związane z powołaniem biegłego. W sprawach cywilnych sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie określa również koszty biegłych (stanowią one część kosztów sądowych). Sąd decyduje również, która ze stron ma pokryć koszty związane z czynnościami biegłych. Jeżeli strony zostają zwolnione z kosztów, są one pokrywane ze środków finansowych Skarbu Państwa. Po uprawomocnieniu się orzeczenia podmiot, który uprzednio wpłacił zaliczkę na pokrycie kosztów biegłych i któremu przyznano zwrot kosztów może egzekwować wpłaconą wcześniej kwotę.

W sprawach karnych natomiast w trakcie postępowania koszty opinii biegłych pokrywane są przez Skarb Państwa. Jednakże w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd ostatecznie decyduje, kto ma ponieść koszty sporządzenia opinii, gdyż w przypadku skazania powinien to uczynić skazany, chyba że został zwolniony od ponoszenia kosztów. W przypadku braku dobrowolnego uiszczenia kosztów Skarbowi Państwa, może nastąpić ich przymusowa egzekucja.

8) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych

W Polsce nie ma centralnego zrzeszenia biegłych sądowych. Biegli nie tworzą również samorządu.

Istnieją stowarzyszenia skupiające biegłych z poszczególnych dziedzin. Biegli tworzą jakby sekcje w ramach swoich stowarzyszeń zawodowych.

Stowarzyszenia biegłych sądowych poszczególnych specjalizacji działają na podstawie ustawy z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (dz.U.01.79.855 ze zm.).

Ponadto działalność każdego stowarzyszenia regulowana jest statutem tego stowarzyszenia. Statut stowarzyszenia określa przeważnie: cele i sposoby działania stowarzyszenia, sposób nabycia członkostwa, organy stowarzyszenia, oddziały stowarzyszenia, czy też jego majątek.

- Wstępując do organizacji zawodowej skupiającej daną grupę zawodową biegłych sądowych, biegły ten przyjmuje na siebie zobowiązanie skrupulatnego przestrzegania zasad Kodeksu Etyczno-Zawodowego tego stowarzyszenia. Postępowanie członka stowarzyszenia sprzeczne z Kodeksem Etyczno-Zawodowym pociąga za sobą sankcje, o których orzeka Sąd Koleżeński.

Zgodnie z § 3 ust. 1 i 2 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. ustanowienie biegłym sądowym osoby zatrudnionej wymaga zasięgnięcia opinii zakładu pracy zatrudniającego tę osobę, natomiast w przypadku osoby wykonującej wolny zawód ustanowienie biegłym wymaga zasięgnięcia opinii organizacji zawodowej (stowarzyszenia), do której osoba ta należy. Zasadą jest, że jeżeli kandydat na biegłego z racji wykonywanych czynności należy do samorządu zawodowego, organ zwraca się o opinię do organów takiego samorządu o opinię o kandydacie.

- Zgodnie zaś z § 7 cyt. Rozporządzenia, o ustanowieniu biegłym osoby zatrudnionej lub wykonującej wolny zawód oraz zwolnieniu z tej funkcji, prezes zawiadamia odpowiednio zakład pracy lub organizację zawodową (stowarzyszenie), do której osoba ta należy.

Przynależność do stowarzyszenia biegłych nie jest obowiązkowa. Za to przymusowa jest przynależność do samorządu zawodowego.

Przynależność do stowarzyszenia biegłych nie jest unormowana. Zatem działania takiego związku należy raczej oceniać w kontekście działań faktycznych, jak doksztalcanie, wymiana poglądów, choć i mogą spełniać funkcje lobbingsowe, występować jako czynnik opiniodawczy w procesie legislacyjnym dotyczącym spraw biegłych.

9) Odpowiedzialność cywilno- i karnopravna biegłych sądowych

Przepis § 12 ust 1 pkt 4 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r. stanowi, że biegłym sądowym może być osoba, która daje rękojmię należytego wykonywania obowiązków biegłego. Osoba biegłego nie może nasuwać jakichkolwiek podejrzeń nierzetelności czy stronniczości, dlatego też każde podejrzenie nierzetelności czy też stronniczości w wykonywaniu obowiązków biegłego uprawnia do uznania, że biegły nie spełnia podstawowego warunku rękojmi należytego wykonywania obowiązku biegłego.

- Pojęcie „rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego” było wielokrotnie definiowane i określane w orzecznictwie Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego jako całość cech, zdarzeń i okoliczności dotyczących osoby biegłego sądowego, składających się na jego wizerunek jako osoby zaufania publicznego. Na wizerunek osoby zaufania publicznego składają się takie cechy charakteru jak szlachetność, prawość, sumiennosc i bezstronność łącznie (wyrok NSA z dnia 11.01.1993 r. sygn. akt. II SA 390/92).
- Biorąc powyższe pod uwagę, należy uznać każde zachowanie biegłego, w tym używanie tytułu biegłego sądowego w innych działaniach (poza opiniami na zlecenie sądu lub innych podmiotów uprawnionych) za bezprawne (§15 rozporządzenia z 24 stycznia 2005) i dyskryminujące daną osobę w stopniu pozwalającym uznać, iż nie daje ona rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego. Osoby, które utraciły rękojmię należytego wykonywania zawodu, zgodnie z § 6 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia z 24 stycznia 2005 r., prezes sądu okręgowego zwalnia z funkcji biegłego, jeżeli utraciły one warunki do pełnienia tej funkcji, albo, gdy zostanie stwierdzone, że w chwili ustanowienia warunkom tym nie odpowiadały i nadal im nie odpowiadają.

Biegli sądowi w zakresie dotyczącym korupcji podlegają odpowiedzialności karnej na zasadach ogólnych określonych w ustawie z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 1997r., Nr 88 poz. 553 z późn. zm).

Obecnie problem korupcji w Polsce jest szeroko dyskutowany na forum publicznym, co daje możliwość podejmowania skutecznych form walki z tym zjawiskiem. Obecnie istnieje szereg instytucji zajmujących się walką z korupcją. Powstają liczne programy mające na celu poszerzanie wiedzy na temat skutecznego przeciwdziałania i zwalczania tego zjawiska. Sankcje dotyczące przyjęcia korzyści majątkowych przez funkcjonariuszy publicznych są uregulowane w artykułach od 228 do 230a kodeksu karnego, w rozdziale XXIX, zatytułowanym: „Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego”.

Należy pamiętać, że wykonywanie funkcji biegłego jest nobilitujące w środowisku zawodowym. Dlatego samo prowadzenie postępowania karnego o wyżej wspomniane przestępstwo powoduje zwolnienie danej osoby z funkcji biegłego wobec utraty przesłanki rękojmiowej. Nadto w przyszłości, nawet gdyby doszło do zatarcia skazania, taka osoba ma raczej niewielkie szanse zostać ustanowiona biegłym, z uwagi na nie dawanie rękojmi należytego wykonywania obowiązków biegłego.

F. Zestawienie tabelaryczne

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
środek dowodowy podlegający swobodnej ocenie dowodów	środek dowodowy podlegający swobodnej ocenie dowodów	środek dowodowy podlegający swobodnej ocenie dowodów	pomoc dla sądu podlegająca swobodnej ocenie dowodów	środek dowodowy podlegający swobodnej ocenie dowodów
osoby pomagające sądowi	osoby pomagające sądowi	wezwanie przez sąd lub strony	wezwanie przez sąd (wyjątek) lub stronę/y (reguła)	osoby pomagające sądowi
niezależni i bezstronni	niezależni i bezstronni	bezstronni	niezależni i bezstronni	niezależni i bezstronni

2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
wiedza fachowa, godność zaufania	wiedza fachowa, godność zaufania	wykształcenie zawodowe, dopuszczenie do wykonywania zawodu lub doświadczenie zawodowe	wiedza fachowa, godność zaufania	wiedza fachowa, przy wpisie na listę również godność zaufania
wpis na listy biegłych sądowych (reguła)	wpis na listy biegłych sądowych (reguła)	wpis na listy biegłych sądowych, powoływanie wg zasady rotacji (reguła)	brak list/y biegłych sądowych, lista w Akademii Biegłych Sądowych z procedurą skreślenia (stowarzyszenie prywatne)	wpis na listy biegłych sądowych (reguła)
ustanowienie ad hoc (wyjątek)	ustanowienie ad hoc (wyjątek)	ustanowienie ad hoc (wyjątek)	wybór ad hoc przez jedną lub wszystkie strony lub w drodze wyjątku ustanowienie przez sąd	ustanowienie ad hoc (wyjątek)

3.) Wpis biegłych na listę/listy biegłych sądowych/certyfikacja

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
listy sądowe prowadzone przez prezesów sądów II instancji (wpisy i skreślenia)	listy sądowe prowadzone przez prezesów sądów II instancji (regionalnie) i przez sąd kasacyjny (centralnie) (wpisy i skreślenia)	listy sądowe sądów właściwych (tylko wpisy, skreślenia nieunormowane)	brak list sądowych, lista stowarzyszenia (wpisy i skreślenia)	listy sądowe prowadzone przez prezesów sądów I instancji (wpisy i skreślenia)
nomenklatura i forma elektroniczna centralnie w MS	nomenklatura centralnie w MS, paralelnie lista prowadzona centralnie i listy regionalne	nomenklatura decentralnie	nomenklatura spoczywa na stowarzyszeniu	nomenklatura decentralnie, brak formy elektronicznej
listy publikowane w internecie	listy publikowane w internecie	listy dostępne	dostępna lista stowarzyszenia	listy niepublikowane
egzamin z wiedzy fachowej, egzamin w zakresie problematyki biegłych	udokumentowanie kwalifikacji fachowych	udokumentowanie wykształcenia zawodowego, dopuszczenia do wykonywania zawodu lub doświadczenia zawodowego	rozważa się certyfikację przez stowarzyszenie	uznaniowość przy wpisie
egzamin komisyjny przeprowadzony przez sędziów i biegłych	egzamin przeprowadzony przez prokuraturę i komisję sądową z udziałem biegłych	tylko sprawdzenie dokumentów	tylko sprawdzenie dokumentów	uznaniowość przy wpisie
ogólne zaprzysiężenie i certyfikacja sądowa	ogólne zaprzysiężenie	zaprzysiężenie	zaprzysiężenie	ogólne zaprzysiężenie
ograniczenie czasowe na 5, potem 10 lat	ograniczenie czasowe najpierw na 2 lata (prowizoryczne), potem na 5 lat, lista centralna 7 lat	ograniczenie czasowe zawsze na 1 rok	ograniczenie na czas nieokreślony, rozważa się ograniczenie czasowe na 5 lat	Ograniczenie czasowe na 5 lat (reguła)
możliwa	możliwe	możliwy ponowny	możliwe	możliwy

recertyfikacja	przedłużenie	wpis	zawieszenie	ponowny wpis
----------------	--------------	------	-------------	--------------

4) Ustanawianie/czynności biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
ustanawianie przez sąd	ustanawianie przez sąd	ustanawianie przez sąd lub stronę/y	ustanawienie przez stronę/y (reguła), przez sąd (wyjątek)	ustanawianie przez sąd
wyłączenie w przypadku stronniczości na zasadach takich jak wyłączenie sędziego	wyłączenie w przypadku stronniczości na zasadach takich jak wyłączenie sędziego	możliwe zarzuty dot. wyboru biegłego, wyłączenie w przypadku stronniczości na zasadach takich jak wyłączenie sędziego tylko w odniesieniu do biegłych ustanowionych przez sąd	swobodna ocena przez sąd, należy zastosować się do zarządzenia sądu	wyłączenie w przypadku stronniczości na zasadach takich jak wyłączenie sędziego
na wniosek i z urzędu	na wniosek i z urzędu	pozasądowo przed postępowaniem, na wniosek i z urzędu na początku postępowania	----	na wniosek i z urzędu
wyznaczenie terminu przez sąd	obligatoryjnie wyznaczenie terminu przez sąd	wyznaczenie terminu przez porozumienie (strona), przez sąd	----	wyznaczenie terminu przez sąd
w przypadku zwłoki obniżenie wynagrodzenia, odpowiedzialność cywilna	w przypadku zwłoki brak wynagrodzenia, postępowanie dyscyplinarne, odpowiedzialność cywilna	w przypadku zwłoki brak sankcji	----	w przypadku zwłoki grzywna

5) Opinie prywatnych rzeczoznawców w postępowaniu sądowym

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
działanie jak dowód z dokumentu, biegli świadkowie	działanie jak dowód z dokumentu, biegli świadkowie	działanie jak sądowe opinie biegłych	z reguły działanie jak sądowe opinie biegłych (pomoc dla sądu)	nie są środkiem dowodowym, ale nie są też zupełnie bez znaczenia
brak praw procesowych prywatnych rzeczoznawców	brak praw procesowych prywatnych rzeczoznawców	taka sama pozycja prywatnych rzeczoznawców	taka sama pozycja prywatnych rzeczoznawców	brak praw procesowych prywatnych rzeczoznawców

6.) Organy nadzorujące biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
prezes sądu	prezes sądu i prokurator generalny przy sądzie prowadzącym listy	brak	w przypadku krytyki sądu stowarzyszenie, które prowadzi listę, wszczyna postępowanie dochodzeniowe	prezes sądu
stowarzyszenie/ związek reprezentujący daną grupę zawodową	stowarzyszenie/ związek reprezentujący daną grupę zawodową	związek reprezentujący daną grupę zawodową	związek reprezentujący daną grupę zawodową	związek reprezentujący daną grupę zawodową

7) System wynagradzania biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
zgodnie z ustawą	według uznania sądu w postanowieniu o powołaniu biegłego	według swobodnego porozumienia lub przekonania sądu	według stawek godzinowych i dziennych za stawiennictwo przed sądem	zgodnie z dekretem
dostosowanie do dochodów pozasądowych	w zależności od kompleksowości zlecenia	dostosowanie do dochodów pozasądowych	dostosowanie do dochodów pozasądowych	stałe stawki godzinowe, ew. dopłaty
przez sąd	przez sąd	przez sąd w sprawie spornej	przez porozumienie	przez sąd
z pieniędzy urzędowych, obowiązek wpłacenia zaliczki przez strony	z pieniędzy urzędowych, obowiązek wpłacenia zaliczki przez strony	żadnych opłat przez sąd	żadnych opłat przez sąd	z pieniędzy urzędowych
z reguły obowiązek zwrotu kosztów przez strony	z reguły obowiązek zwrotu kosztów przez strony	opłaty przez stronę/y	opłaty przez stronę/y	z reguły obowiązek zwrotu kosztów przez strony

8) Stowarzyszenia/reprezentacje interesów biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
centralne Zrzeszenie Główne	zrzeszenie ogólnokrajowe	decentralnie stowarzyszenia prywatne	krajowe stowarzyszenie lub stowarzyszenia	brak centralnego zrzeszenia
regionalne zrzeszenia na poziomie kraju związkowego	zrzeszenia regionalne	brak	---	brak zrzeszeń regionalnych
subsidiarnie związki reprezentujące daną grupę zawodową	subsidiarnie związki reprezentujące daną grupę zawodową	----	subsidiarnie związki reprezentujące daną grupę zawodową	w obrębie związków reprezentujących daną grupę zawodową

9) Odpowiedzialność biegłych sądowych

Austria	Francja	Hiszpania	Wielka Brytania	Polska
odpowiedzialność cywilnoprawna	odpowiedzialność cywilnoprawna	odpowiedzialność cywilnoprawna	odpowiedzialność cywilnoprawna	odpowiedzialność cywilnoprawna problematyczna ¹
obowiązkowe ubezpieczenie	brak obowiązkowego ubezpieczenia	brak obowiązkowego ubezpieczenia	obowiązkowe ubezpieczenie	brak obowiązkowego ubezpieczenia, chyba że na podstawie regulaminu zawodowego
brak odpowiedzialności państwa	brak odpowiedzialności państwa	brak odpowiedzialności państwa	brak odpowiedzialności państwa	odpowiedzialność państwa w przypadku wadliwej decyzji sądu ²

¹ Patrz str. 7 na dole opinii z dnia 6.3.2007 sporządzonej przez Prof. dr hab. Ewę Gruzę, UW

² Patrz str. 7 na dole opinii z dnia 6.3.2007 sporządzonej przez Prof. dr hab. Ewę Gruzę, UW

II) Analiza odpowiedzi polskich sądów na pytania zawarte w ankiecie (Questionnaire)

Celem ogólnym niniejszego Projektu Twinningowego, przeprowadzanego we współpracy z polskim Ministerstwem Sprawiedliwości, jest zwiększenie skuteczności polskiego Wymiaru Sprawiedliwości ze szczególnym uwzględnieniem poprawy współpracy w obrębie Wymiaru Sprawiedliwości oraz dostępu obywateli i gospodarki do prawa.

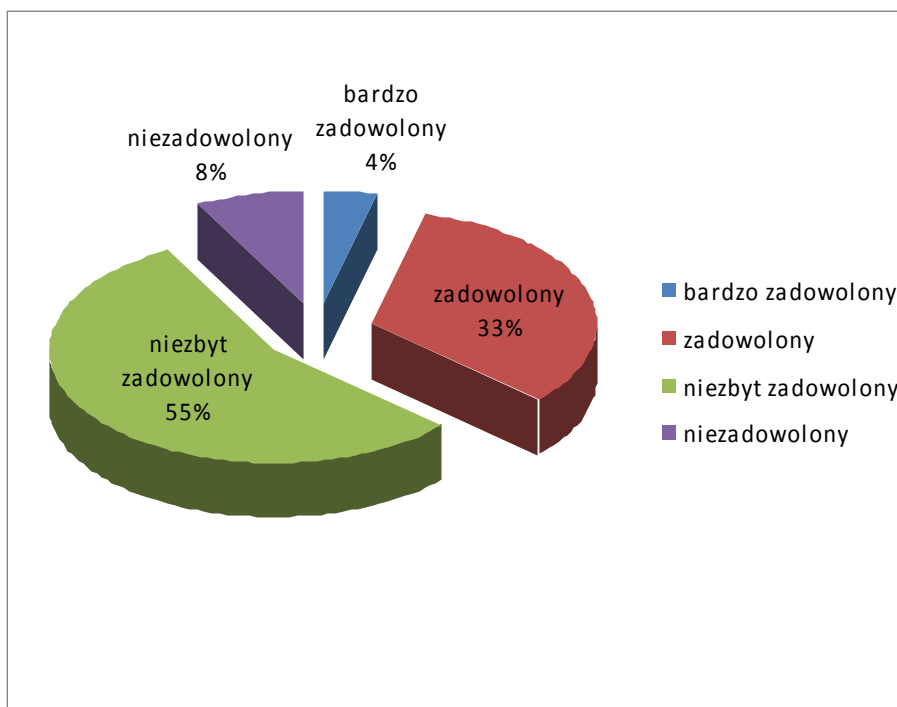
Celem szczegółowym niniejszego projektu jest wsparcie polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości w staraniach o **ulepszenie procedur w ramach współpracy z biegłymi sądowymi**.

W celu przeprowadzenia analizy obecnego stanu współpracy między sądami i biegłymi sądowymi z jednej strony oraz Ministerstwem Sprawiedliwości z drugiej strony, przygotowano ankietę uwzględniając przy tym przedstawione w zestawieniu status quo w badanych krajach. Ankietę przesłano następnie za pośrednictwem Ministerstwa Sprawiedliwości do 48 sądów okręgowych oraz do biegłych biorących udział w projekcie.

Prezesa sądów po uprzednim skonsultowaniu poszczególnych punktów ankiety z sędziami w obrębie swojego sądu udzielili odpowiedzi na zawarte w ankiecie pytania.

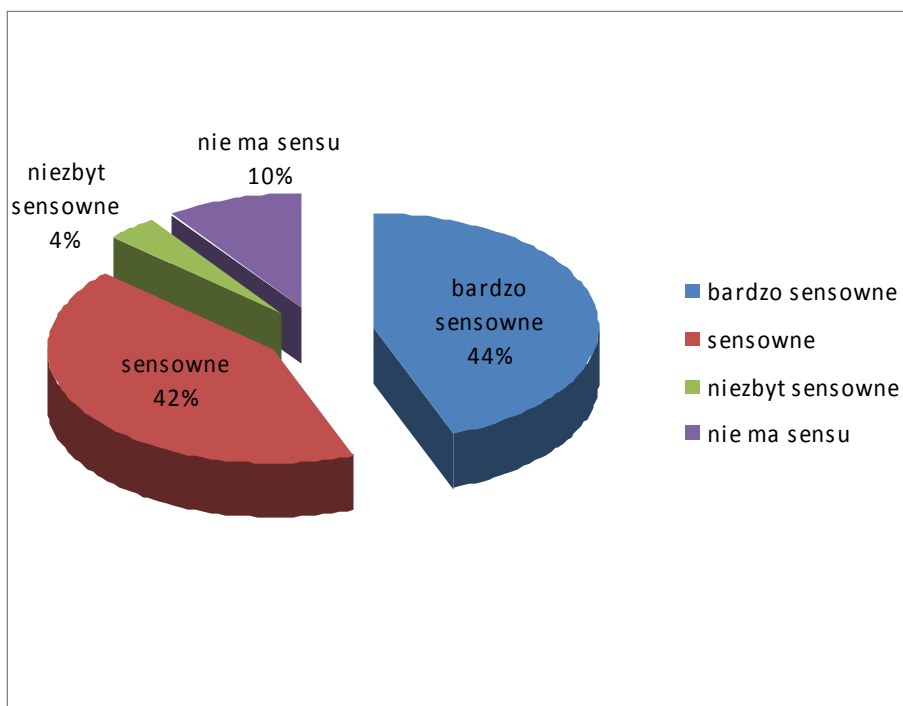
Analiza 52 ankiet dostarczyła następujące, przedstawione poniżej w formie zestawienia wyniki szczegółowe:

1.) Czy ogólnie jest Pani/Pan zadowolona/y z obecnie obowiązującego systemu wpisywania biegłych na listy biegłych?

Z odpowiedzi na to pytanie, a w szczególności z komentarzy do tego pytania wynika, że większość nie jest zadowolona, bądź też jest niezbyt zadowolona z dotychczasowej procedury wpisywania biegłych na listy biegłych. Jako słabe punkty wymieniano przede wszystkim niedostateczną kontrolę wiedzy fachowej i sądowej oraz niewystarczającą kontrolę przydatności opinii. Jako zjawisko pożądane wymieniano fakt, że wpis na listę biegłych powinien dawać gwarancję na to, że biegły posiada odpowiednie umiejętności.

2.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne uzupełnienie list biegłych o dodatkowe informacje (np. dane dot. wykształcenia, doświadczenia zawodowego, wieku etc.)?

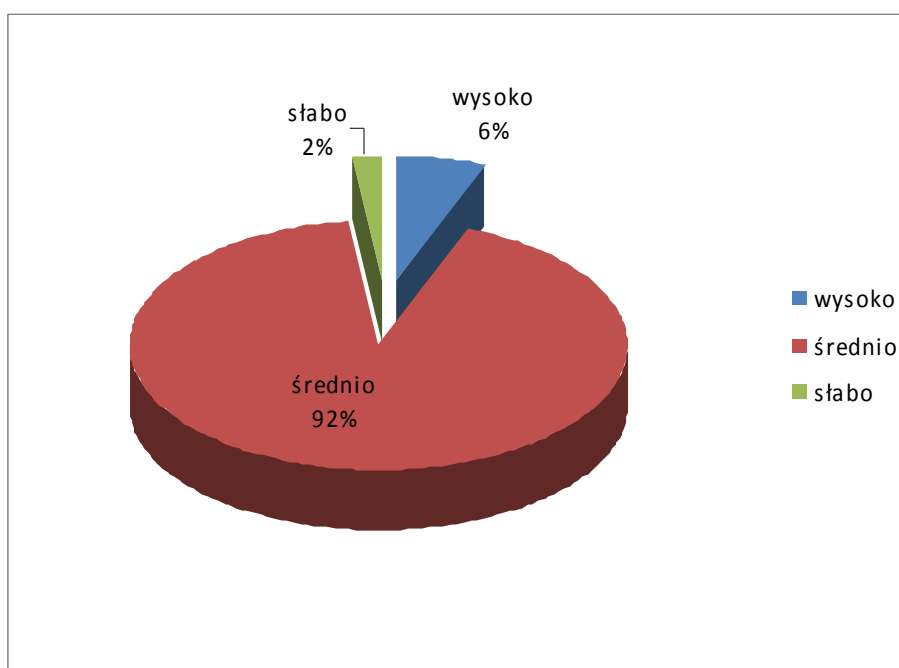

86 % ankietowanych uważa za sensowne uzupełnienie list biegłych o dodatkowe informacje. Z komentarzy dodatkowych do tego pytania wynika, że na listach powinny się przede wszystkim znaleźć informacje dotyczące wieku biegłego, długości jego doświadczenia zawodowego oraz liczby sporządzonych przez niego opinii.

3.) Jak ocenia Pani/Pan jakość pracy biegłych?

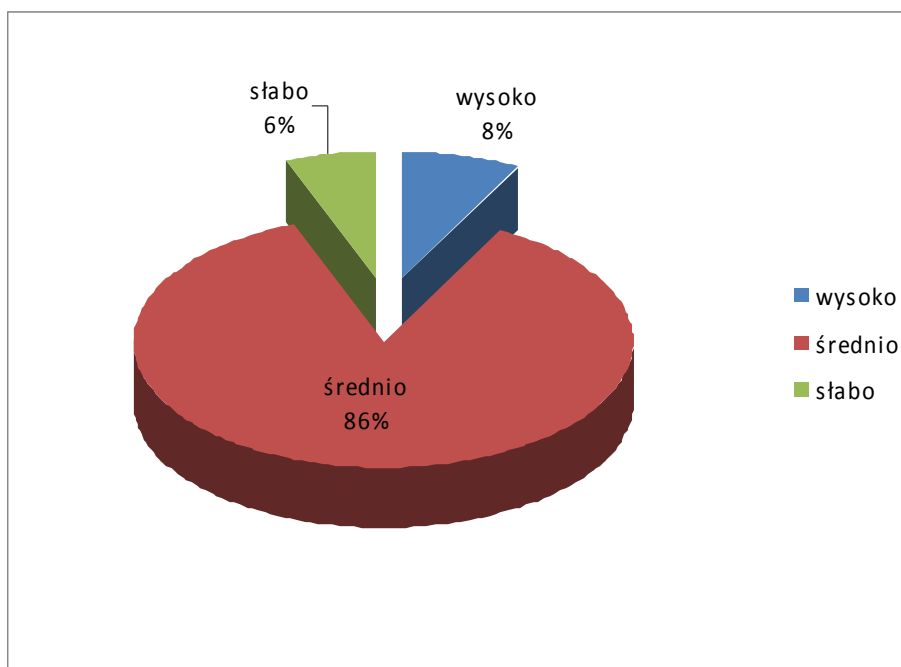
Przeważająca większość nie jest zadowolona z jakości pracy biegłych, przy czym wskazywano tutaj na duże różnice jakościowe w opiniach. Niezadowalająca jakość jest efektem braku dostatecznego doświadczenia zawodowego oraz zbyt małej liczby biegłych w niektórych dziedzinach. Krytykowano również brak umiejętności obrony opinii podczas przesłuchania przed sądem oraz omawiania orzeczenia, niejasność opinii przede wszystkim dla laików i często nielogiczność wyводу. Szczegółowa ocena jakości pracy biegłych przyniosła następujące wyniki:

a. ocena fachowości:

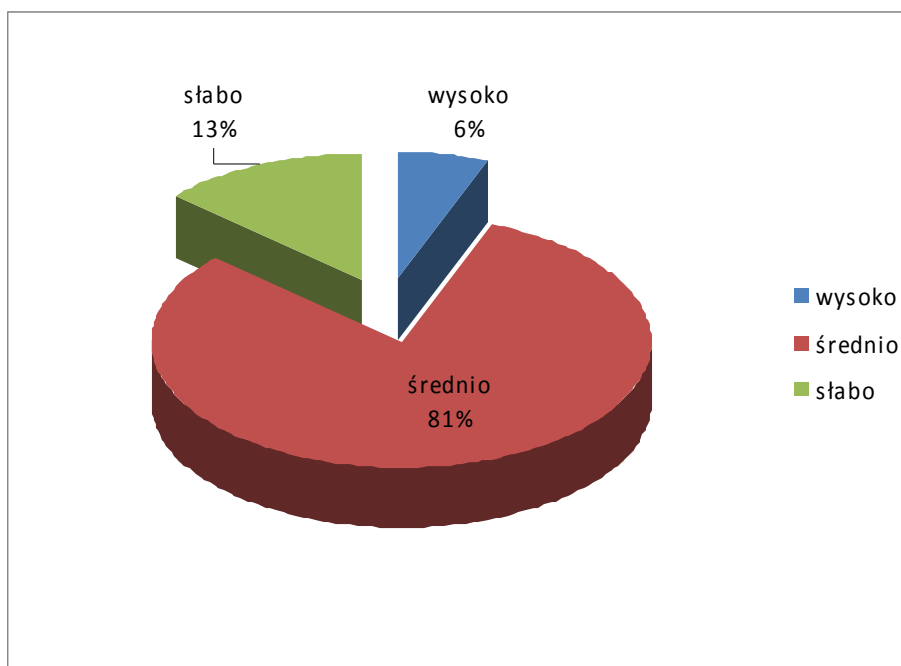

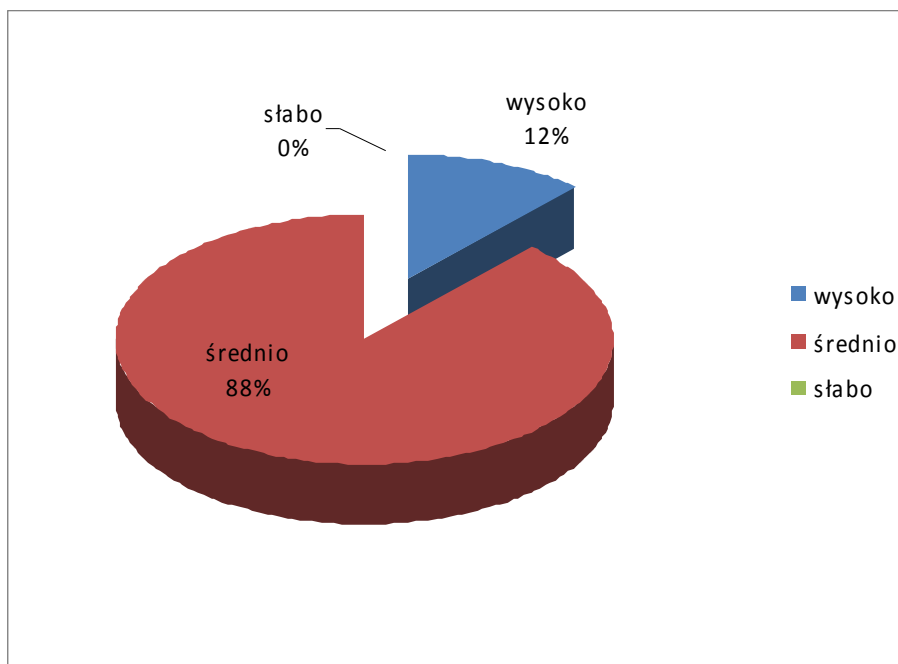
b. ocena metodyki i jasności sporządzonej opinii:

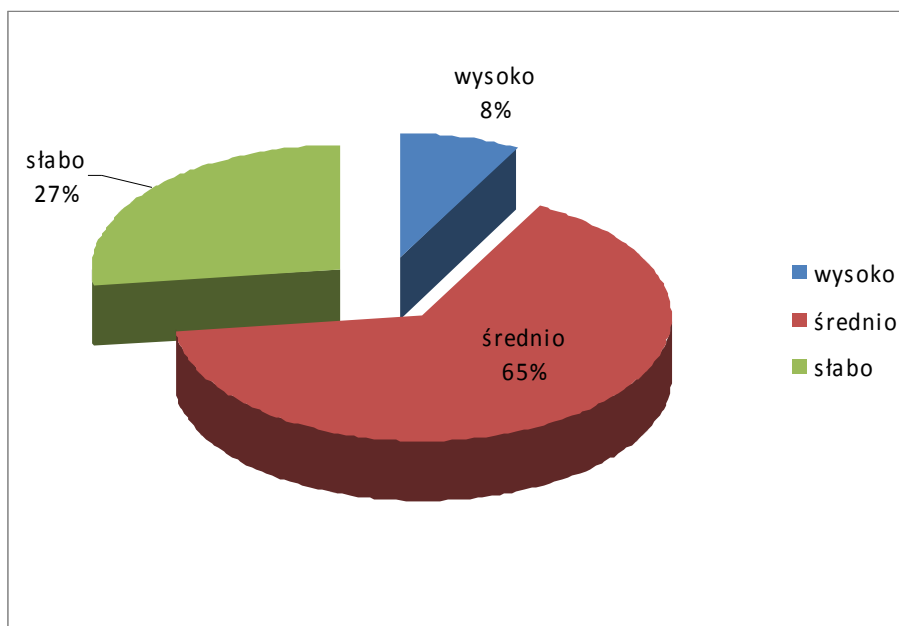
c. ocena prezentacji opinii przed sądem (zdolność komunikatywna i dydaktyczna)

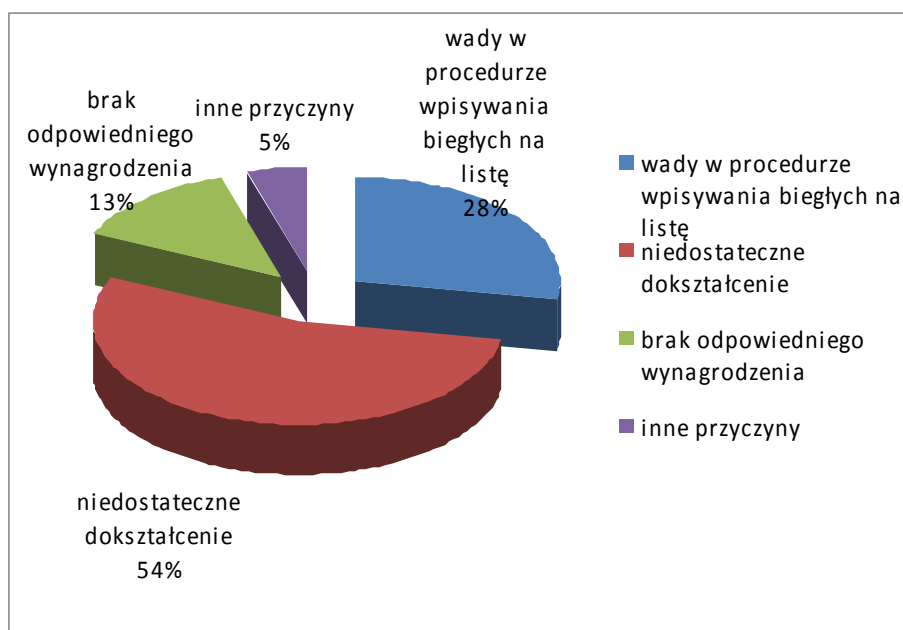
d. ocena pod kątem możliwości zrozumienia opinii

e. ocena znajomości procedur

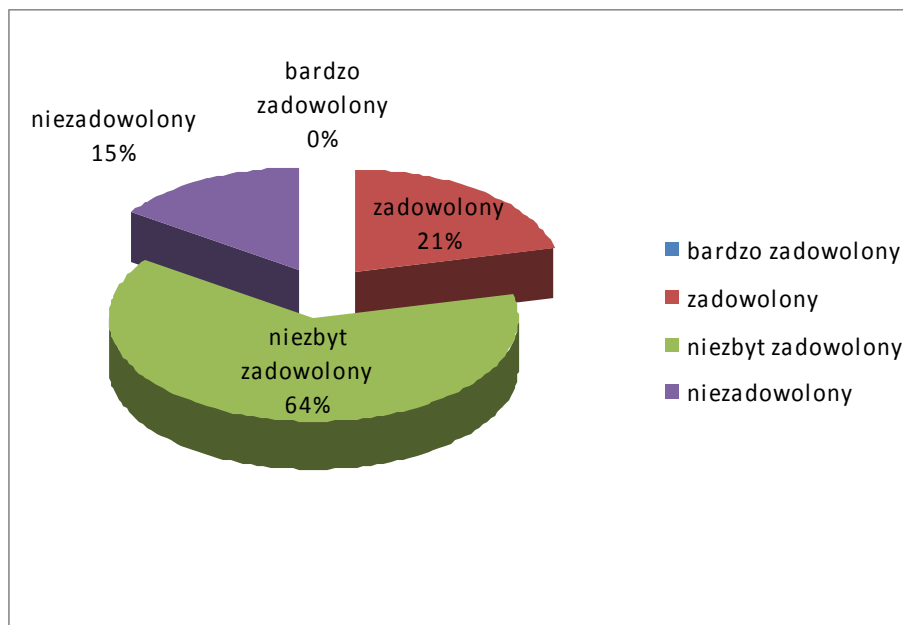

4.) Jeśli w przypadku biegłych wpisanych na listę występują niedociągnięcia jakościowe, co jest ich przyczyną?

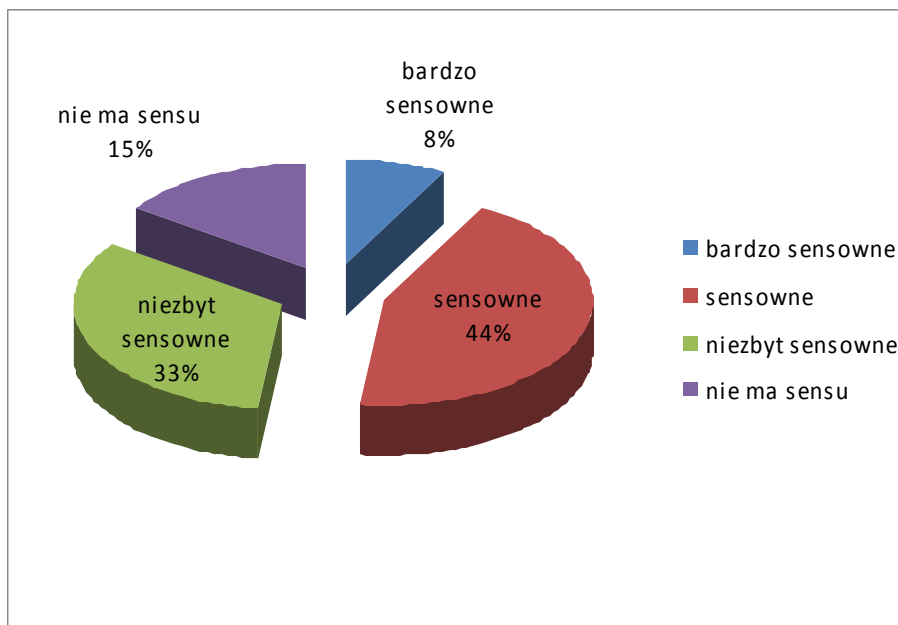
Jako inne przyczyny wymieniano: niewystarczające doświadczenie i brak staranności; niedociągnięcia metodyczne, powierzchowność opinii; przyjmowanie zbyt wielu zleceń (przeciążenie pracą); nieznanomość zakresu zadań biegłego – wykonywanie czynności będących w gestii sądu; niejasno sformułowane zlecenia wykonania opinii; brak prestiżu, brak możliwości używania tytułu „biegłego”.

5.) Czy jest Pani/Pan zadowolona/y z obecnego czasu oczekiwania na sporządzenie opinii przez biegłego?

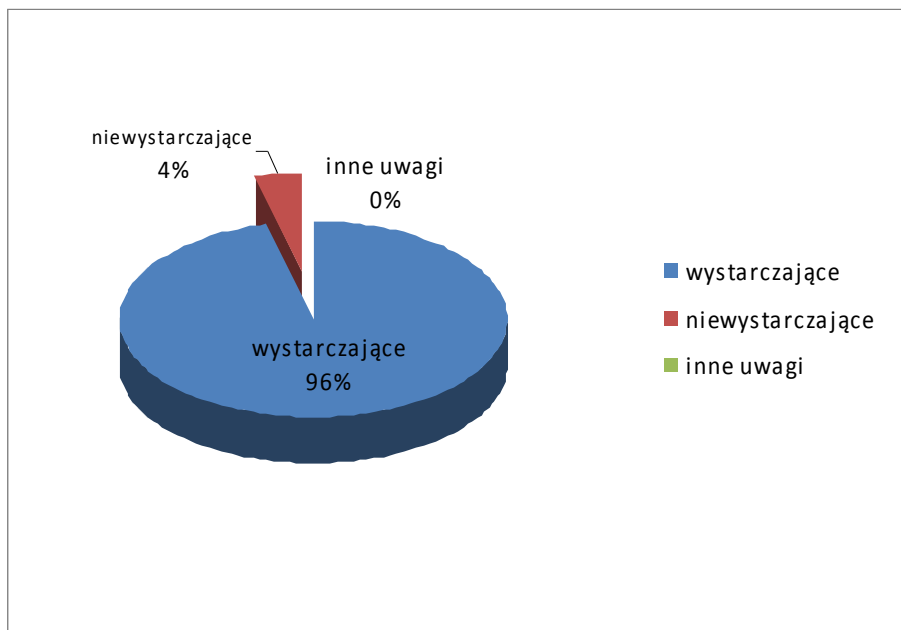
Według opinii ankietowanych taki stan rzeczy spowodowany jest przede wszystkim faktem, iż często sporządzenie opinii zleca się nielicznym wybranym biegłym, co skutkuje dłuższym czasem oczekiwania na opinię, a w przypadku zbyt małej liczby biegłych wpisanych na listę trzeba liczyć się z niedotrzymaniem zakreślonego terminu.

6.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne stworzenie kryteriów mających na celu równomierne korzystanie z usług wszystkich biegłych wpisanych na listę?

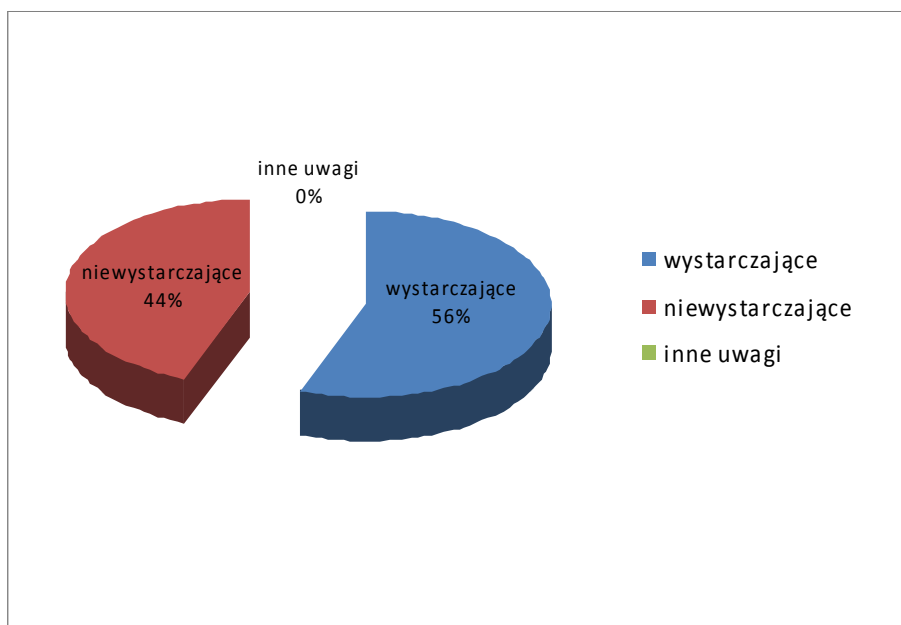

Połowa ankietowanych opowiedziała się za stworzeniem kryteriów mających na celu równomierne rozdzielanie zleceń między biegłych wpisanych na listę, druga połowa ankietowanych była przeciw. Jako argument przeciw wprowadzeniu takich kryteriów nadmieniano, iż nie powinno się ograniczać możliwości wyboru biegłych przez sędziów. Obecnie w ramach procedury wpisywania na listę biegłych nie kontroluje się jakości pracy kandydata na biegłego, dlatego też poprzez fakt, że wyboru dokonują sędziowie, możliwe jest ograniczenie powoływania biegłych o gorszych kwalifikacjach. Za wprowadzeniem takich kryteriów przemawia argument, iż przez powoływanie większej liczby biegłych skróciłby się czas sporządzania opinii.

7.) Czy uważa Pani/Pan obecne prawo strony postępowania do współdecydowania w kwestii powoływania biegłych oraz sprawdzania opinii biegłych za wystarczające?

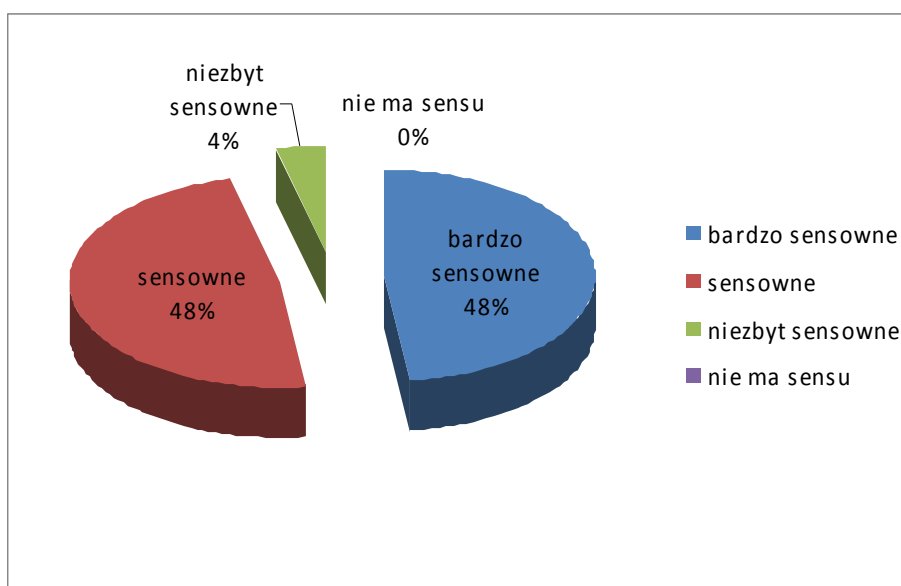

8.) Czy obecne przepisy prawnoprocesowe są wystarczające, aby przeciwdziałać opóźnieniom przy sporządzaniu opinii biegłego?

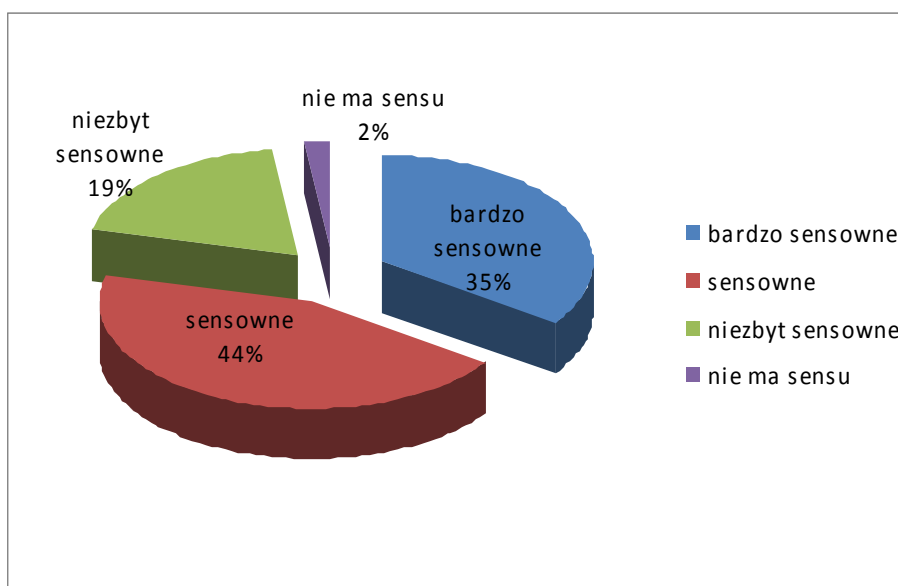
Ankietowani, którzy uznali, że obecne przepisy są wystarczające, podawali, że przy konsekwentnym i sensownym wykorzystywaniu istniejących regulacji można przeciwdziałać opóźnieniom przy sporządzaniu opinii, przy czym zwykle upomnienia i kara grzywny postrzegane były tutaj jako nieefektywne. Jako problem wymieniano niedostateczny nadzór nad biegłymi.

9.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne sprawdzanie fachowości biegłego oraz innych koniecznych dla sporządzenia opinii dla sądu umiejętności (a więc certyfikacja) w ramach procedury wpisywania biegłych na listę?

Odpowiedzi na to pytanie wskazują na wyraźne życzenie wprowadzenia procedury certyfikacji biegłych.

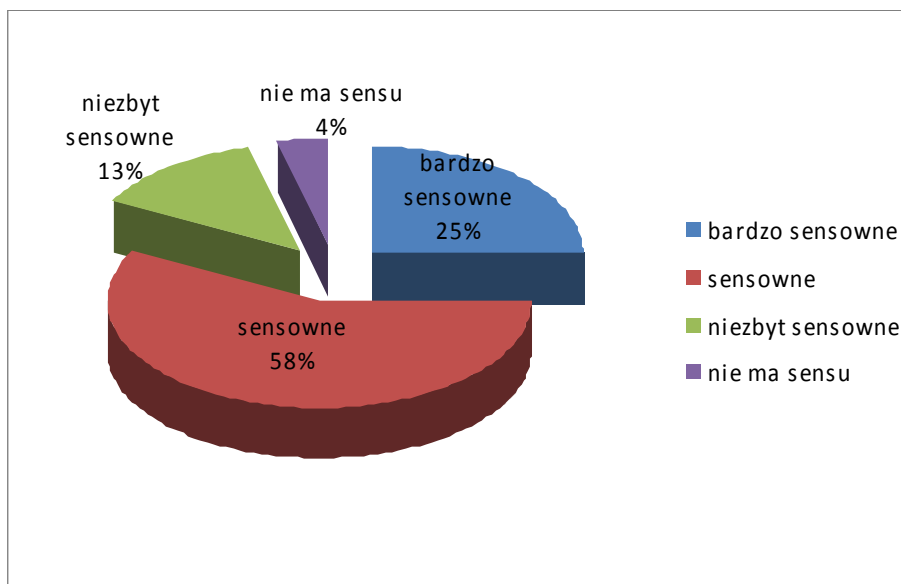
10.) Jeśli tak, to czy w takim procesie certyfikacji w ramach procedury wpisywania biegłych na listę powinni również brać udział sędziowie (np. jako przewodniczący komisji egzaminacyjnej)?

Przeważająca większość ankietowanych uważa udział sędziów w procedurze certyfikacji za sensowny, w pojedynczych wypowiedziach wskazywano jednak na fakt, iż sędziowie nie są w stanie ocenić wiedzy fachowej kandydata na biegłego.

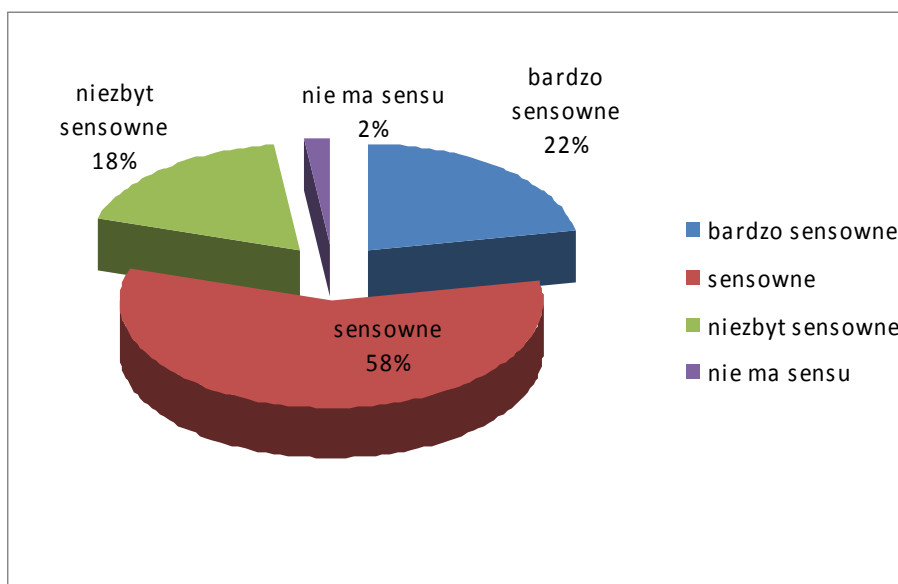

11.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne okresowe sprawdzanie umiejętności biegłego (recertyfikacja) zgodnie z kryteriami zawartymi w pytaniu 3?

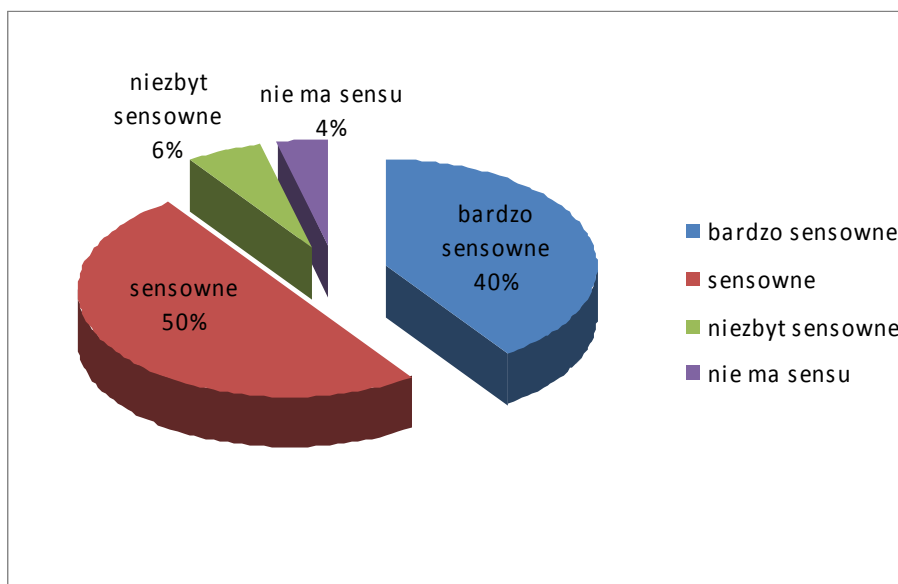
Większość ankietowanych opowiedziała się za recertyfikacją; pojawiły się pojedyncze głosy przeciwne recertyfikacji z uzasadnieniem, że wystarcza tutaj nadzór prezesów sądów. Ponadto zaproponowano, aby wpis na listę biegłych wygasał automatycznie w przypadku gdy w ciągu 5 lat biegły nie sporządzi żadnej opinii i nie będzie się kształcał.

12.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne stworzenie organizacji polskich biegłych sądowych, która skupiałaby biegłych wszystkich specjalności w ramach jednego stowarzyszenia?

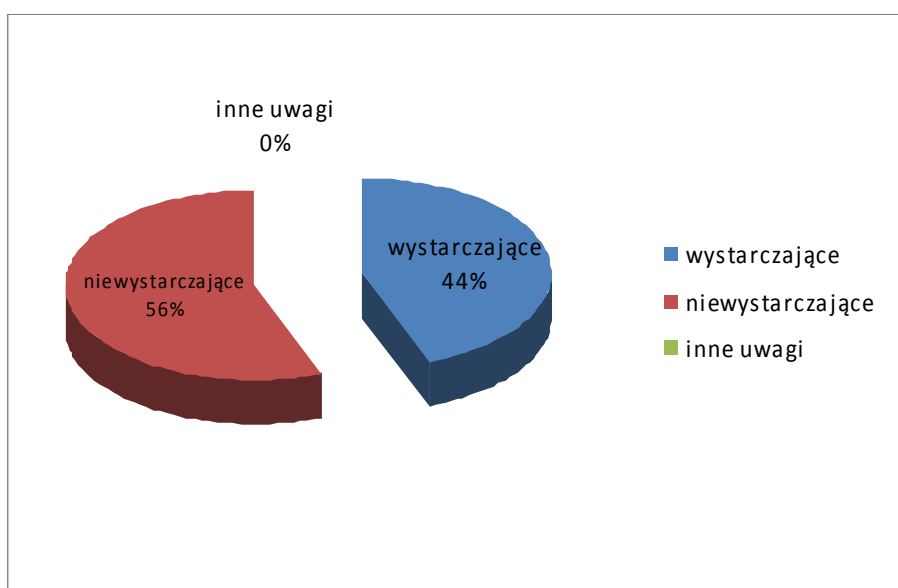

Przeważająca większość uważa za sensowne powstanie zrzeszenia biegłych skupiającego wszystkie specjalności, przy czym prezentowano opinię, że inicjatywa stworzenia takiej organizacji powinna wyjść od biegłych.

13.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne, w celu podwyższenia standardów etycznych, stworzenie jednolitego obowiązującego wszystkich biegłych sądowych kodeksu zachowania, którego nieprzestrzeganie wiązałoby się z sankcjami?

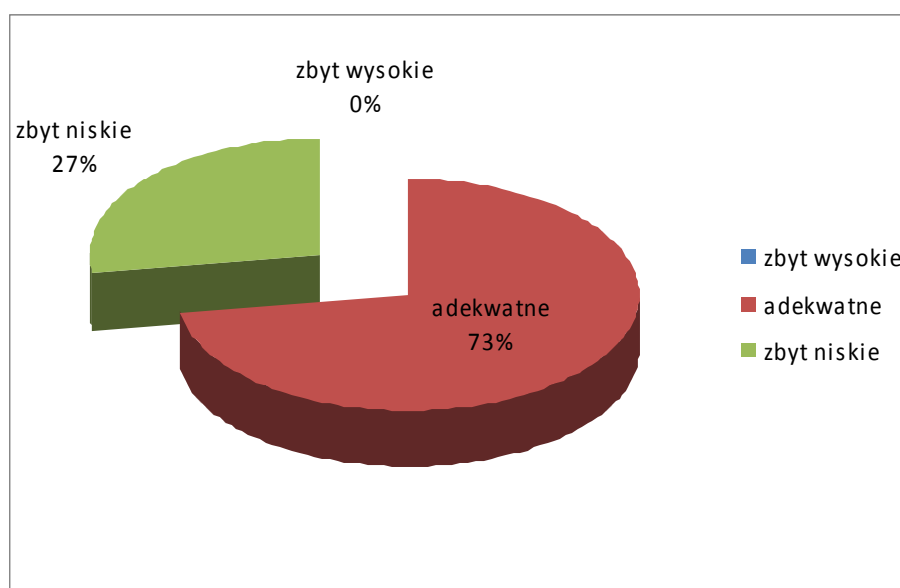

14.) Czy przewidziane obecnie środki dyscyplinarne uważa Pani/Pan za wystarczające?

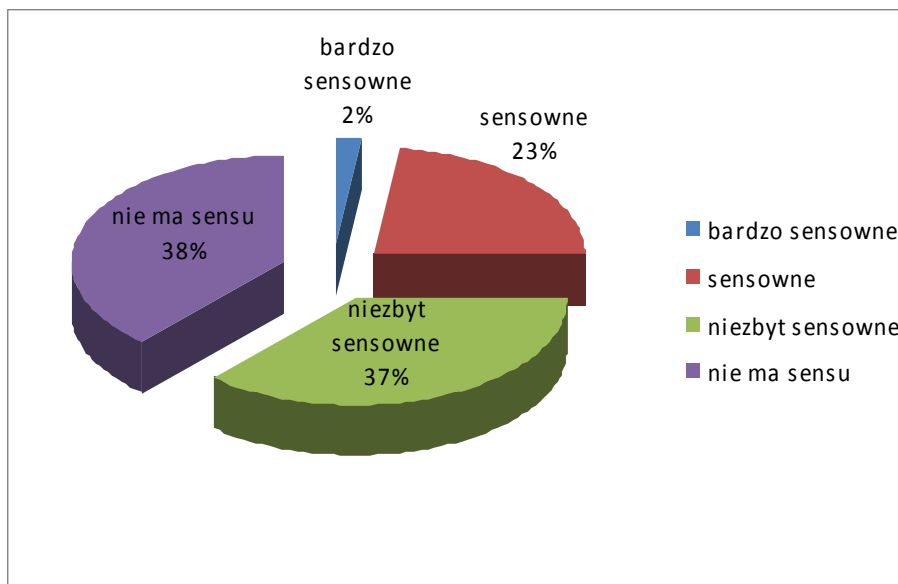
Stwierdzono, że przy konsekwentnym korzystaniu z istniejących regulacji, obecne środki dyscyplinarne są wystarczające; ankietowani prezentujący przeciwny pogląd wskazywali na fakt, iż obecne sankcje nie są wystarczające, ponieważ prezes sądu może jedynie upomnieć biegłego lub zarządzić jego odwołanie.

15.) Czy uważa Pani/Pan obowiązujące obecnie stawki za godzinę pracy biegłego w ramach wynagrodzenia biegłych za adekwatne?

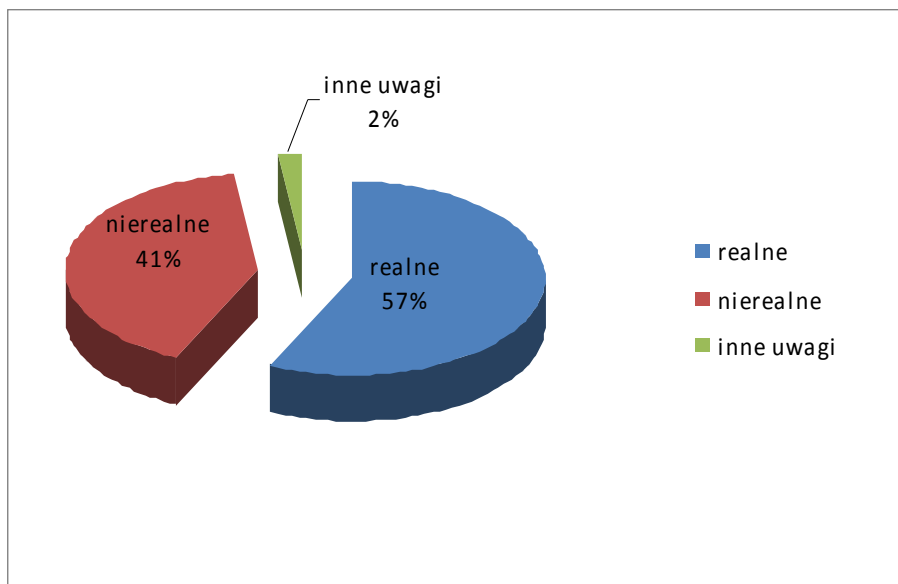
Analiza odpowiedzi pokazuje, że zdania ankietowanych są tutaj podzielone. Przede wszystkim pojawiały się opinie, że przy określaniu wysokości wynagrodzenia dobrze by było wprowadzić większą uznaniowość sądów oraz że obecne stawki za opinie rutynowe są zbyt wysokie, podczas gdy stawki w sprawach skomplikowanych są zbyt niskie. Stawki dla lekarzy i w sprawach socjalnych uważane są generalnie za zbyt niskie.

16.) Czy uważa Pani/Pan za sensowne dostosowanie wynagrodzenia biegłego za jego pracę w sądzie do wysokości jego wpływów osiąganych w pracy zawodowej poza sądem?

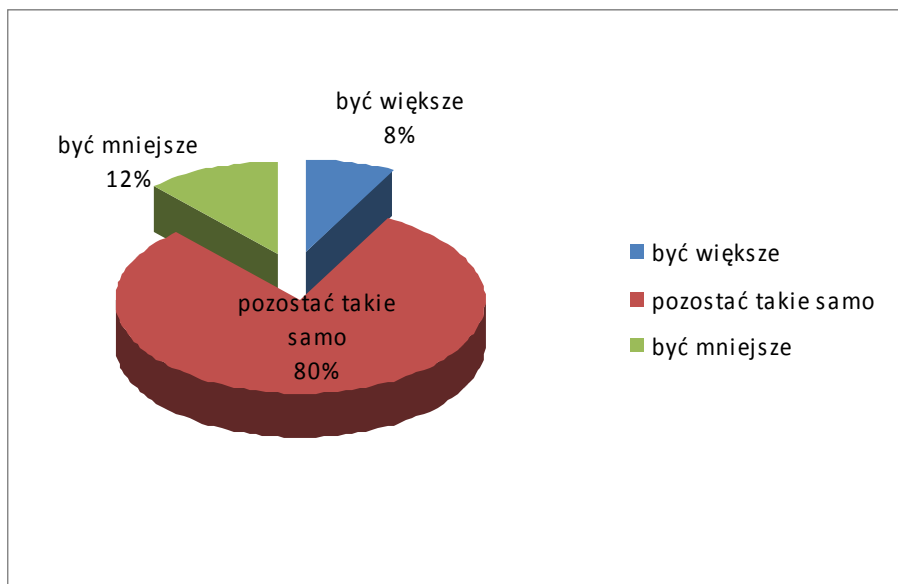
Jako argument przeciwko zrównaniu wynagrodzenia podawano, że nie można porównywać czynności wykonywanych jako biegły z czynnościami wykonywanymi poza sądem, że zrównanie wynagrodzenia doprowadziłoby do różnic w wynagradzaniu biegłych, a także zaistniałoby niebezpieczeństwo wzrostu kosztów procesowych.

17.) Czy realne jest, aby biegli ponosili odpowiedzialność cywilnoprawną za sporządzone przez siebie opinie (przy jednoczesnym obowiązku zawarcia ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej)?

W komentarzach dodatkowych wymieniano, że istniejąca obecnie możliwość skreślenia z listy biegłych oraz odpowiedzialność karnoprawna są wystarczające i że możliwe byłoby ponoszenie odpowiedzialności według obowiązujących przepisów.

18.) Czy należy zmienić wagę/znaczenie opinii prywatnych w postępowaniach sądowych? Znaczenie opinii prywatnych powinno:

W odpowiedziach podkreślano, że istnieje możliwość przedłożenia opinii prywatnej; opinie sądowe powinny nadal być decydujące, jednak na tyle aby nie naruszyć zasady swobodnej oceny dowodów.

Podsumowanie wyników analizy:

Jakość opinii uważana jest ogólnie za niezbyt zadowalająca, przede wszystkim dotyczy to fachowości biegłych, możliwości zrozumienia opinii, logiczności wyводу oraz czasu sporządzania opinii. Ponadto wskazywano również na niedostateczną ilość informacji na temat biegłych znajdujących się na liście biegłych.

Jako główne punkty mające na celu poprawę obecnego stanu rzeczy wymieniano wprowadzenie procedury certyfikacji biegłych przy udziale sędziów, stworzenie możliwości recertyfikacji oraz uzupełnienie listy biegłych o dodatkowe informacje. Jako pożądane jawi się także wprowadzenie organizacji biegłych sądowych skupiającej biegłych wszystkich specjalności oraz stworzenie obowiązującego wszystkich biegłych kodeksu zachowania. Możliwe byłoby również ponoszenie odpowiedzialności cywilnoprawnej przez biegłych wobec stron postępowania przy jednoczesnym obowiązku zawarcia ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej. Dostosowanie wynagrodzenia za czynności wykonywane przez biegłych dla sądu do wysokości dochodów uzyskiwanych przez nich w życiu zawodowym, z punktu widzenia ankietowanych, nie ma sensu lub też jest niezbyt sensowne.

III. Ogólne zdefiniowanie zakresu rekomendacji mających na celu poprawę systemu obowiązującego w Polsce:

Na podstawie wniosków wynikających z badania przepisów w krajach poddanych analizie porównawczej, a także na podstawie analizy polskich regulacji dotyczących biegłych oraz wyników ankiety (Questionnaire) przeprowadzonej w polskich sądach można wyodrębnić następujące obszary w ramach obowiązujących w Polsce przepisów, które wymagają sprawdzenia w celu ulepszenia istniejącego systemu:

1. Poprawienie procedury wpisu na listę biegłych przy zachowaniu zdecentralizowanego prowadzenia list przez prezesów sądów okręgowych.
2. Skuteczne sprawdzania kwalifikacji kandydatów na biegłych pod kątem sądowym i merytorycznym.
3. Zaświadczenie o udziale w kursach doszkalających z zakresu wiedzy fachowej i sądowej.
4. Wspieranie starań biegłych sądowych w organizowaniu ich reprezentacji zawodowej.
5. Stworzenie procesu recertyfikacji.
6. Stworzenie list o jednakowej strukturze w całym kraju.
7. Połączenie list w listę ogólną w Ministerstwie Sprawiedliwości.
8. Dostępność listy dla ogółu społeczeństwa.
9. Wprowadzenie nowych regulacji dotyczących odpowiedzialności cywilno- i karnoprawnej biegłego z jednej strony oraz ochrony biegłego z drugiej strony.
10. Marginalizacja powołań „ad hoc”.
11. Wzmocnienie praw stron postępowania w wyborze biegłego.
12. Ukształtowanie na nowo systemu wynagrodzeń biegłych.

13. Praktyczne propozycje odnośnie terminowego sporządzania opinii:
- a. Skonkretyzowanie zlecenia wydania opinii przez zleceniodawcę
  - b. Dzielenie opinii/opinie tymczasowe
  - c. Wyznaczanie terminów i ich rygorystyczna kontrola
  - d. Wspieranie biegłego przez sąd przy zbieraniu materiału do opinii
  - e. Formularze ewaluacyjne

14. Praktyczne propozycje dotyczące polepszenia jakości opinii:
- a. Procedura wpisu na listę biegłych
  - b. Udzielanie zlecenia
  - c. Kontrola towarzysząca przez zleceniodawcę
  - d. Bieżące oferty kształcenia i doskonalenia zawodowego przez organy wymiaru sprawiedliwości lub organizacje zawodowe.

Wszystkie wyżej wymienione punkty zostały szczegółowo omówione w „Manual” (sub activity 2.1)

Spis treści

I. Analiza porównawcza przepisów dotyczących biegłych

A. Austria

Źródła prawa	1
1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	2
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	2
3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	3
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	5
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	7
6.) Metody nadzoru.....	8
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	9
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	10
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	11

B. Francja

Źródła prawa	12
1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	12
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	13
3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	14
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	18
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	20
6.) Metody nadzoru.....	20
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	21
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	21
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	22

C. Hiszpania

Źródła prawa	23
1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	23
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	24

3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	24
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	25
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	27
6.) Metody nadzoru.....	27
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	28
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	28
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	29

D. Wielka Brytania

Źródła prawa	30
1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	30
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	32
3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	32
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	33
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	34
6.) Metody nadzoru.....	35
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	35
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	36
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	36

E. Polska

Źródła prawa	38
1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	38
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	39
3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	41
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	48
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	54
6.) Metody nadzoru.....	55
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	58
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	60
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	61

F. Zestawienie tabelaryczne

1.) Funkcja biegłych w postępowaniu sądowym	63
2.) Konieczne kwalifikacje biegłych sądowych	63
3.) Procedura wpisu biegłych na listę biegłych sądowych (certyfikacja).....	64
4.) Powołanie biegłego i czynności biegłego sądowego na potrzeby konkretnego postępowania	65
5.) Pozycja prywatnego rzeczoznawcy w postępowaniu sądowym	66
6.) Metody nadzoru.....	66
7.) System wynagradzania biegłych sądowych	67
8.) Stowarzyszenia reprezentujące biegłych sądowych i broniące interesów biegłych	67
9.) Odpowiedzialność cywilno- i karnoprawna biegłych sądowych	68
II. Analiza odpowiedzi polskich sądów na pytania zawarte w ankiecie (Questionnaire).....	69
III. Ogólne zdefiniowanie zakresu rekomendacji mających na celu poprawę systemu obowiązującego w Polsce.....	89